

Ljubljana — mesto heroj, nikoli premagana, je enkratni primer borbenosti, požrtvovanja in vztrajnosti vseh, ki so se tu borili, zmagovali, doživljali poraze, trpeli, a vendarle vztrajali v tem nelahkem in neenakem boju vse do zmagovitega zaključka... To je še vedno premalo pisana epopeja držnih podvigov, hrabrosti, neverjetne iznajdljivosti in vztrajnosti, ki jim ni bil kos noben sovražnik

NAŠA REVOLUCIJA JE VEČNO MLADA

teror, ne žice in ne preganjanje; zapiranj in mučenju navkljub so vsi, od najmlajših, skoraj otrok, do delavcev, zdravnikov, kulturnikov ter nešteti predanih aktivistk in aktivistov, družno bojevali bitko za en sam cilj — osvoboditev in nove, resnično človeške odnose med ljudmi.

☆

Ljubljana, ki je bila dolgo časa središče osvobodilnega boja in revolucije v Sloveniji, je bila to lahko samo zato, ker so njeni prebivalci tako predano in zavestno sledili pozivu komunistične partije in tovariša Tita, pozivu v nepopustljivi in odločilni boj z mnogo močnejšim sovražnikom. Tu je bila lahko ustanovljena osvobodilna fronta slovenskega naroda, ki je kaj hitro postala trdna in enotna osvobodilna organizacija vseh poštenih Slovencev, le zato, ker je v njej imela vodilno vlogo komunistična partija, njen revolucionarni program za narodnostno in socialno osvoboditev pa je predstavljal temeljno poročilo, da bodo dosežki tega boja resnično last delovnega človeka — da je to boj delavskega razreda za svojo lastno osvoboditev izpod kapitalističnega izkoriščanja in da bo zmaga revolucije v resnici pomenila izpolnitev revolucionarnega gesla delavskega razreda: »Delu čast in oblast!«

☆

Prav množične manifestacije ob žici okupirane Ljubljane, po aleji spominov in tovarištva ter po vseh nešteti poteh partizanske Ljubljane, tako mladih kot borcev naših partizanskih brigad, aktivistov in aktivistk osvobodilne fronte, vosovcev, kurirjev in vezistov, skratka vseh, od najmlajših pa do najstarejših, še kako zgovorno simbolizirajo večno mladost naše revolucije...; revolucije, ki se ni nikoli ustavila in bo tekla tudi naprej, za kar nam daje poročilo predvsem mlada generacija, ki čedalje bolj zavzeto in s srcem prevzema dragoceno revolucionarno izročilo kot svoje, in ki ga je pripravljena še naprej negovati in razvijati, s tem pa tudi braniti vse pridobitve te revolucije, kar nam hkrati zagotavlja uspešen ter človeka vreden današnji in jutrišnji dan.

☆

Zavedati se namreč moramo, da je bistvo revolucionarnega procesa družbene preobrazbe prav v tem, da se ob jasno postavljenem cilju akcija nadaljuje, kajti osvobajanje delavskega razreda in delavca v vseh odnosih — tako v združenem delu, kakor v vseh drugih medsebojnih odnosih — je nepogrešljiv kompas, ki nas usmerja v naših vsakdanjih naporih za nenehno oblikovanje novih družbenih odnosov. In kakšni naj bi bili le-ti? Vsak dan bolj človeški in bolj socialistični, v tistem pravem pomenu besede, da bo vsak delovni človek enakopraven dejavnik, ki rešuje vse, pa tudi najbolj zapletena vprašanja življenja in dela v tem našem dogovoru, v usklajevanju posamičnih in skupnih interesov, v spreminjanju odnosov in njihovem oblikovanju.

☆

Prebivalci Ljubljane so ponosni na herojsko zgodovino svojega revolucionarnega mesta, ki pa jim ta čas ne pomeni samo spoštljiv spomin na žrtve in ne le prijeten občutek občana nepremaganega mesta — pač pa trajen navdih in zgleden primer, kako je treba delati in se boriti za nove zmage na gospodarskem, kulturnem, znanstvenem ter vseh drugih področjih dela, saj je vse to Ljubljana bila tudi takrat, ko je vztrajala v težavnem in neenakem boju zoper sovražnike ljudstva, v boju za svobodo, za socializem, za lepši jutrišnji dan.

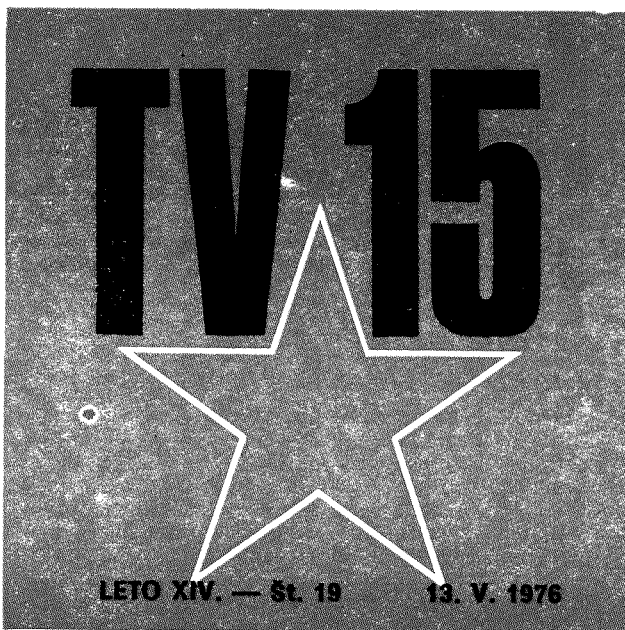
☆

Veličastna manifestacija, kakršna je pohod »Po poteh partizanske Ljubljane«, pa seveda pomeni krepitev tistih medsebojnih vezi prijateljstva, tovarištva in medsebojne pomoči, ki so nam potrebna tudi v današnjem času, ko moramo budno varovati pridobitve naše revolucionarne borbe. Kajti, kakor nam svoboda ni bila podarjena, tako je tudi samostojnost naše današnje poti potrebno braniti pred vsakomer, ki bi nam skušal krniti te najdragocenejše dosežke... Neprestano moramo biti pripravljeni braniti našo samostojnost in neodvisnost, kar bo zagotavljalo našo nadaljnjo mirno graditev. To pa pomeni graditev in razvijanje takšnih odnosov v združenem delu in vseh drugih celicah naše socialistične družbe, kot smo jih zapisali v dokumentih naših partijskih kongresov, v ustavi in v revolucionarno snovanje preobrazbe združenega dela, ki smo ji priča prav danes.

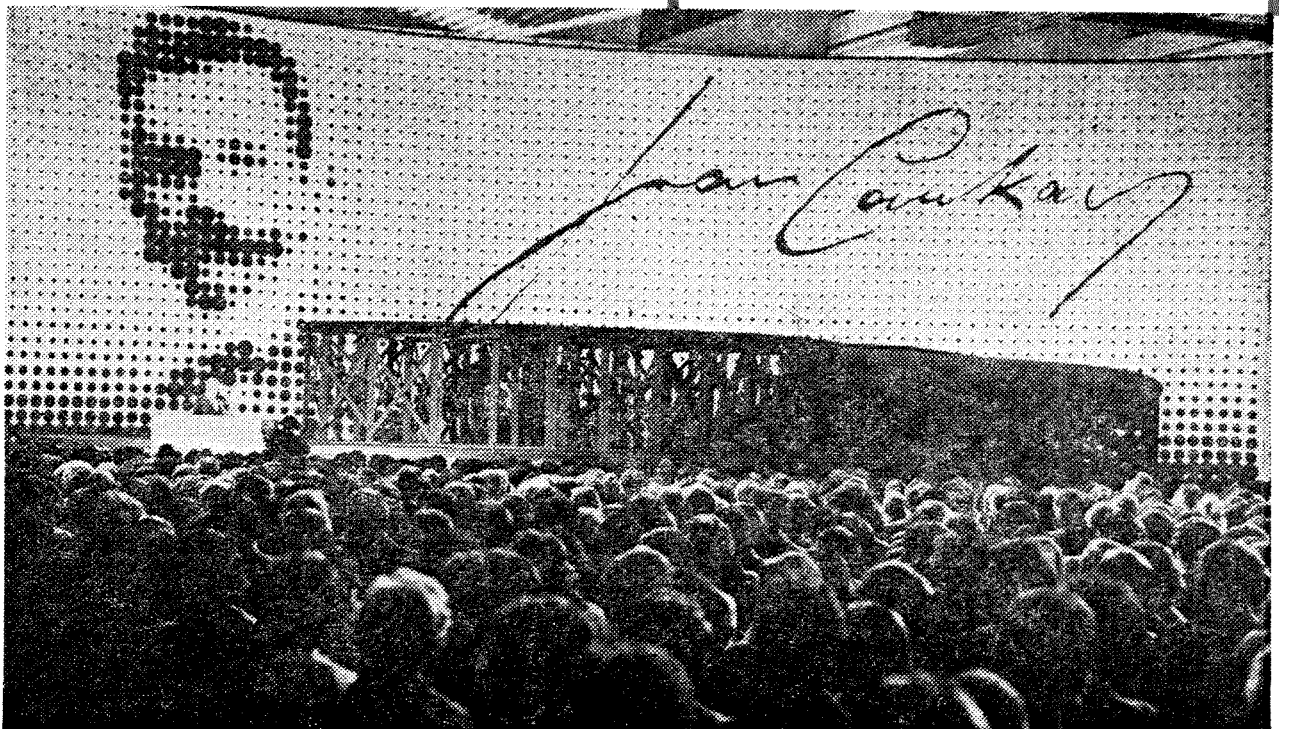
(Iz govora Janka Rudolfa na osrednji prireditvi v počastitev dneva osvoboditve)

LJUBLJANA, 8. maja 1976 — Na sklepni slovesnosti že tradicionalnega pohoda »Po poteh partizanske Ljubljane«, letos dvajsetega po vrsti, ki se ga je udeležilo več kot osemdesettisoč udeležencev, smo se letos spominjali dveh obletnic, enaintridesetletnice osvoboditve Ljubljane — mesta heroja in tridesetletnice mladinskih delovnih brigad; praznični dan, sončen in vesel, pa so obogatile najlepše želje tovarišu Titu za njegov štirinosemdeseti rojstni dan, saj je prav na ta dan, okoli devete ure dopoldne, prispela v Ljubljano tudi štafeta mladosti.

V ljubljanski hali Tivoli je bila v soboto, 8. maja, osrednja republiška proslava v počastitev Cankarjevega jubileja. Slavnostna govornika sta bila Edvard Kardelj in dr. Bratko Kreft, ki sta oba poudarila izredni pomen in odmev pisatelja za slovenski narod. Njegova umetnost je enkratno združevala visoko umetnost lepotnih in muzikalnih oblik s preroško vsebino, ki je uveljavljala socialne, politične ali filozofske ideje prihodnosti. Njegova umetnost, ki je in drži še danes naturi ogledalo, je pripravljala socialno, narodno in etično prebujenje slovenskega naroda, kar se je med narodnoosvobodilno borbo pod vodstvom Komunistične partije tudi zgodilo. Cankarjeva historično-dialektična misel se je uresničila in se še uresničuje. Zato je še po sto letih naš sodobnik. Na svečanosti je bilo več kot 6000 povablencev iz vseh slovenskih občin, delegacije Slovencev v Italiji in Avstriji, kakor tudi delegacije Socialistične zveze iz vseh jugoslovanskih republik in pokrajin, ki so do poslednjega kotička napolnili dvorano in prisluhnili odlično izvedenemu in doživetemu programu.

Nerazumljiv odnos

Odmev na »Kje in kdaj bo Partizanski pevski zbor Ljubljana spet pel?«

Dne 22. aprila je vaš časnik objavil obvestilo predsednika Partizanskega pevskega zbora Ljubljana o tem, da je zbor ostal brez prostorov.

Ob tej novici sem bil nemalo presenečen, saj se mi zdi skoraj neverjetno, da se je zbor prav ob dvaintridesetletnici svojega delovanja — ustanovljen je bil aprila leta 1944 — znašel na cesti.

Več kot petindvajset let sem bil aktivni član zbora, nekaj let tudi predsednik, pa mi je zato dobro znana njegova življenjska pot, enkratna in neponovljiva. Odveč bi bilo naštevati, kaj vse je zbor opravil v teh dvaintridesetih letih. To je in bo zgodovina naše velike dobe, našega narodnoosvobodilnega boja, šele pravilno ovrednotila.

Verjetno pa ne bo odveč, če se ob tej nerazumljivi odločitvi spomnim, kolikokrat je v času po osvoboditvi menjal »streho nad glav« ta kolektiv pevskega zanese-njakov, partizanov, ranjencev-invalidov.

Približno takole (dnevi, meseci in leta pri tem niso važni), je vse to potekalo:

Maja leta 1945 je takratni Invalidski pevski zbor zmagoslavno vkorakal v Ljubljano... Naselil se je v tedanjem hotelu »Strukelj« (sedaj hotel »Turist«), vadi-l pa je v improviziranem studiu takratnega Radia Ljubljana na Miklošičevi cesti. V letu 1945 je zbor (ne vem zakaj) prenehal delovati. Pred zborom slovenskih brigad leta 1952 so se pevci spet zbrali in začeli vaditi v priložnih prostorih tedanje Združne zveze na Mi-klošičevi cesti. Od tam se je zbor preselil v prostore Glavnega odbora zveze vojaških vojni invalidov na Gosposvetsko cesto, kjer smo vadili tako, da smo po-sedli po pisalnih mizah (bilo je le nekaj stolov), po zabojih za kurjavo, na voljo pa je bilo tudi nekaj sto-jišč. O kakšnem udobju seveda ni bilo govora, a nih-če se ni pritoževal, zdelo se nam je v tem času vse

UTRINKI IN ODMEVI

nekam razumljivo in prav. Ne vem zakaj, toda zbor je ponovno ostal brez prostorov za vadbo in le razume-vanje partizana Urbana, pokojnega dr. Marijana Der-mastia, se imamo zahvaliti, da smo takrat dobili za-časne prostore v Kresiji, kjer je bil tovariš Urban te-daj predsednik Ljubljanskega okraja.

Toda Invalidskemu pevskega zboru so se obetali (tako smo takrat mislili) boljši časi. Namreč, ko so gradili novo stavbo na Komenskega 7, je bil v načrtu tudi poseben prostor — dvorana za Invalidski pevski zbor in celo pisarna — ki je do takrat nismo imeli. In res! Zbor je v redkordnem času dobil dvorano za vadbo in svojo pisarno na Komenskega 7. Prostor za va-je morda res ni bil najbolj primeren, pa vendar obču-tek, da je ta prostor naš, da imamo svojo pisarno in celo svojo (čeprav samo interno) telefonsko številko, je pomenil veliko več kot razne pomanjkljivosti, saj je bilo vse to v primerjavi s prejšnjimi pogoji pravo razkošje. In ne samo to! Člani zbora so lahko pred in po vaji v (svoji) dvorani igrali šah, kar je prav go-tovo prispevalo k večji družabni povezavi med člani. Zares lepo in prijetno! Toda glej ga, smenta! Na Ko-menskega 7 in 11 se je menjalo vodstvo in zbor je mo-ral pobrati šila in kopita in se je (še vedno z dobro voljo) preselil na Beethovno 10, kjer mu je dal na voljo prostore republiški odbor ZZB NOV Sloveni-je. Zbor je kot vedno pridno vadil, prepeval po ožji in širši domovini, pa tudi v inozemstvu, snemal plošče partizanskih pesmi in tako dalje.

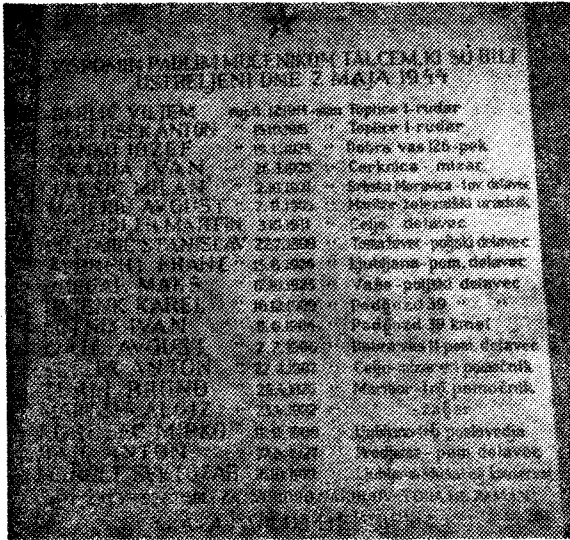
Kaj se je z zborom zgodilo pred kratkim, sem zapi-sal na začetku.

Ceprav je vse to, kar bom sedaj povedal, že zdav-naj znano, naj vendarle tudi ob tej priložnosti povem še enkrat: ni pevskega zbora na Slovenskem in morda še kje, ki bi imel za seboj toliko nastopov, ni zbora, ki bi v tem času opravil tako pomembno poslanstvo. žal pa najbrž tudi ni zbora, ki bi v tem času to-dikokrat menjal »streho nad glav«!

Članom zbora se je v času po osvoboditvi zdelo vse to normalno in v redu, če so tako često menjali pro-store. Danes, po dvaintridesetih letih delovanja, se kaj takšnega zboru res ne bi smelo več dogajati. Pevci so, kot rečeno, z razumevanjem in z dobro voljo prenašala prostorske tegobe in druge stiske, zato pa je danes tak način obravnavanja oziroma takšen odnos — milo rečeno — nerazumljiv.

STANE LAVRIČ,
MURNIKOVA 5
p. LJUBLJANA

POJASNILO UREDNIŠTVA: čeprav so bili medtem že storjeni resni koraki za rešitev omenjenega vpraša-nja in kaže, da bo Partizanski pevski zbor Ljubljana lahko kmalu nadaljeval z rednim delom (kar je bilo tudi pričakovati!), smo izmed številnih protestnih pi-sem, naslovljenih na naše uredništvo, izbrali pismo to-variša Staneta Lavriča, v katerem je avtor zapisal marsikaj zanimivega iz življenjske poti Partizanskega pevskega zbora Ljubljana, kar bo bralce »TV 15« in spoštovalce tega našega zbora prav gotovo zani-malo. Povedati je treba, da je bilo Partizanskemu pevske-mu zboru Ljubljana dano na voljo takoj več inaiče za-časne rešitve — da so mu bili vsi zainteresirani takoj pripravljeni pomagati — in da se je Partizanski pevski zbor Ljubljana odločil za ponudbo delovnega kolekti-va Gospodarskega razstavišča, ki mu je ponudil naj-bolj ugodne pogoje za njegovo nadaljnje delo.

Pred dvema leti so na kraju, kjer so bili ustreljeni talci, odprli vzgojnovarstveni zavod, na katerem je danes pritrjena plošča, ki priča o žrtvah za svobodo, padlih 7. maja leta 1944 v Zagorju ob Savi.

Spomin na 7. maj 1944. leta

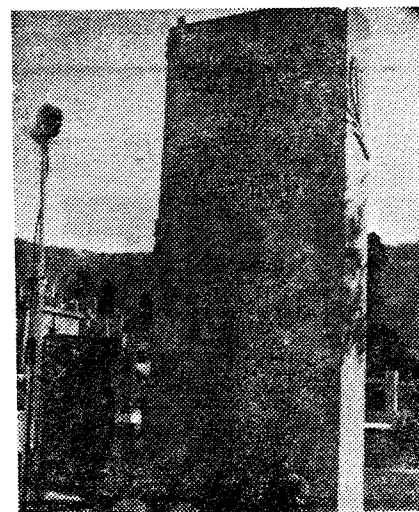
Svetozarja Marolta-Špika so ustrelili v Zagorju ob Savi v skupini devetnajstih talcev

Prosim, če objavite v »TV 15« naslednje vrstice z željo, da bi z opozorilom prispevala k točnejši podobi našega narodnoosvobodilnega boja.

Pred kratkim mi je prišla v roke knjižica »Novi vi-diki«, ki jo je leta 1974 izdal zavod za šolstvo. Rada bi opozorila na neko pomoto oziroma posledico neved-nosti, saj bo po tej knjižici predvsem posegala mladina.

V tej knjižici so objavljeni spomini na pohod Sti-rinajste divizije na Stajersko, med drugim tudi spo-mini tovarišice Marte Paulin-Brine, ki je spregovorila o dejavnosti kulturniške skupine te legendarne parti-zanske divizije.

Njeni spomini so napisani zelo lepo in toplo in ko jih človek prebira, se res živi v dogajanje. V zapisu se lepo vidi, kako človek — posameznik doživlja takšno epopejo. Je pa v spominih zaslediti pomanjkljivo-sti glede smrti Svetozarja Marolta-Špika, ki je uglasbil Pesem Stirinajste divizije Karla Destovnika-Kajuha.

Fotografija s spominske prireditve, na kateri so vidni napisi in za ploščo kamnita posoda za cvetje, dar staršev Svetozarja Marolta-Špika

Marolt je bil namreč ustreljen v Zagorju ob Savi, 7. maja leta 1944 v skupini devetnajstih talcev. Verjet-no je bil pri preboju na Ravnah 22. februarja leta 1944, kot piše v knjižici, ranjen in zajet. V Zagorje ob Savi so takrat pripeljali ljudi iz trboveljskega in celjskega zapora, mogoče tudi iz mariborskega. Bili so to ujeti partizani ter politični aktivisti — obveščevalci.

Med talci je bil tudi moj mož, ki je bil tako z drugimi ustreljen v domačem kraju.

Jaz, mama mojega moža in sestra smo bile prisot-ne pri prekopavanju na zagorskem pokopališču... Na pokopališču je bilo mnogo nemških vojakov z orož-jem, uperjenim v bližnji gozd. »Da bodo partizani na-padli,« so rekli. Potem so nas hoteli na silo odstrani-ti, vendar nismo šli. (Talce so slekli do spodnjega pe-rija. Bilo je strašno žalostno in tega ni moč pozabiti.) Grob smo skupaj z ženo enega izmed talcev urejevale takoj drugi dan po usmrtni, vendar so nam nasprot-niki, po nalogu nemškega župana, vse razmetali. Tudi poklinal nas je in nama grozil, da naju bo dal areti-rati, če ne bova odnehali.

Grob že vrsto let ureja ZZB NOV Zagorje ob Savi. Vsako leto sta spominski prireditvi in sicer ob oblet-nici smrti in ob dnevu mrtvih, ki se jih vedno udele-ži tudi oče Svetozarja Marolta-Špika, mati pa je že nekaj let bolna. Sin je bil, kakor je meni znano, edi-nec.

Prav bi bilo, da bi se v radijski oddaji »Na današ-nji dan« vsaj enkrat spomnili tudi 7. maja leta 1944, saj je Pesem Stirinajste divizije enkratna. Radi ji pri-sluhujemo prav vsi, udeleženci narodnoosvobodilnega boja in tudi mladina, pa še v zamejstvu je dobro zna-na.

Upam, da nisem bila predolga in prosim, če pismo in priloženi fotografiji objavite v »TV 15«.

Vas lepo pozdravlja!

CILKA BARBIČ
TRG BRATSTVA 9
p. PIRAN

Odprto pismo

Se bo morala trgovina »Borec« preseliti?

Izvršni svet skupščine občine Ljubljana-Center je na svoji seji, ki je bila 24. marca 1976, obravnaval osnutek Odloka o poslovnih prostorih in predlagal ob-činski skupščini, da dá ta odlok v javno obravnavo. Osnutek odloka je bil objavljen v Dogovorih, glasilu občinske konference SZDL Ljubljana-Center, aprila le-tos.

S tem odlokom, če ga bo skupščina sprejela in bo začel veljati, bo določeno, da se sme poslovna stavba na Titovi 17 v Ljubljani — oziroma na Kidri-čevi 2 — uporabljati izključno za dejavnost republi-škega sekretariata za notranje zadeve SRS, to pa bi pomenilo, da bi Založba Borec morala opustiti svojo dejavnost v tem poslovnem prostoru.

Založba Borec je najemnik lokala na Titovi cesti 17 od leta 1959.

Ta lokal ji je bil tedaj ponujen, da bi kot novona-stajajoča založba s specifično usmerjenostjo center mesta Ljubljane obogatila s svojo specifično kulturno, kulturnopolitično in poslovno dejavnostjo.

V sedemnajstih letih svojega delovanja je založba v tem lokalu sistematično zbirala in nudila interesen-tom knjige s tematiko NOB in revolucije, dela doma-čih in tujih avtorjev. Nudila je povpraševalcem likovna dela s to tematiko: slike, kipe, grafike in voščilnice, nudila je izdelke domače in umetne obrti na visoki umetniški ravni.

Vsa navedena dejavnost se je izvajala sistematično in kontinuirano, kar je nedvomno pripomoglo k popu-larizaciji revolucionarnih tradicij v Ljubljani in na nje-nem širšem območju, pripomogla pa je tudi h kul-turnejši in vsestransko bogatejši podobi ljubljanskega mestnega centra.

V lokalu na Titovi cesti 17 so bile številne razstave partizanskih umetnikov, razstave knjig s tematiko na-rodnoosvobodilnega boja ter razstave številnih umetni-kov s področja oblikovanja uporabnih predmetov, ki po svojem značaju zahtevajo posebno okolje in ustre-zen prostor in ki v drugih okoljih ne bi bil primeren.

Poslovalnica na Titovi cesti 17 je tudi informacijski center za borce in družbenopolitične delavce, ki v Lju-bljani iščejo knjigo, plakate, značke in drugo pomem-bno gradivo.

S predvideno ukinitvijo lokalov na Titovi 17, bi se vsa navedena dejavnost Borec morala umakniti iz centra Ljubljane.

Delavci pri Založbi Borec menimo, da bi bila s tem prizadejana nepopravljiva škoda, tako v pogledu šir-jenja in uveljavljanja tradicij narodnoosvobodilnega boja v kulturnem prostoru Ljubljane, kot tudi v po-gledu poslovne pestrosti centra mesta. Prizadejan bi bil udarec domači umetni in ljudski ustvarjalnosti, ki je v tem prostoru, kot nikjer drugje v Ljubljani, doka-zovala in dokazala svojo afirmacijo in potrditev.

Zato: izpraznitev lokala na Titovi cesti 17 ne more biti enostranski akt občinske skupščine, ampak je tre-ba iskati vsebinsko rešitev problema v sodelovanju z vsemi prizadetimi.

Dejavnost Založbe Borec zaradi svojega specifičnega kulturnopolitičnega poslanstva ni nikoli ustvarjala do-hodka, ki bi omogočal nadomestitev poslovnih prostoro-rov iz lastnih virov, ampak je za to potrebna pomoč družbe.

S tem pismom se delovna skupnost Založbe Borec obrača na družbenopolitične dejavnike občine Ljublja-na-Center in mesta Ljubljane, naj ji nastali položaj pomagajo rešiti v tem smislu, da se Založbi Borec ne bi bilo treba umakniti iz mestnega centra, da bi lahko še naprej nemoteno opravljala svoje poslanstvo in svojo dejavnost kvečjemu širila, ne pa krčila.

Dne 15. maja 1976 bo ob 10. uri dopoldne v Pionir-skem domu (Festivalna dvorana) v Ljubljani, Trg VII. kongresa ZKJ 1 slo-vesen zaključek pohoda

»KURIRČKOVA POŠTA 1976«

Zveza prijateljev mladine Slovenije
Mestna zveza prijateljev mladine Slovenije
Republiški odbor ZZB NOV Slovenije
Revija »Kurirček«

1. Kako so v vaših organizacijah zaživeli delegatski odnosi in kje vse so se borci vključili kot delegati?

Mestna organizacija ZB NOV No. va Gorica ima 1300 članov. Območje na katerem delujejo člani naše organizacije je sestavljeno iz centra Nove Gorice, vasi Kronberk in Loke. Naše delovanje je organizirano v dveh krajevnih skupnostih, in sicer v družbenopolitičnih telesih, kjer so delegatski odnosi zaživeli v polni meri. Aktivno delovanje borcev-delegatov v družbenopolitičnem življenju je zelo uspešno.**

2. S katerimi posebnostmi se ZBZ NOV zaradi svoje specifičnosti srečuje pri uveljavljanju delegatskega sistema?

Večjih težav pri nas v tem pogledu ni, dogaja pa se, da delegati prejema preveč gradiva in da leta nemalokrat prihaja z zamudo. Pri tem imamo v mislih gradivo za seje občinske skupščine, povsem drugače pa je z gradivom delegatov v svetu Krajevne skupnosti. Delegati na tem nivoju so s problematiko tako dobro seznanjeni, da pisanega gradiva največkrat sploh ne potrebujejo.

Mestni odbor ZB NOV je v mesecu decembru lanskega leta sklical posebno sejo, na katero so bili vabljeni poleg članov odbora tudi vsi člani-delegati v različnih delegacijah. Obravnavali smo dosedanje delo delegatov in njihove prihodnje naloge. Vodilni delavci občinske skupščine so delo delegatov pohvalili, posebno pa so bili zadovoljni z dejstvom, da se prav naši delegati najbolj redno udeležujejo sestankov in na njih tudi konstruktivno sodelujejo.

3. Kaj menite o dosedanjem delovanju delegatskega sistema in kakšne so vaše pripombe.

Ena poglavitnih ovir za normalno delovanje delegatskega sistema je ta, da primanjkuje prostorov, tako da se delegati skorajda nimajo kje sestajati. Med drugimi tudi Krajevna skupnost nima ustreznih prostorov, ki bi omogočali normalen potek dela.

Prav tako je tudi financiranje po mnenju nekaterih sistemsko še neurejeno, saj prav zaradi tega prihaja večkrat do ohromitve dela v Krajevni skupnosti.

Glede na potek ukrepov na tem področju družbenopolitičnega dela pa kaže, da bomo vse pomanjkljivosti kmalu odstranili.

Pogovarjali smo se s tovarišem Cirilom Zupancem, predsednikom mestnega odbora ZBZ NOV Nova Gorica

**V Krajevni skupnosti občine je 7 naših članov, v samih vodstvih KS pa še nadaljnjih 12. V delegaciji samoupravnih interesne skupnosti je najti še 4 člane iz vrst borčevske organizacije, v delegacije OZD, TOZD in DPO smo tudi izvolili 4 člane. Prav tako imamo 4 svoje ljudi med delegati družbenopolitičnega zbora skupščine občine.

Naloge in težave Republiškega komiteja za vprašanja borcev NOV in VI

Danes bi vam radi predstavili vsaj v kratkih obrisih ustanovo, ki se tudi ukvarja z vprašanji borcev NOV in vojaških invalidov. V mislih imamo Republiški komitej, ki je poleg republiškega odbora ZBZ NOV Slovenije pomemben organ v tem pogledu. Tu se zbira problematika s tega področja, tu se nabirajo vprašanja in se skušajo najti ustrezne rešitve. Za uvodni članek smo se odločili prav zaradi izkušnje v vsakdanji praksi. Velikokrat se namreč srečujemo s primeri, ko borci NOV, vojaški invalidi in drugi, o katerih bomo govorili kasneje, ne najdejo prave poti in ne potrkajo na prava vrata pri iskanju, oziroma uveljavljanju svojih pravic. Zavedati pa se moramo, da tako ravnanje ni vedno brez posledic.

PODROČJE DELA

V pomoč borcem in vojnim invalidom si oglejmo, kaj komitej pravzaprav je in čemu je namenjen. Da bomo sploh načeli to vprašanje, si moramo ogledati, kakšen je status komiteja. Iz poslovnika komiteja, ki je bil sprejet dne 30. januarja 1976 in sicer na podlagi zakona o republiških upravnih organih, je razvidno, da je delov-

no področje komiteja v skladu s 105. členom zakona, opravljanje upravnih nalog. Naloge se nanašajo na varstvo borcev NOV, vojaških invalidov, španskih borcev, predvojnih revolucionarjev, žrtev fašističnega nasilja, civilnih žrtev vojne in vojnega materiala, družinskih članov, katerih hranilec je v obvezni vojaški službi ter urejanje vojaških pokopališč in grobišč.

Komitej je torej upravni organ, ki opravlja upravne naloge iz republiške pristojnosti. Pri tem gre za izvajanje politike, ki jo je določila Skupščina SR Slovenije, namreč za zagotavljanje ali neposredno izvrševanje zakonov in drugih predpisov. Pri opravljanju svojih nalog je komitej v okviru pooblastil samostojen.

Verjetno ne bo odveč, če na tem mestu omenimo tudi republiški odbor ZBZ NOV Slovenije, s katerim komitej tesno sodeluje. Ena poglavitnih nalog republiškega odbora je namreč politično razsojanje o ločitvah oziroma ukrepanje republiškega komiteja kot upravnega organa.

Najtesneje pa komitej sodeluje z zvezo borcev, kot je bilo razvidno iz pogovora s tovarišem Justom Miklavcem, namestnikom predsednika Republiškega komiteja. Po besedah tovariša Miklavca je komitej tudi neposreden predlagatelj predpisov s tega področja in je tudi v tem pogledu vedno tesno povezan z zvezo borcev.

Najpomembnejša vloga komiteja je torej skrb za materialno varstvo borcev. Kot smo že omenili, je komitej neposreden izvrševalec nalog s področja priznavanja invalidnin, varstvenega dodatka itd.

Problem, ki ga komitej postavlja že dlje časa med najpomembnejše naloge, pa je zdravstveno varstvo borcev. Prav reševanje tega vprašanja, povdarja tovariš Miklavc, smo v naši družbi preveč zanemarili. Tudi borci sami so se po vojni vse premalo zavedali, kakšne posledice ima lahko za zdravje velikanski napor med vojno ali preobilica dela po njej, ko je bilo treba obnavljati porušeno domovino. Posledice so privrele na dan v zadnjem času v tako velikem obsegu, da je nujnost zdravljenja in bolniške nege pri mnogih borcih neizprosna in edina rešitev. Kot smo izvedeli pa imajo v tem pogledu težave tudi na republiškem komiteju in ne le na področju ambulantnega in bolnišničnega zdravljenja, temveč v tem, da se na razpisano mesto referenta, oziroma vodje referata za zdravstveno varstvo borcev, ne javi nihče.

KAJ VSE HROMI DELO KOMITEJA

Ne le da se z leti nabira v zvezi s problematiko vse več nalog, potrebnih analiz, preverjanj, poročil, temveč je prav zaradi širkega in pomembnega kroga delovanja nastopilo nujno zlo, to je večje število sistemiziranih in nezasedenih delovnih mest strokovnjakov različnih profilov, predvsem pa ekonomistov in pravnikov. Kadrov enostavno ni mogoče dobiti in verjetno bi bilo koristno proučiti, kje tiči vzrok. Nadalje so za delo, sila neustrezni prostori, katerih je tudi premalo, tako da je normalen potek dela neprestano moten. Največje težave nastopajo prav pri delu s strankami, saj v eni sobi delajo tudi po štirje referenti hkrati. Zaradi tega in še nekaterih drugih tehničnih ovir se celo dogaja, da je nemalokrat potrebno pretresati stvari z borci — invalidi, kar na cesti pred zgradbo. Podatek, ki prav gotovo ne gre v čast naši družbi, saj lahko prikazuje zmotno podobo družbenega interesa za problematiko ljudi, ki so prav tej družbi nekoč ogromno nudili in žrtvovali.

Na kratko smo se pomudili pri glavnih težavah, ki seveda objektivno zavirajo učinkovitost dela, čeprav ne moremo trditi, da v komiteju samem ne bi bilo interesa za čim hitrejšo in temeljito reševanje problematike borcev in vojnih invalidov. Njihova vestnost in predanost delu, ki je pravzaprav edini porok za uspeh, mora enkrat najti odmev tudi v končnih ciljih in rezultatih, predvsem pa v družbeni potrditvi pomembnosti in nujnosti ustanove, ki se ukvarja s tako pomembno in koščljivo nalogo, kot je pravična in pravočasna oddolžitev družbe borcem narodnoosvobodilne borbe.

Resen pristop k reševanju te problematike je lahko ena naših oddolžitev in slika spoštovanja preteklih dejanj.

ANDREJ SKALERIČ

Med uredništvi, ki so prejela zahvalo za objektivno in vsestransko poročanje o jugoslovanski ljudski armadi, oboroženih silah in splošni ljudski obrambi v jubilejnim letu tridesete obletnice zmage nad fašizmom in razvoja SFRJ v svoji, je tudi uredništvo »TV-15«.

Priznanje, ki so ga sicer podelili 22. decembra lani, je predstavniku našega uredništva na priložnostni slovesnosti, ki je bila v prostorih vojaške gimnazije »Franc Rozman — Stane« izročil Milan Daljević, predstavnik ljubljanskega armadnega območja.

Prvomajske praznike so v Trstu praznovali nadvse slovesno. Nekaj deset tisoč Italijanov in Slovencev je napolnilo ulice v središču mesta. Na Goldonijevem trgu je bilo veliko zborovanje, na katerem so govorili vidni sindikalni voditelji in to v slovenskem in italijanskem jeziku. Popoldansko slavlje je potekalo v Bazovici pri Trstu in sicer v organizaciji tržaškega partizanskega pevskega zbora, ki je tudi izvajal osrednjo točko kulturnega sporeda s priljubljeno partizansko balado. Na tem slavlju sta govorila tudi pokrajinski tajnik ANPI — Dušan Košuta in znani partizanski borec, sedaj poslanec v italijanskem parlamentu, Mario Lizzero-Andrea. Oba govornika sta poudarila, da poteka letošnje praznovanje prvega maja zaradi trenutno neugodnih razmer v državi, z neko napetostjo, ki pa ob prevladi razumnega delovanja in enotnosti, mora miniti. Velik porok za to pa je tudi izredno veliko število mladih, ki so se udeležili praznovanja. V kraju praznovanja pa je dva dni zapored igrala tudi godba na pihala podjetja za PTT promet iz Ljubljane.

EDI SELHAUS

V partizanskem taborišču je vladal mir. Nenadoma je utrujene in zaspane zbudil komandir Martin, ki ga je patrula, ki se je vrnila z Babne gore, obvestila, da so tam italijanski vojaki. Kot en mož so bili partizani zbrani v zboru. Od komandirja so zahtevali, da jih povede v boj. Tedaj še niso vedeli, da jih je obklopi več kot 2500 italijanskih vojakov. Ob peti uri petinštirideset minut so vojaki 2. polka začeli z napadom v dveh kolonah. Ob pol sedmih pa je prišla v stik s partizani tudi desna kolona, po kateri so partizani udarili z vsem orožjem. Italijansko poveljstvo je v svojem dnevnem poročilu zapisalo: »da je bil napad od samega začetka naporen in težak zaradi terena, nenadnega poseganja novih strojníc v akcijo in boljših položajev sovražnikov«.

Cepprav navajeni borci, mladi in brez vojaških izkušenj, vendar srčni in predani ciljem osvobodilnega gibanja, so partizani hoteli svoj prvi ognjeni krst še posebej ovenčati. Komandirji so borce razporedili, vsak si je našel kritje in ognjeni metež se je začel. Borci so merili točno in na kratko razdaljo, saj so vedeli, da morajo z maloštevilnimi naboji vzdržati do kraja. Odbili so prvi, drugi in še šest naslednjih jurišev, ki so jih uprizorili na gosto, posejani zeleni vojak. Vojaki so padali, med vpitjem ranjencev je bilo slišati besede oficirjev, ki so vzpodbujali svoje vojake z: »avanti ragazzi«. Med ukaze pa se je mešalo vse več obupnih klicev: »mama mia«.

Borcem prve čete je uspel preboj proti Babni gori, tretji v smeri Polhovoga gradca, drugi pa, zaradi premočnega sovražnikovega ognja, preboj ni uspel. Vrniti se je morala na Ključ. Kot pravi eden teh junakov, Franček Štrekelj-Krepki, ki bi ga kmalu živega pokopali je bila četa, ki je štela 28 borcev, oborožena z dvema mitraljezoma in s puškami vseh vrst, pripravljena vzdržati do kraja. Na položajih jim je pogum vse bolj rasel. Italijanski juriši so bili odbiti. »Puškarji« morajo od svojih skromnih zalog odstopati naboj. Partizanska četa se uspe pomakniti na vrh nad taboriščem, od koder še bolj obvlada sovražnika. Komandir da ukaz, da je treba vrh ohraniti za vsako ceno do večera. Italijani preurejajo svoje vrste. Padle in ranjene zamenjajo novi vojaki. Plažijo se proti vrhu in skušajo presenetiti. Partizanske oči motrijo vsak gib. Tedaj, ko bi lahko s kamnom zadel, se zeleni vojak dvignejo in silovito napadejo. Toda njihov napad se odbije kot od trde skale. Na desnem krilu zadoni pesem: »Na juriš, na juriš...«, ki v trenutku prevzame borce.

Italijani besnijo in lezejo nazaj. Tedaj se v dolini začnejo oglašati topovi in minometi, katerih mine treskajo po partizanskih položajih. Partizanske vrste ostanejo

ZAPISI IZ NASE REVOLUCIONARNE PRETEKLOSTI

KLJUČ na poti do svobode

Na Ključu še danes domuje divji petelin in ko bukev ozeleni, zapoje ta veliki trubadur. Srečanje z njim je resnično doživetje. Zato ni čudno, če dobrovski lovci o njem pogosto govorimo in si prizadevamo, da bi ga ohranili v tem čudovitem okolju. Toda kadar se vračam na Ključ, se v spominu vračam na tisti 7. maj 1942. leta, ko so dolomitski partizani doživeli ognjeni krst. Ključ, s hrastom in bukvijo zarastel kopasti hrib, se razteza med horjulsko in polhograjsko dolino ter Proseco in Bezenico. Ključ je nudil varno zavetje, v katerem so se v aprilu utaborili prvi dolomitski partizani. Tam so se urili v vojaških veščinah, pletli stike z okoliškimi vasmí in se pripravljali na odpor. Taborišče je dobilo ime: »Šolsko taborišče« in je bilo na Koti 623. Nekaj sto partizanov je bilo organiziranih v tri čete. Našel pa se je domači izdajalec iz Dolenje vasi, ki je okupatorju izdal taborišče. Ponoči so v ljubljanskih in drugih garnizijah potekale mrzlične priprave. Sovražnik se je odločil z vsemi sredstvi zatreti odpor. V temi so italijanske enote zapuščale postojanke v Ljubljani, Dobrovi, Polhovem Gradcu, Horjulu in Vrhnikih. Tako so vojaki 1. grenadirskega polka divizije »Granatieri di Sardegna«, 2. grenadirskega polka iste divizije, 3. bataljona kraljevih karabinjerjev, 22. sektorja obmejne straže, enot 21. TRT in 161. čete težkih vozil začeli zgodaj zjutraj obkoljevati Ključ. Prezrli niso nobene steze, globače ali slemená. Izdajalec je poznal Ključ kot svoje dvorišče. Ko se je zdanilo, so bili na izhodiščnih položajih.

neomajane. Tudi ta peklenjski ogenj ne premakne borcev s položajev. Iz bojazni, da ne bi z minami ubijali svojih vojakov, je italijansko poveljstvo ukazalo, da se tesno sklenjeni obroč razmakne, da bi ga pozneje, v zadnjem jurišu, po močnem topovskem napadu ponovno sklenili in uničili vse, kar bi še ostalo živega.

Četita mladih partizanov je sklenila drugáče. Predah in razkrit obroč je izkoristila in se brez žrtve prebila čez Proseco.

Italijanski napad ni dosegel svojega cilja. Napad na to mlado partizansko enoto, ki

je sejala seme upora, se je v celoti izjalovil. Partizani so izšli iz boja močnejši, doživeli so svoj velik ognjeni krst in potrdili da ljudstva, ki se bojuje za svojo svobodo ni mogoče uničiti.

Zgodaj popoldne je orožje utihnilo. Ljudje so zaskrbлено gledali v Ključ. Slutili so najhuje. To ni bil konec, to je bil še le začetek nekega konca; okupatorjevega.

Vaška zaščita, ki je bila v Dolomiti izredno zgodaj in dobro organizirana, je bila »doma« v vsaki vasi. Sestavljali so jo mladi in stari, oboroženi z lovskimi in

drugimi puškami, bodali in mitraljezi. Zaščitniki so že zgodaj zaprisegli zvestobo in predanost, ko so se neke svetle noči zbrali s Hruševga, Gaberja in Sujice na prođu ob Gradaščici pod Selom. Bilo je v pozni jeseni 1941. leta. Na zaprisegi se jih je zbralo 35. Tedaj so bili komandirji: v Hrušovem Viktor-Vika Zadnikar, v Gaberju Stane Zorc, iz Sujice pa je zaščitnike pripeljal na zaprisego Hudnikov Pavle. Vsi trije so bili kmetje. Njihov komandant pa je bil Riharjev Franc ali kakor so mu rekli Kelnačev Radovan. Sledile so številne akcije.

Ze zgodaj zjutraj 7. maja je stražar Peter Sečnik, ki je bil v zasedi pri Knezu v Sujici, opozoril komandirja Pavleta, da se bliža sovražnik. Pavle je ustrelil v zrak, kmalu za tem sta v Hrušovem sledila dva strela in nekoliko kasneje na Babni gori trije. To je bil dogovor in znak, da se sovražnik bliža partizanskim položajem. Ko se je začel napad na Ključ, je Radovan prihitel k Zadnikarju in mu ukazal, da zbere zaščitnike z orožjem. Tak ukaz sta dobila tudi komandirja Zorc in Hudnik. Zaščitniki vseh treh vasi so se ob 18. uri zbrali v Kelnačevem zatrebu. Na zbornom mestu jih je prišlo 29. Od Setnikarjev iz Sujice so prišli bratje: Tone, Nande, Polde, Jernej in Ivan. S komandirjem Pavlom je prišel brat Vinko, z Zorcem pa brat France. Prišli so še Rožnikov Matija z Gaberja, Tone Rus iz Hrasteníc, Bitenčev Tone, pa bratje Tone, Jože in Jernej Pritekelj, Franc Rus in Petrovčev iz Hruševga pa Krvinčev Francelj iz Babne gore, Avgust Tomc iz Dobrove in Glavničev Stane iz Hrasteníc. Vsi ti in še drugi so bili dobri strelci. Mnogi med njimi so bili pred vojno »raubšci«. Imeli so polne predpasnike nabojev in oboroženi so bili z lovskimi in vojaškimi puškami. Radovan jih je razdelil v dve skupini in povedal, da bodo napadli kolono, ko se bo iz Ključa vračala v Ljubljano. Prvi vod je zasedel položaje na vzpetini nad cesto pri Zibelniku, drugi pa onstran Gradišče na Gradišču. Ko se je obveščevalec ves zasopel pripeljal s kolesom iz Dvora s sporočilom, da se v Dolenji vasi in v Dvoru zbira jo italijanski vojaki in da se pripravljajo na odhod, je med zaščitniki rasla nestrpnost. Cevi so usmerili na cesto in pritajeno čakali. Najprej je pripeljal izvidnik motorist. Padli so prvi strelci in izvidnik je končal v tolmunu. Drug za drugim so vozili tovornjaki polni vojaštva. Bilo jih je 19. Pvi se je zasedi izmuznil, drugega so zadeli strelci z Gradišča. Z vojaki je zapeljal v tolmun. Tretji je treščil v škarpo in se postavil poprek čez cesto. Prehod je bil zaprt. Na cesti je nastala zmešnjava. Partizanske cevi so žarele od neprestanega streljanja. Italijanske vojake je zajela panika. Iz nastavljene pasti niso mogli. Ko je padel poveljnik polka, so oficirji izgubili glavo. Vojaki so odmetavali orožje in bežali. Tisti ki se je uspelo prebiti proti Zirovnikovemu grabnu so se zatekli na domačijo kmeta Zerovnika. Ko se je komandir Vika približal hiši, je iz nje prihajalo stokanje, vpitje... V hiši je ležalo več kot sto ranjenih vojakov in niso mogli verjeti, da jim zaščitnik Viká z žganjem čisti rane. Z mrakom so utihnilo zadnji strelci. Tema je prenekateremu rešila življenje.

☆

Zaščitniki so našli več kot 100 mrtvih in več kot 100 ranjenih vojakov. Če jih ne bi prehitela noč bi od kolone, ki je že dopoldne doživela poraz na Ključu, ostalo bore malo. Tako pa je ostal vsaj glas o tej veliki bitki vaških zaščitnikov, glas, ki so ga s strahom izgovarjali okupatorjevi vojaki, ki si pozneje, brez oklopnih vozil, niso več drznili v to dolino.

Zaščitniki od katerih je vsak prispeval svoj del k tej veliki in nedvomno največji zmagi narodne zaščite na slovenskem, so se umikali na Hruševo. Med njimi je bil tudi Grošev Matevž, ki je oddal prvi strel pa mitraljezec Tine Krv, ki je danes predsednik ZBZ NOV v Podutiku in Glavičev Stane...

Med njimi ni bilo Franca Zorca, ki so ga hudo ranjenega odnesle do Toškega čela bolničarke Pavla Ban, Ivanka Pretekelj in Pavla Zerovnik. Od tam so ga odpeljali na zdravljenje v Ljubljano, kjer je hudim poškodbam podlegel.

Sovražnik je ves svoj bes nad porazom pokazal že naslednji dan. Vojaki so aretirali zaščitnike Matija Rožnika, Toneta Rusa, Antona Bitenca in Petrovčevega in jih skupaj z drugimi talci ustrelili 12. maja 1942. leta v Dolenji vasi. Belogardisti pa so po zverinskem mučenju v peskokopu v Hrastenicih ustrelili ranjenega Toneta Priteklja. Sovražnik ni prizanesel tudi Logarjevi domačiji v Gaberju; požgal jo je.

Ta pomembni boj je spodbudil mlade in stare, da so prihajali med partizane in, da so lahko že mesec dni pozneje ustanovili prvi Dolomitski odred, močno oboroženo pest bojujočega se ljudstva na tem, tako pomembnem ozemlju na obrobju Ljubljane.

ZDRAVKO VIDRIH

Na Dobrovi pri Ljubljani je bila osrednja proslava ob 35-letnici ustanovitve OF in praznovanju občinskega praznika občine Ljubljana Vič-Rudnik. Ob tej priložnosti je bilo slavnostno odprtje nove šole, hkrati s kulturnim programom in zaprisego mladinskih teritorialnih enot. Na zborovanju je spregovoril generalpolkovnik Ivan Dolničar. Zaslužnim družbenopolitičnim delavcem so podelili tudi občinske nagrade in priznanja ter srebrne znake OF.

Foto: S. TERSEK

Ko smo v preteklem letu proslavljali obletnico osvoboditve in zbirali podatke o dogodkih med drugo svetovno vojno, nas je pot pripeljala tudi na Bloke. Cisto slučajno smo zvedeli, kako je takrat neka komaj 15-letna deklica rešila zavezniškega letalca, ki so ga Nemci sestrelili pri Nemški vasi. Tega letalca je njen oče — partizan pospremil skupaj z drugimi tovariši do osvobojenega ozemlja v Belo krajino. Tam so rešenemu pilotu omogočili, da je odletel nazaj v matično bazo. O tem je bila objavljena reportaža v tedniku JANA. Iz vseh krajev Slovenije so začela prihajati pisma, v katerih so bralci sporočali o številnih podobnih primerih. Po nepopolnih podatkih je bilo samo na našem ozemlju med drugo svetovno vojno rešenih okrog šeststo zavezniških letalcev, ki bi sicer padli v roke sovražniku. Danes živijo ti možje s svojimi družinami na vseh petih celinah sveta. Da je temu tako, gre zahvala številnim znanim in neznanim tovarišem, ki so te pilote rešili, jih sprejeli v svoj dom in jim pozdravili rane. Po kurirskih stezah so jih nato varno pripeljali do partizanskega letališča, od koder so poleteli na svoje domove. Veliko rešiteljev, pa tudi rešenih pilotov, danes ni več med živimi. Na zemljevidu Slovenije, kjer so označene točke, kjer so pristajali zavezniški padalci, so kraji od Čedad do Matajurja, Livka, Kranjske gore, Kamnika, Pohorja, Pliberka, Zelezne Kaplje, Ptuja, Kozjanskega, Notranjskega, Pijave gorice, Trške gore, Ribnice, Roga, Preloga, Suhorja itd.

V Livških Ravnah, na višini 1050 metrov, so v gostoljubnih hišah prebivali ameriški letalci. Na sliki je skupina vaščanov, od katerih se nekateri še spominjajo letalcev. Na levi je skedenj, kjer je bil med vojno osem dni ameriški letalec.

PO SLEDOVIH REŠENIH ZAVEZNIKOV V DRUGI SVETOVNI VOJNI

— SINOVI SE VRAČAJO

Da ta tovariška pomoč med drugo svetovno vojno ne bi šla v pozabo, smo obiskali številne kraje po Sloveniji in poizkušali osvetliti nekatere še nepojasnjene dogodke. Odkrili smo vrsto podrobnosti o teh akcijah, ki so vredne, da jih zapišemo in tako ohranimo zgodovini.

V eni sami repotaži ni mogoče vsega objaviti, saj je snovi za celo knjigo. Posredujemo le nekaj spominov iz različnih krajev Slovenije:

Marija Zurga, poročena Vidmar, je tista 15-letna deklica, ki je sprožila akcijo »po sledovih rešenih zavezniškov«.

»V neki noči že proti koncu vojne, je v bližini strahovito počilo,« se spominja. »Sele naslednji dan sem zvedela, da je bil pri Nemški vasi sestreljen zavezniški bombnik. Ko sem šla čez dvorišče, sem opazila na robu gozda nekoga, ki je dajal znamenje, naj pridem bliže. Ves okrvavljen je ležal na tleh ranjen vojak s padalom. Govoril je angleško. Peljala sem ga v hišo, kjer sva ga z materjo nahranili. Izprali sva mu rano z žganjem, nato pa sta ga oče in prvo borcec Anton Zužek iz Borovcev pri Velikih Laščah odpeljala naprej do osvobojenega ozemlja.«

Danilo Suligoj, zdaj turistični delavec na Bovškem, v času vojne pa bolničar v Franji, se spominja:

»Nekega dne so v Franjo pripeljali hudo ranjenega ameriškega letalca. Harold Adams je bilo njegovo ime. Njegovo letalo so Nemci sestrelili v bližini Porezna. Zdravnica Franja je več mesecev zdravila poškodovanega letalca, ko pa je prišlo do evakuacije Franje, je skrb za njega prevzel Danilo Suligoj. Na hrbtu ga je prenašal. Harold je ozdravel in se vrnil v Združene države Amerike. Ni pa pozabil na svoje rešitelje. Večkrat je pisal prijateljem, ki so mu rešili življenje.«

Pred leti je dobil Danilo obisk iz Amerike. Obiskal ga je Haroldov sin Corry, ki se je v imenu očeta zahvalil za vse, kar so zanj pri nas storili. Povedal je, da je oče bolan in da ne more več v Evropo. Ko sta se po ogledu bolnišnice Franje z Danilom vračala v Bovec, sta se ustavila tudi v Tolminu. Kot v pravljici se je Corry zagledal v deklico, se zaljubil in čez leto dni jo je odpeljal kot nevesto v Ameriko. Harold je medtem umrl. Mlada pa

imata že dva otroka. V njihovem stanovanju v Chicagu je na častnem mestu velika slika bolnišnice Franje.

— PONOVO SNIDENJE

Zavezniške letalce so rešili tudi v okolici Trebnjega. Veliko zaslug pri tem je imela Anica Kunstek, poročena Novak. Kako pa je bilo tedaj? Anica in njena mati sta

Prosimo vse, ki se spominjajo kakršnegakoli dogodka v zvezi z reševanjem zavezniškov pri nas med zadnjo vojno, da to sporoče na uredništvo TV-15. Hvaležni bomo za vsak prispevek, ki bo osvetlil še nepojasnjene dogodke.

stali pred hišo in opazovali skupino bombnikov, ki so se vračali z akcije. Nenadoma sta opazili, da neko letalo tone v globino. Kmalu zatem je tresčilo v dva kilometra oddaljeni Rihpovec. Deset ljudi je skočilo s padali; šest jih je pristalo v okolici Mirne, štirje na Rihpovcu. Le eden ni preživel, ker je padel na goreče letalo. Z ene strani so proti padalcem hiteli beli iz postojanke pri Sv. Ani, z druge strani pa Anica. Padalci so

se napotili k Slakovim v Rihpovec. Anici je uspelo s še dvema borcevoma priti pred belimi. V zadnjem trenutku so se umaknili belim in odšli proti Stari gori. Tam so jih prevzeli kurirji. Tako so srečno prišli v Belo krajino in se od tam vrnili z letalom domov.

Znana je zgodba o 120 rešenih zavezniških, ki jih je med Falo in Ožboltom osvobodila Serčerjeva brigada, manj pa je znano, kako je potekalo reševanje zavezniških letalcev v Slovenskih goricah. Takih in podobnih junaških dejanj bi lahko še veliko našli.

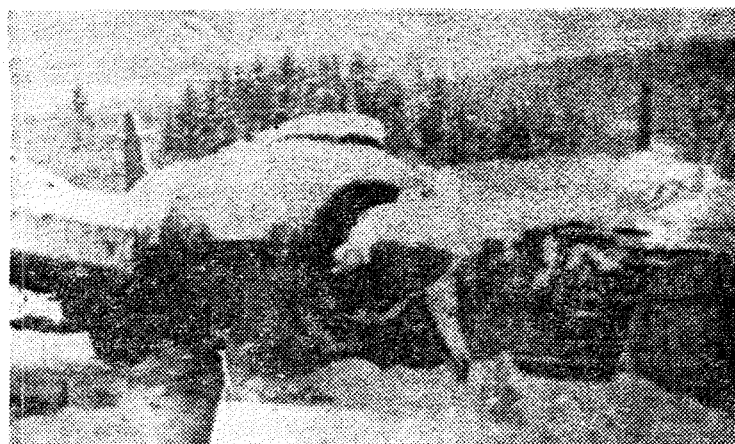
☆

Na Republiškem odboru zveze združenj borcev so bili obveščeni, da bo v prvih dneh junija prišla na obisk skupina rešenih ameriških letalcev. Pripeljali se bodo s posebnim letalom, skupaj s svojimi družinami. Vodil jih bo naš dober znanec iz časa NOB, nekdanji član ameriške misije pri nas, John Blatnik. V Jugoslaviji bodo ostali 15 dni. Obiskali bodo znane kraje, kjer so bile med NOB pomembne bitke kot so Sutjeska, Drvar, Jajce itd. Nekaj dni bodo gostje tudi v Sloveniji in nj izključeno, da ne bo med njimi tudi tistih, ki so bili rešeni prav pri nas. V tem primeru bo prav gotovo prišlo do zanimivih srečanj.

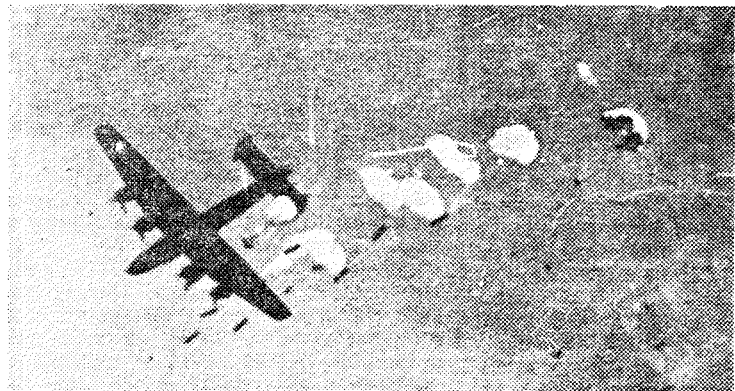
EDI SELHAUS

Skupina rešenih ameriških letalcev (v sredini). Slika je bila posneta nekje na Dolenjskem. Prvi z desne je znani partizanski umetnik slikar Nande Vidmar.

Ostanek letala, ki je strmoglavilo na našem ozemlju med vojno.

Zavezniška pomoč osvobojenemu ozemlju. Posneta v Beli krajini.

Rešeni zavezniški ujetniki na poti skozi osvobojeno ozemlje proti letališču v Krasincu.

MAJOR GENERAL TWINING EXPRESSES HIS THANKS TO YUGOSLAVIA

The High Command of the AAF,
February 7, 1945 (UNN)

Major General Natan F. Twining, Commander-in-chief of the 15th Air Force recently addressed the following message to the people of Yugoslavia:

"Fourteen months ago the American Air Force started flights across Yugoslavia and many American airmen made a forced landing or baled out into your countries.

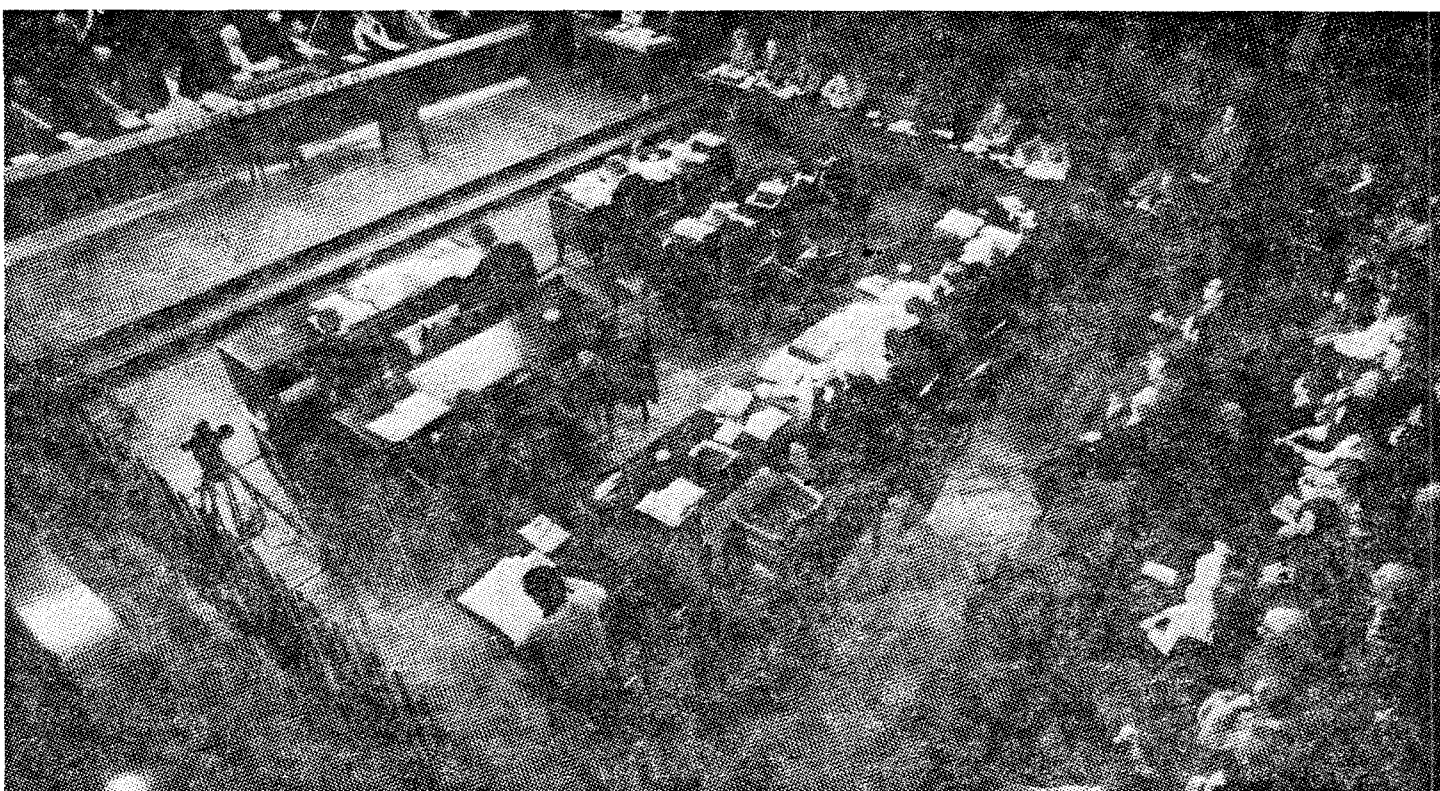
"To-day instead of being German prisoners of war, they are free fighters, owing to the friendly attitude and bravery of men and women of Yugoslavia.

"Disregarding your own lives and the security of your families, you saved hundreds of lives of our airmen giving them food, medical aid and shelter. You walked for miles over difficult terrain, across rivers mountains, through rain and mud, but you

Zahvala poveljnika ameriških letalskih sil našim ljudem.

V torek, 20. aprila, se je pred tržaškim porotnim sodiščem po skoraj 14-dnevni prekinitvi nadaljevala in 29. aprila končala (ob 31. obletnici razstrelitve krematorija) razprava zoper zločinca iz Einsatzkomanda Reinhard Dietricha Allersa in Josepha Oberhauserja. Potem ko je sodišče — v bojazni, da bi utegnili razmerje krivde italijanskih kolaboracionistov zavzeti prevelik obseg — zavrnilo zahtevo po zaslišanju italijanskih esesovcev in drugih prič, o čemer smo že poročali. Sodna razprava se je v zadnji fazi zaradi bolezni predsednika in njegovega svetovalca dokaj razvlekla, izgubila precejšen del svoje intenzivnosti, napetosti in zanimivosti.

Zavlačevanje procesa je omogočilo nekaterim italijanskim reakcionarnim krogom, da so se oddahnili in takoj začeli pripravljati »protiudar« — proces zoper takoimenovane »foj-barje«, t.j. tiste tržaške in druge patriote, ki so v prvih poveljih dneih justificirali nekatere fašiste in njihove vohune ter jih zmetali v Kraške jame. Ta poskus pa je večina odvetnikov in vsa italijanska napredna javnost obsodila.

Pogled na sodno dvorano med procesom.

TRŽAŠKI PROCES KONČAN

V torek je predsednik za začetek najprej prebral zanimivo pismo Domenika Ribariča (it. Rive), v katerem je sodišču opisal strahotno mučenje, ki ga je prestal v kletnih prostorih esesovske policije na trgu Oberdan 4 v Trstu. Tam je bil zaprt od 25. februarja do 9. marca in od 28. marca do 19. aprila 1944. Za Hitlerjev rojstni dan so ga zaradi nekakšne politične širokosrčnosti, ki so ji gotovo botrovali vohunski manevri, s skupino 20 jetnikov izpustili. Zaradi tehničnih in zanimivih podrobnosti v Ribaričevem pismu se je sodišče kljub predsednikovemu strogeemu formalizmu in končanem dokaznem postopku vendarle odločilo, da Ribariča naslednji dan zasliši. Pod prisego bi tako potrdil izvirnost svojega pisma od 29. marca 1976 in njegovo vsebino. Sicer pa je bila razprava v torek omejena na nastope odvetnikov Sergia Traunerja, Alda Terpina, Alberta Cassatinija, Franca Skrlja in Marija Berceta. V sredo so nastopili še Dušan Mogorovich (Mohorič — op. p.), Bogdan Berden in Agostino Majo, medtem ko sta v četrtek govorila še Egon Floridan in Pasquale Civello. V ponedeljek, 26. aprila, je zadnji govoril odvetnik Sandro Canestrini.

Odvetniki so vsi zahtevali najstrožjo kazen za obtoženca in simbolično odškodnino milijon lir za posamezno žrtev. Večina je z utemeljitvijo zavrnila v Trstu javno izražene dvome v smiselnost in koristnost takšnega procesa po 30 letih. Hkrati pa so nekateri poudarili zgodovinsko pomembnost sojenja, ki bo ne le odkrilo resnico o fašističnem zlu, pač pa tudi pomagalo doraščajoči mladini, da bo lažje izruvala iz svoje sredine klice obnavljajočega se fašizma.

Slovenski odvetnik dr. France Skrlj, ki zastopa sina v Rižarni ubitega Josipa Mijota, je najprej v kratkem orisal protifašistični boj Slovencev med NOB in obema vojnama, nato pa spomnil sodišče, da poteka proces v tisti dvorani, kjer je na prvem tržaškem procesu posebno fašistično sodišče sodilo 1. septembra 1930 večji skupini Slovencev in 4 obsodilo na smrt (Ferda Bidovca, Zvonimira Miloša, Franca Marušiča in Alojza Valenčiča). Vse štiri so 6. septembra 1930 pri Bazovici ustrelili. Na drugem tržaškem procesu pa je bilo od 2.—14. decembra 1941 devet izmed 60 obtožencev obsojenih na smrt. Izmed teh so jih 16. decembra 1941 na Opčinah 5 tudi ustrelili (Viktorja Bobeka, Ivana Ivančiča, Simona Kosa, Pinka Tomažiča in Ivana Vadrnala). Dr. Skrlj je zaključil svoj govor z zahtevo po pravični kazni in dodal, da je bilo zločinsko delovanje esesovskih rabljev in njihovih fašističnih kolaboracionistov v Rižarni obsojeno že s tem, da je bila Rižarna proglašena za nacionalni spomenik.

V tej tržaški sodni dvorani je bilo torej izrečenih več smrtnih kazni nad anti-fašisti kot v katerikoli drugi italijanski dvorani. Zato bi bilo prav, da bi jo spremenili v spominski muzej. Zal pa v njej ni niti spominskega obeležja. Prav to pa dokazuje, da italijansko pravosodje še ni dokončno obračunalo s fašistično nevarnostjo.

Zelo pomembna je bila tudi obsežna in zelo tehtna analiza M. Berceta o zločinskem delovanju Einsatzkomanda Rein-

hard — od akcije T-4 (pobijanje umobolnih...), prek množičnega uničevanja Židov in antinacistov v vzhodnopolskih taboriščih Treblinka in dr. (Akcijska Reinhard), do zločinov v tržaški Rižarni. Odvetnik Terpin, starejši antifašist, je prikazal tudi nekaj drobcev iz zgodovine odnosov med slovenskimi in italijanskimi antifašisti v skupnem boju med drugo svetovno vojno in obsodil tiste italijanske fašistične in nacionalistične kolaboracioniste, ki so sodelovali z nacisti iz »patriotskih« pobud, izgovarjajoč se na »slovansko nevarnost«.

Izmed treh odvetnikov, ki so nastopili v sredo, 21. aprila, je zbudil največjo pozornost Dušan Mogorovich (Mohorovič), ki je zlasti poudaril, da se je fašizem v Trstu in drugod po Primorskem najprej poistovetil z zaščitnikom italijanstva, nato pa se razvil v boj proti Slovincem, Hrvatom in italijanskim protifašistom v fantastično pošast, ki je množično uničevala ljudi v uničevalnih taboriščih, kakršna so bila Rižarna in velika nemška uničevalna taborišča.

Odvetnik Bordon je v svojem govoru še posebej obsodil kolaboracionistično guardio civico (civilno stražo), ki je opravljala za nacistice celo tako zaupne posle, kakor je bilo spremljanje jetnikov iz Trsta v nemška uničevalna taborišča.

POGUMNI IN RESNICOLJUBNI CANESTRINI

Kronisti in zgodovinarji, ki bodo poskušali ugotoviti, kdo izmed odvetnikov ali drugih oseb je na tržaškem procesu zoper esesovske zločince iz Rižarne zadel jedro problema v ocenjevanju vloge italijanskih kolaboracionistov v letih 1943—1945. Prav gotovo se bodo tudi vprašali, kdo je najbolje spoznal in ocenil tržaške razmere, ki so omogočile nacistom delovanje uničevalnega taborišča, kakršna je bila Rižarna. Kdorkoli bo, ne bo mogel in ne sme prezreti pogumnih ocen ter v jedro problema zadevajočih spoznanj odvetnikov Slovenca Petra Sancina in Italijanov Nerea Battella iz Gorice ter Alessandra Canestrinija iz Trenta. Ker smo govor Sancina in Battella že omenili v prejšnjih sestavih, se bomo tu omejili le na Canestrinijev nastop.

Prav gotovo je Canestrini — še bolj zato, ker je Italijan, politično najbolj prodorno in intelektualno najbolj kompleksno zadel zgodovinsko jedro zapletenega problema odnosov tržaškega meščanstva italijanske narodnosti do narodnosovobodilnega in revolucionarnega boja Slovencev. Kot italijanski protifašist pa je tudi najpogumnejše priznal zasluge in prednosti protifašističnega boja Slovencev. Hkrati je ožigal tiste Italijane, ki so svoje sodelovanje z nacisti opravičevali s »slovansko« grožnjo italijanstvu.

Canestrinijeva zgodovinska ocena fašističnih in italijanskih meščansko-šovinističnih izhodišč dokazuje, da se je kljub enakim fašističnim propagandam v Italiji lahko rodilo nacistično protislovenstvo, protikomunizem in protisemitizem samo v tako šovinistično usmerjeni sredini, kakršna je bila italijanska meščanska v odnosu do Slovencev v Julijski Krajini in Trstu. Do položaja je lahko prišlo, ker se je italijansko meščanstvo v Trstu do leta 1918 na-

vduševalo za iredentizem, leta 1922 je sprejelo fašistično demagogijo, po kateri se je fašizem identificiral z zastopnikom in branilcem italijanstva v Trstu, nato pa v desetisočih prihajal na fašistična zborovanja. V takšnih razmerah je bilo tudi edino logično, da se je ob nacistični zasedbi Trsta septembra 1943 ogromen in široko razvejan fašistični policijski aparat (questura, karabinjerji, financarji, fašistična milica, posebni inšpektorat javne varnosti idr.), organiziran in usmerjen predvsem v to, da drži v pokornosti in poslušnosti množično upirajoče se Slovence in Hrvate, skupaj z njegovimi ideologi — predstavniki velike tržaške buržoazije, kot so bili župan Pagnini, prefekt Coceani, industrijec Cosulich idr. da se je ta aparat torej podredil nacistom ter prav tako vneto delal zanje, kot je prej služil kraljevi in fašistični vladi. Iz tega logično tudi izhaja, da se ljudje, ki so 25 let dušili narodnostni in socialni boj Slovencev

Oberhauser obsojen na dosmrtno ječo. Kazenski postopek proti Allersu prekinjen zaradi smrti

ter Hrvatov niso mogli brez redkih izjem naenkrat priključiti zatiranim, čeprav so jih bili ti pripravljeni sprejeti in z njimi nadaljevati boj proti nacistom. V tej zvezi je prav tako logično, bilo pa je tudi res, da so pripadniki tega policijskega aparata tudi poslej izkoriščali v boju proti Slovincem, Hrvatom in protifašističnim italijanom še svojo široko bazo vohunskega delovanja med meščani, zaslepljenimi s šovinistično propagando. Saj so tudi mnogi izmed teh čutili za svojo »sveto dolžnost«, da se pod nacističnim vodstvom borijo proti »scavom«.

Iz teh miselnih izhodišč je treba tudi ocenjevati dejstvo (tega Canestrini sicer ni izrecno omenil, prav gotovo pa ga je predpostavljajal), da do nedavnega večina tržaških meščanov italijanske narodnosti ni šela za potrebno, da se nauči slovenskega jezika — izjeme so bili le s poklicnimi potrebami v to prisiljeni mali trgovci in bralnarji — ker se je šela v odnosu do Slovencev in Hrvatov kot nekakšen »Herrenvolk«. Samo iz takšnih, lahko bi rekli kratkovidnih šovinističnih stališč in pojmovanj lahko razumemo, zakaj še danes v raznih tržaških upravnih, pravosodnih in oblastnih organih ne dovoljujejo ali celo prepovedujejo rabo slovensčine.

Ker je poskušal predsednik sodišča dr. D. Maltese ugovarjati takšni Canestrinijevi oceni odnosov italijanskega tržaškega meščanstva do osvobodilnega boja in kulture Slovencev ter Hrvatov, ga je Canestrini učinkovito zavrnil s tem, da dokazujejo nezasišano nestrpnost italijanske meščanske sredine do slovenskega življa in njegove kulture v Trstu tako dejstvo, da je bila šele pred dobrim letom ustanovljena na tržaški univerzi stolica za slovenski jezik in književnost, kot tudi nedavni ogorčeni protesti nekaterih Italijanov proti slovenski maši, brani v tržaški stolni cerkvi pri sv. Justu.

Mi pa naj dodamo, da je predsednik Maltese sam sebe najboljše demantiral, ko

je določil, naj se sodba objavi le v dveh tržaških in enem milanskem italijanskem listu, ne pa tudi v slovenskem Primorskem devniku.

JAVNI TOŽILEC SE NI IZKAZAL

Javni tožilec dr. Coassin je nastopil v sredo, 28. aprila, in v skoraj dvournem govoru analiziral dokaze zoper obtoženca in razvil kritično analizo nacistične pravne filozofije, ki je z ene strani vnesla samovoljo v kazenski zakonik s tem, da je proglasila pravico arijcev kot primarni in sicer ustvaril iz sicer pohlevnih ljudi, kakršni je bil Oberhauser, profesionalne morilce. Ni pa niti z besedo omenil tržaškega italijanskega fašističnega kolaboracionizma, nad katerim so se zgražali celo nacisti in tudi ne zahtevali njegove obsodbe, zato je njegov nastop razočaral večino zastopnikov strank in napredno javnost.

V četrtek sta govorila še branilca, odvetnika Padovani in Filigrana. Za njima pa je končno povzel besedo senator Umberto Terracini, ki je obsodil nacistične horde, italijanske kolaboracioniste in tudi odgovorne dejavnike italijanske vlade in pravosodja, ki so odgovorni za to, da se je proces zoper zločince iz Rižarne začel tako pozno. Vendar pa moramo ugotoviti, da je večina prizadetih strank, zlasti Slovencev, pričakovala ostrejši, obsežnejši in tehtnejši Terracinijev nastop.

OBSODBA

Slo je v bistvu za obsodbo nacizma in fašizma kot politične filozofije in zločinskega družbenega sistema, zato ni bilo najpomembnejše kolikšne kazni bodo izrečene obtožencema. In končno je bila tudi obsodba za zločine, storjene v Rižarni takšna, kakršna je bilo edino realno pričakovati. Porotni sodni zbor je 29. aprila, točno 31 let po razstrelitvi krematorijske peči v Rižarni in po 33 obravnavah, ki so se začele pred 75 dnevi, ter po 6 urah posveta, zavrnil 36 izmed 60 vloženih prijav prizadetih strank in jih v svojem strogem formalizmu osvojil le 24. Obtoženi Joseph Oberhauser, poveljnik taborišča Rižarna, je bil obsojen na dosmrtno ječo in tri leta dnevne osamitve. Zadnjega poveljnika Einsatzkomanda Reinhard Dietricha Allersa pa sodišče ni obsodilo, ker je ugotovilo, da je umrl 22. 3. 1975 in je zato prekinilo kazenski postopek proti njemu. Tolikokrat napadeno in pravno nevzdržno delitev žrtev na »krive« in »nedolžne« je sodišče navzlic vsemu le upoštevalo kot pravnoveljavno.

Ceprav je celotna obravnava izzvenela v tisku kot ostra moralna obsodba zlasti tržaškega fašističnega kolaboracionizma, ta vendarle ni bil izrecno obsojen. Zločinca tudi niso obsodili za množično pobijanje ujetih partizanov in ne za zločine storjene na brkinskem, istrskem, kraškem in kastavskem podeželju, kjer so njegovi pripadniki sežigali žive ljudi, požigali vasi in množično ropali.

MAKS ZADNIK

Vsi nagrajenci OF za leto 1976.

Republiška priznanja OF

Na slavnostni seji republiške konference SZDL je predsednik RK SZDL Slovenije Mitja Ribičič podelil republiška priznanja OF sedemnajstim zaslužnim družbenopolitičnim aktivistom in trem organizacijam.

Nagrade so prejeli:

Ziva Beltram, aktivistka OF in kasneje socialistične zveze delovnega ljudstva. Po vojni je delovala na Primorskem, nato v Ljubljani. Že tri desetletja opravlja funkcije v Skupščini SRS, vodstvih ZK, SZDL in drugod. Deluje tudi v odboru za načrtovanje družine in je članica predsedstva konference za družbeno aktivnost žensk Jugoslavije.

Milena Bokša-Bac, borka od svojega 15 leta. Delala je na Štajerskem, bila novinarka za kmetijsko področje, o tem je tudi predavala in bila vseskozi v vodstvu APZ. Bila je iniciator odbora zadrugnic in organizator aktivov kmečkih žensk.

Dr. Bogdan Breclj, zdravstveni delavec, ki se je takoj v začetku vojne vključil v gibanje. Delal je kot izreden organizator sanitete na področju Primorja. Danes je ustanovitelj katedre za ortopedijo na medicinski fakulteti. Na tem področju je pionir, ki prenaša znanje na mlajši rod, njegovo znanstveno delo pa uveljavlja našo medicino v svetu.

Franc Čehovin-Rado, zavedni mladinec iz časov NOB na Primorskem. Bil je namestnik komandanta mesta Trsta v ilegali. Danes nadaljuje politično delo v ZK, sindikatih, SZDL in v gospodarstvu.

Tončka Cok, aktivna kulturno-prosvetna delavka. Učiteljvala je na slovenskih šolah na Tržaškem. Kot prva slovenska učiteljica je bila izključena iz vseh italijanskih šol. Na jugoslovanskih tleh se ji ni godilo nič drugače. Delovala je na kočevskem področju. Danes se je ponovno posvetila utrjevanju slovenskega jezika na Tržaškem.

Smilja Gostiša, skoraj ves čas vojne je preživela v zaporu. Po osvoboditvi je aktivna politična in kulturna delavka v kranjski občini. Posveča se predvsem idejni vzgoji prosvetnega kadra in aktivistom ZPM.

Vera Kolarič, že pred vojno zelo napredna. Med vojno je v tovarni organiziral odbor NOF. Delala je v Beogradu, po osvoboditvi pa v Mariboru, kjer je nadaljevala delo v oblastnih in političnih organizacijah. Med drugim je predsednica SIS za socialno skrbstvo in predsednica splošne delegacije KS.

Peter Kuchar-Pero, pri petnajstih partijski kurir. Po osvoboditvi se je na Koroškem vključil v kulturno in politično delo. Je že 20 let predsednik prosvetnega društva Zarja in organizacijski sekretar Zveze koroških partizanov. Veliko prispeva k utrjevanju slovenskega življa na Koroškem.

Leopold Maček, revolucionar že od mladih nog, deloval v občini Ljubljana-Mostopolje. Član KP že od leta 1932. Bil je tudi izvoljen v Kočevski zbor, po osvoboditvi pa večkrat izbran za poslanca republiške skupščine. Dolga leta predsednik občine Ljubljana-Mostopolje.

Ivan Melik-Gojmir, delal v SKOJU rajona Barja, nato na Notranjskem. Delal je na področju partizanskih tiskarn in centralne tehnike KPS. Po osvoboditvi aktivno delal v Zvezi borcev, Rezervnih vojaških starešin in na področju SLO. V Celju živi, kjer je znan po svoji objektivnosti in poštenem odnosu do ljudi.

Stanko Petelin, sposoben vojni kader že med vojno. Nato odšel na šolanje v vojaško akademijo v Sovjetsko zvezo. Podpolkovnik in predavatelj na vojaški akademiji v Beogradu. Nato se je vključil v družbenopolitično delo. Bil je pobudnik in

ustanovitelj glasila ZRVS Vojaški informator, časopisa TV-15 in Naše obrambe, katere urednik je še danes. Njegovo delo prispeva k obrambnemu obveščanju prebivalstva in podružabljanju obrambnih priprav.

Janko Rudolf, že pred vojno je deloval v naprednem delavskem gibanju, kjer je bil eden organizatorjev. Opravljal partijske funkcije in stopil v NOB, kjer je imel partijske in vojaške naloge. Tudi po vojni je imel najvišje partijske, družbene in oblastvene funkcije. Sedaj je predsednik RO ZZB NOV Slovenije in član federacije.

Ivan Škerlovnik, revolucionar že pred vojno. Deloval je v Ribnici na Pohorju in bil organizator OF. Tudi po osvoboditvi se je vključil v politične in družbene organe, med njimi v ZZB NOV. Njegov delež delovanja je pomemben zlasti na političnem, gospodarskem in družbenem področju koroške regije.

Franc Skok, deloval v NOV. Po vojni agilno prispeva k družbeno-ekonomskemu in samoupravnemu razvoju socialistične družbe na Primorskem.

Franc Simonič, že kot študent pred vojno zelo napreden. Deloval v ptujski občini, izseljen v Bosno. Po osvoboditvi dolga leta vodilni politični funkcionar v Mariboru in Celju, minister za kmetijstvo v slovenski vladi. Je borec za humane odnose med ljudmi. Tudi v kmetijstvu naj se uveljavi, po njegovem, politika ZK.

dr. Vlado Vavpetič, član Vrhovnega plenuma OF, slovenski odposlanec na drugem zasedanju AVNOJ v Jajcu. Član prve slovenske vlade, član GO OF in IO OF. Kasneje se je posvetil znanstvenemu in pedagoškemu delu na Pravni fakulteti, zlasti s področja javne uprave.

Janez Zemljarič, mlajši aktivist za krepitev sodobne zasnove družbenopolitičnega življenja in dela socialistične samoupravne družbe. Med NOB je delal na ptujskem področju. Po vojni je opravljal mnoge politične funkcije v območju regije in republike. Je tudi član izvršnega odbora GO SZDL Slovenije. Vrsto let tudi član RK SZDL in predsednik Zveze za telesno kulturo Slovenije. Izkazal se je tudi pri prizadevanjih za igradnjo kliničnega centra v Ljubljani.

Akademski zbor »Tone Tomšič«, ustanovljen že leta 1926 na ljubljanski Univerzi. Pomenil je hkrati vrh vokalne reprodukcije in krepitev domovinske zavesti. Po osvoboditvi je njegove tradicije nadaljeval zbor pod imenom narodnega heroja Toneta Tomšiča. Danes je sooblikovalec socialistične zavesti mladih, tudi izven naših meja. Zbor deluje na amaterski osnovi. V njem je do danes pelo že več kot 2000 študentov. Letos praznuje 30-letnico obstoja.

Krajevna organizacija SZDL Radeče, usmerjevalec in koordinator družbenopolitičnega življenja na svojem območju. V svojih vrstah ima veliko število žena in mladine, vse akcije pa vsklajujejo v okviru krajevne organizacije SZDL. Zelo močno so razvite sekcije dela po naseljih, okoliških vaseh ter zaselkih. Organizacija velja na svojem področju za najbolj organizirano in vsebinsko najbogatejšo.

Zveza organizacij za tehnično kulturo Slovenije, deluje že 30 let. Opravila je ogromno delo. Številni klubi in društva s tega področja po vsej Sloveniji so rezultat njenega dela. Njeno članstvo se približuje astronomski številki 90.000. Najpomembnejše je, da vključuje mladino v tehnično vzgojo in izobraževalno delo, usposablja pa tudi kadre za JLA in SLO, povezuje delavce v kmetijstvu in industriji. Tako zveza ustvarjalno sodeluje pri napredku našega samoupravnega sistema.

M. N.

KULTURNI OBZORNIK

Da ne pozabi rod naš mladi, kako tedaj bilo je z nami!

Z vsakim letom se bolj oddaljujemo najpomembnejšemu obdobju naše preteklosti. Opravičeni smo zato, da kdaj v svojih srcih začutimo strah in dvom, če smo našim mladim ljudem dovolj točno predstavili dobo NOB, njene boje za osvoboditev človeka in njene želje za življenje vseh narodov sveta v prihodnosti.

Občinske in krajevne organizacije ZB se trudijo, da najdejo v svojem delu čim več oblik sodelovanja z mladino, da bi ji lahko posredovali še vse, kar je zasidrano v njihovih srcih, da se vezi tovarštva, poguma, svobodomiselnosti in enakopravnosti presadijo v notranjost vseh mladih ljudi.

V občini Ljubljana-Siška se organizacija ZB s komisijo za obujanje revolucionarnih tradicij zelo trudita, da bi obdržali stike z učenci vseh osnovnih šol in jim prenašali izkušnje in cilje zgodovinske vojne. Ta komisija je letos že petič raz-

po pozdravil član komisije tovariš Novak. Nagrade jim je izročila predsednica komisije tov. Humar, skupaj s predstavnikom Slovenijevina. To podjetje je bilo letos že drugič pokrovitelj tekmovanja in razstave in je s tem omogočilo, da so naši osnovnošolci lahko sprejeli tako lepe knjižne nagrade. S krajšim programom, pri katerem sta sodelovala tudi dva gojenca Glasbene šole Franca Šturma, smo slovesnost zaključili.

Ko se sprehajaš med panoji v pritličju občinske stavbe, ki so polni pričevanj o trpljenju in junaštvu slovenskega upornika, podoživljaš zopet tisto obdobje, ki nas je dvignilo iz dna in nam vlivalo moči, da smo vzdržali. V mislih borcev pa se ob tem sprehodu vriva želja z optimizmom — naj bi bila leta med 1941-45 zadnja, v katerih smo morali prispevati toliko groze in toliko smrti, da obstojamo.

JOŽICA ZOROJA

Risba z razstave v Siški, delo učenke Betke Kubelj, 6. b. razred, osnovne šole Vodice.

pisala natečaj za najboljša likovna in literarna dela o dogodkih iz NOB.

Vsako leto je odmev v šolah presenetljiv in mape s temi deli polnijo police v pisarni organizacije ZB. Posebna strokovna komisija vsa prispela dela pregleda, jih ocenjuje in izbere najboljše za razstavo. To pripravijo naši mojstri likovne umetnosti, da si jo lahko ogledajo vsi občani med 24. aprilom in 10. majem v avli občinske stavbe.

Letos se je odzvalo našemu povabilu za sodelovanje vseh dvanajst osnovnih šol v občini in skupaj smo prejeli 101 likovnih in 77 literarnih del. Z lepimi knjigami smo od teh nagradili 55 risb oziroma slik in 56 proznih ali pesniških del. Posebno smo hvaležni vsem mentorjem, ki so med šolarji znali obuditi čase naših težkih in velikih dni, saj le skupna misel in sodelovanje rodita uspehe, ki smo jih v občini Siška vsako leto pred majskimi prazniki resnično veselili.

Vsi učenci, katerih dela so bila izbrana za razstavo ali nagrado, so bili povabljeni v občinsko skupščino, kjer jih je le-

Nagrade mesta in zlate plakete

Na osrednji podelitvi ob dnevu osvoboditve Ljubljane so na slavnostni seji skupščine mesta v Operi podelili zlate plakete ilegalca in nagrade mesta Ljubljana. Slavnostni govornik je bil predsednik MK SZDL Vlado Beznik, v kulturnem programu pa so sodelovali priznani slovenski umetniki. Nagrade je prejelo šest posameznikov ter ena ustanova in sicer za dosežke na področju gospodarstva, SLO, družbene samozasčite in varnosti, za področje telesne kulture, področje socialnega varstva, zdravstva, kulture in za področje vzgoje in izobraževanja.

Nagrade mesta so prejeli: Tone Kolar, Rudi Lampret, Jože Borštnar, Cilka Malešič-Brodnik, Lidija Andolšek, Jože Udovič in Izobraževalni center Litostroj.

Zlate plakete ilegalca pa so prejeli: družini Leopolda in Roze Maček, družina Pavla Mencej-Mate, Edo Brajnik, dr. Miha Kambič, Jožica Kovač-Tomanova, Ada Krivic, Anton Suštaršič-Tine in okrožni odbor »Delavske enotnosti« okupirane Ljubljane.

N. M.

Cankarjeve razstave

Dan pred veliko proslavo v hali Tivoli, so v Ljubljani odprli kar šest razstav, ki se vse nanašajo na Cankarjevo pisateljsko, življenjsko in politično pot, nekatere pa kažejo tudi naš odnos do tega velikega slovenskega moža, ki ga pravzaprav šele ob visoki obletnici rojstva odkrivamo v vsej njegovi širini in pomembnosti. V Narodni galeriji je razstava posvečena izvedbam njegovih sedmih dram, ki jo je vsebinsko uredil prof. Mirko Mahnič, ing. arh. Mirko Lipužič pa scensko originalno in sveže predstavil. V Moderni galeriji so na ogled naslednje tematske razstave: Ivan Cankar in delavsko gibanje, njegovi rokopisi in knjižne izdaje s prevodi pod naslovom Moje delo je slutnja zarje, ter pisatelj v likovnem ustvarjanju naših umetnikov.

V prostorih Iskre na Trgu revolucije je razgrnjen načrt za kulturni center Ivan Cankar, v Labirintu pa celotna podoba za proslave in prireditve jubileja, kot sta jo zasnovala oblikovalca Peter Skalar in Matjaž Vipotnik iz studia MSSV ob sodelovanju Instituta Jožef Stefan in Republiškega računalniškega centra.

Organizatorji razstav so vsak zase izdali tudi zelo lične in okusno urejene biltene ter kataloge z bogatim pisanjem in slikovnim gradivom.

N. M.

Veseli in žalostni 9. maj

Za vse napredne ljudi je 9. maj poseben dan, morda eden najlepših in najpomembnejših dni v našem stoletju. To je dan, ko se je končala krvava druga svetovna vojna in je bil poražen fašizem-nacizem, najstrašnejši in najtemnejši družbeni red, ki se je kdajkoli porodil na evropskih tleh in hotel na tako brezobziren in krvav način zaslužiti vse narode.

Za nas pa je ta dan pomemben tudi zato, ker je prav 9. maja Ljubljana sprejela svoje osvoboditelje. Mesto je zadihalo v svobodi, mesto, ki je postalo prestolnica nove slovenske družbene ureditve, mesto z mnogimi žrtvami ilegalnega medvojnega delovanja.

Veseli je bilo na obrazih vseh ta dan, veselje in radost, svoboda ter začetek mirnega, varnega, delovnega življenja.

Za nekatere Slovence pa je 9. maj poln črnih spominov. Za prebivalce Prlekije pomeni ta dan začetek preseljevanja z domače zemlje. Domačo grudo so zamenjali tuji kraji, zanosno življenje, pa se je spremenilo v veliko revščino. Potoki solza niso izbrisali spomina na rojstni kraj, niti ni nasilje uničilo vere v vrnitev. Vsa sovražnikova ravnanja so le podžigala sovraštvo do krutega nacizma.

Ljubljanski aktivist je pripeljal darila za partizane

Adolf Hitler je 26. aprila dal svojim pajdašem v Mariboru, Gauleiterju in državnu vodji dr. Sigfriedu Uiberreterju nalog — Macht mir dieses Land wieder Deutsch, wie die übrige Steiermark ist! Slovenski narod je bil obsojen na smrt. Kot psi zvesti gestapovci in domači hlapci, kulturbundovci, so skoraj tekmovali v tem, kdo bo vestneje izpolnjeval dano nalogo. Pri tem seveda niso pozabili tudi na lastne koristi. Prebivalcem v Prlekiji je postalo jasno, da se jim bližajo hudi dnevi. Nad pokrajino je visela zla slutnja.

SOKOLSKI DOM

V Ljutomeru so nekdaj Sokolski dom takoj ogradi z bodečo žico in postavili straže. Ponos zavednih Ljutomerčanov je postal nesrečno zbirno taborišče izselitvenega procesa. Najprej so Nemci pripeljali prosvetne in kulturne delavce, zavedne duhovnike, uradnike, trgovce, člane Sokola ali drugih naprednih organizacij. Kmetom, delavcem, viničarjem in kočarjem so hoteli vzeti ljudi, ki so jih »zastupljali« z naprednimi idejami, jih izobraževali in ljubili slovensko besedo. Predali so jih nasilju nacistične ideologije in ponemčevalnim metodam.

Pokrajina je bila v prahu nemških tovarnjakov, pogledi ljudi so bili preplašeni, nihče ni vedel, kdaj bo prišel na vrsto, še manj, kdaj se bo vrnil in če se bo sploh kdaj vrnil v rodni kraj. Sokolski dom je bil pregnancem zadnje zatočišče in grozeče je naraščalo število ljudi v njem. Tu so se srečevali največ učitelji, sodelavci učiteljskega pokreta in duhovniki, ki so vsak po svoje tolažili obupano ljudstvo.

Vzeli so jim vse premoženje, s seboj so imeli najnujnejše in 500 dinarjev. Najhuje pa je bilo v trenutku, ko so morali podpisati izjavo, da se pod smrtno kaznijo nikoli več ne vrnejo domov, premoženje pa prepuščajo nemškemu rajhu, za sklad — Zum Festung des Deutschlands in der Untersteiermark.

Patrole po mestu niso dovolile, da bi prebivalci pomagali ubogim zapornikom. Kulturbundovci s križi na rokavih so strahovali ljudi, posebno se je v tem postavil župan Herndl. Mnogi med njimi so bili nekoč napredni in celo člani Sokola. Vohuni so bili res prav povsod.

Prav na koncu pred odhodom so pripeljali še učitelje iz Vučje vasi in Križevcev ter sivolasega kaplana Ašiča. Niti s tovarnjaka jim ni bilo treba, kolona pregnanih se je premaknila. To je bilo 9. maja 1941.

V NEZNANO

Nemški vojaki so tekali okoli tovarnjakov, šteli, psovali. Vmes je bilo slišati jok in kletve mož ter grožnje — prišel bo čas maščevanja. Take krivice se nikoli v zgodovini niso ostale nekažnovane. Zavednost je bila bogata popotnja na pot obupanosti.

Proti Kamenščaku je zavila kolona in ljudje so lahko še poslednjč videli domači kraj. Z vrha se je nato odprl prekrasen pogled na ozelenelo Mursko polje, tja do radgonskih gor, Kapele in obronkov Slovenskih goric. Pred njimi so bili topoli Male Nedelje, visoko nad okoliško nižino. Zaveden prileški oče Kupljen iz Zihlave je spregovoril v prekrasno pokrajino — Boste videli, zmagali pa bodo Rusi! Bil je velik panslavist in zaveden Slovenec.

Mimo Jeruzalema je kolona zavila v smer Ormoža. Pridružilo se je še nekaj tovarnjakov z novimi izseljenci. Bližali so se meji »državi-lutki«, Paveličevi NDH. Pred zapornicami se je kolona ustavila, potniki so si oddahnili, saj za hip ne bodo pozirali nezno suhega prahu in izpušnih plinov. Procedura je bila kratka. Pot je vodila dalje proti Čakovcu in Varaždinu. Kam gremo, so se spraševali ljudje. Ponekod je že prevladalo malodušje, utrujenost je opravila svoje, bilo jim je prav vseeno, kje se bo končala njihova pot.

V Varaždinu je na železniški postaji padla komanda — Alle raus! Marsch, marsch! Tovarnjaki so se praznili, vsak je pazil na svojo prtljago. Komando so prevzeli ustaši. Prenočili so v poslopju blizu postaje, na slami. Drugo jutro so jih spravili v vagone in krenili so proti Zagrebu. Tam naj bi se odločila njihova usoda. Na postaji so opazili možakarja iz Male Nedelje, pisal se je Horvat. Pri zadnjih volitvah je kandidiral na Mačkovi listi. Zanimal se je za ljudi, ki govorijo prileško in izginili. Vrnili se je z gestapovci in ustaši, živahno so razpravljali, kam bi poslali vse te ljudi.

TRIKRAT V DOBOVO

Zdelo se je, da so se nekako sporazumeli. Od nekega je pripeljala lokomotiva in vlak se je premaknil proti Dobovi. Ne bodo šli na jug, torej. V Dobovi je bila meja med nemškim rajhom in NDH. Na tej postaji so se obmejni organi očividno prerekali in vlak poslali nazaj v Zagreb. V Zagrebu je bil ponovni zbor odgovornih in vlak so poslali še enkrat v Dobovo. Ljudje so v tej negotovosti dobivali živčne zlome,

šoke, vladala je histerija. Še enkrat so jih vrnili v Zagreb. Tam pa kričanje ustašev in Nemcev, vpili so v telefone, dokler ni vlak dobil zelene luči in odpeljal proti Zidanemu mostu. Kam sedaj? V Ljubljano ali v nemški raj?

Ko je vlak sopihal proti Ljubljani, je napetost med ljudmi popustila. Horvat je uspel prepričati Nemce in ustaše, da so vlak usmerili v Ljubljano. V Lazah, kjer je bila meja med Nemčijo in Italijo, je bil poslednji dialog. Stražar je vprašal — Von wo kommen alle diese Leute? Dobil je odgovor — Aus Agram. Nemec je jezno pristavil — No, mit diesen Kroaten werden wir auch noch abrechnen! Misli je, da jih selijo Hrvati. Nato je dal znak za odhod.

V Ljubljani se je končala ta mučna in dolga pot. Ljudje so se porazgubili k prijateljem, znancom, sorodnikom, dobrim ljudem. Usoda jim je nato sledila vsakemu po svoje.

ŠTIRI LETA KASNEJE

Maj 1945. Deveti maj, dan zmage. Mali in na smrt obsojeni slovenski narod je premagal do zob oboroženo nemško zver. Tudi izseljenci so se vrnili v domači kraj, zelena pomlad jih je pričakala tudi v Prlekiji. Vsi pa se niso vrnili. Padli so, da bi živeli drugi. Mnogi so bili bolni, ranjeni. Nekateri so prišli že z naraščanjem, da obnove porušene domove, da zažive na novo v novo življenje z novim življenjem.

Stari Kupljen je bil tudi tam. Vsakemu povratniku, znanцу in prijatelju je govoril — Vidite, pa so le zmagali Rusi, zmagali smo vsi zavedni in napredni Slovenci, Jugoslovani ... spet smo svobodni!

VILKO KOLAR-DOMEN

V trenutku odločitve

Kakor vsako leto, tako tudi letos med tisočimi mladimi, ki se vpišujejo na visoke in višje šole, lahko najdemo mladeniče, ki so se odločili, da bodo svoje sposobnosti vložili prav v JLA. To so dijaki srednjih in tudi še osnovnih šol. Glede na to, da se približuje čas vpisa na vojaške šole, smo obiskali učence osnovnih šol v Ilirski Bistrici, Kozini in Dutovljah.

Naš prvi sogovornik je Darko Sirk, učenec osmega razreda osnovne šole Dragotina Ketteja iz Ilirske Bistrice, ki je doma iz Zarečja. Skromen petnajstleten fant je bil nemalo presenečen ob nenadnem obisku. Ko smo mu povedali razlog, je pogovor stekel. Darko je pripovedoval: »Kot vsak osnovnošolec, sem tudi jaz mnogo razmišljal, kam po osnovni šoli. No, sedaj sem se končno odločil, da bom postal starešina naše armade. Tako sem se odločil iz ljubezni do uniforme in zaradi veselja do ravnaja z orožjem.« Pravi, da je njegova največja želja postati čuvar našega neba.

Vas Rodik, nekaj kilometrov od Kozine, je za mnoge nepoznana, je pa to rojstna vas bodočih starešin Lada Čeparja in Klavdija Sluge. Odpravili smo se bili v Rodnik, toda starši Lada in Klavdija so nas napotili v osnovno šolo v Hrpolje. V šolo smo prispeli v času glavnega odmora. Namestnik ravnatelja šole nam je predlagal: »Kaj naj vam jaz pripovedujem o njihovi odločitvi;

bolje bo če o tem spregovorijo kar sami.«

IZPOLNITEV OTROŠKIH SANJ

Lado pripoveduje: »Rojen sem 18. aprila 1961. Nimam ne bratov, ne sester; sem edinec. Oče je zaposlen na železnici, mama pa je gospodinja. Vem, da vas zanima, zakaj sem se odločil za vojaški poklic. Ljubezen do naših oboroženih sil se je v meni porodila že v ranem otroštvu in je prikrto tlela, odkar se zavedam samega sebe. Za mojo skrito željo niso vedeli niti moji starši, niti moji najboljši prijatelji, vse do trenutka, ko je bil objavljen razpis za vojaško gimnazijo. Potem, ko sem staršem zaupal svojo odločitev, se je začelo starševsko prepričevanje, ki pa moje odločitve ni niti malo omajalo. Ko so starši sprevideli, kako trdna je moja odločitev, so mi pričeli svetovati, kako naj se obnašam v šoli. Na mojo odločitev pa je najbolj vplival obisk v kasarni. Nekoč smo s sošolci obiskali vojake. Vojaki in starešine so nas lepo sprejeli in nam pokazali orožje. Poleg orožja mi je ugajala tudi urejenost starešin in vajakov.«

Medtem, ko smo se pogovarjali z Lado, je Klavdij nestrpno čakal, da se še z njim pogovorimo o šoli, za katero se je odločil. Povedal nam je: »Rodil sem se v Rodiku kot moj prijatelj Lado. Pred petnajstimi leti sem ostal brez staršev. Sedaj živim s stricem in teto, ki mi dajeta starševsko ljubezen. Ne smete pa misliti, da sem se za vojaško gimnazijo odločil zato, ker nimam staršev; na mojo odločitev je najbolj

vplivala ljubezen do orožja. Še ko sem bil majhen, sem imel leseno puško ali pištolo. Po gimnaziji nameravam nadaljevati šolanje na eni od visokih tehničnih šol, da postanem inženir. To bi pomenilo izpolnitev mojih otroških sanj.

ARMADA NUDI NAJBOLJŠE POGOJE

O Stojanu Gorupu, petnajstletniku iz osnovne šole v Dutovljah, njegovi učitelji govorijo vse najboljše. Prve besede prijaznega učitelja, ki nam je pokazal Stojanove ocene so bile: »To je fant izrednih kvalitete. Zelo je aktiven v šoli in tudi v svoji vasi Dol pri Vogljah. S svojo resnostjo je priljubljen med učenci in učitelji.« Medtem, ko smo se pogovarjali o njem, je le pozornost poslušal. Ko pa smo omenili vojaško gimnazijo, se je vključil v pogovor in med

drugim dejal: »Zame je življenje v naši armadi skoraj nepoznano, saj nisem imel priložnosti stopiti v stik z nikomer, ki nosi uniformo. Želja po vojaškem poklicu se je v meni porodila, ko sem bral časopise, v katerih piše o naši armadi. Vse, kar sem prebral, je iz dneva v dan večalo mojo željo, da bi postal aktiven pripadnik JLA. Če bi me vprašali, kaj bi najraje bil v armadi, vam bi takoj povedal, da želim biti pri aviaciji. Privlači me tehnika, armada pa je tista, ki nudi najboljše pogoje za spoznavanje skrivnosti znanosti in tehnike. Poleg tega pa je velika čast biti starešina.«

Želje bodočih starešin so iste, mi pa jim želimo SREČNO!

Tekst in foto: P. NIKOLIC

Zapletena pota borčevega pisma

Milan Poljanšek iz Sp. Idrije je bil 6. aprila 1939 vpoklican v italijansko vojsko v Cosenzo. Od tam so ga poslali v Afriko, kjer je dve leti prebil v neprestanih bojih na fronti Tobruk, Bengasi, Bardia, potem pa se je vrnil nazaj v Italijo. Kmalu so ga z 8. armadnim zborom poslali na rusko bojišče.

Bili so v vasi Čertkovo, ko so s sovjetske strani opozarjali zvočniki, da naj tisti, ki želijo ostati pri življenju, ostanejo v vasi, ki jo bodo zasedle sovjetske čete. To se je tudi zgodilo; tistim, ki so ostali, se ni ničesar zgodilo, drugi pa so večinoma padli. To je bilo 11. januarja 1943. Kot Slovelec je imel Poljanšek med drugimi ujetniki manjši privilegij. Vendar so ga poslali na fronto, na prevzgojo. Ker je že dobro razumel ruski jezik, so ga postavili za tolmača za italijanske ujetnike. Kasneje jih je spremljal v Taškent.

Ko je zvedel, da se ustanavlja slovenske čete, je zaprosil, da bi se vključil v Jugoslovansko brigado, kar so mu kmalu ugodili. Dne 15. marca 1944 je odšel v Moskvo, kjer je bilo zbirališče. Poleti 1944 so jih z letali odpeljali iz Kljeva v Gravino v Italijo, od

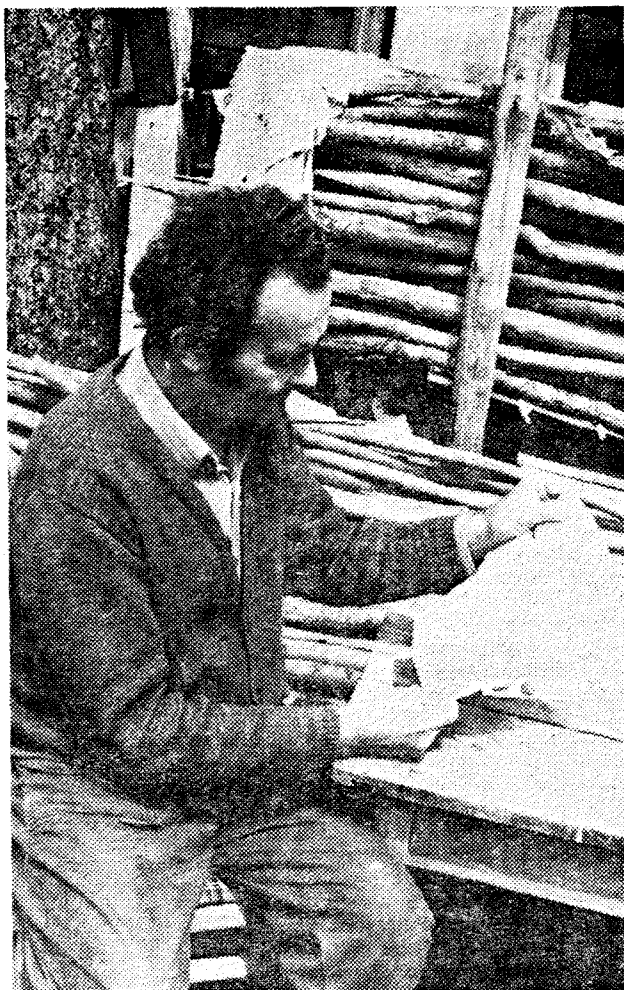
tu pa so potem odšli v Jugoslavijo.

To je bila njegova pot. Še bolj zanimiva pa je pot njegovega pisma, ki ga še vedno hrani.

Ko je bil vključen v Rdečo armado, je dobil kos papirja in svinčnik, da je lahko pisal domov. Imel ni nikakega upanja, da bi pismo prispelo, saj je vedel za razmere v Jugoslaviji. Pismo je odposlal brez ovojnice, naslov je napisan kar na strani pisma, v katerem sporoča staršem, da je živ in zdrav in da se ima dobro.

Pismo nosi datum 14. julija 1943 in je potovalo v Murmansk, od tu v Ameriko, z ladjami, ki so vozile pomoč v Sovjetsko zvezo. Iz Amerike je pismo potovalo v bazo NOV v Bari in od tu z zavezniškimi letali na osvobojeno ozemlje v Sloveniji. Odrvano je bilo na Vojskem ali v Cerknem. In neke noči — 13. novembra 1944 je na vrata njegovega doma potrkal partizanski kurir, sedaj že pokojni Ivan Felc iz Sp. Idrije, in izročil pismo njegovemu očetu. Pripomniti je treba, da je bila njegova hiša le dobrih 300 metrov od nemške postojanke.

JANEZ JERAM

Milan Poljanšek s svojim nenavadnim pismom.

Srečanje s slovenskimi partizani iz zamejstva

Pred kratkim je bilo v Park hotelu v Novi Gorici srečanje zamejskih Slovencev, partizanov, ki so se borili v 9. korpusu, 14. diviziji in drugih enotah NOV. Prišli so borci, aktivisti, njihovi svojci in mladina. Tako se je iz slovenskih občin Podgora, Steverjan, Standrež, Sovodenj, Doberdob ter iz Gorice in od drugod zbralo kar 166 udeležencev.

Srečanje so predvsem posvetili zaključku praznovanja 30. obletnice osvoboditve in zmage nad fašizmom. Organizator srečanja je bila ANPI. — Sekcija slovenskih partizanov goriške pokrajine. Med vidnimi predstavniki so bili predsednik Vladimir Dornik, tajnik sekcije Avgust Lenardič, tajnik Pepi Lorenzon in drugi. ZZB Nova Gorica je zastopal tajnik Franc Vidic, srečanju pa so prisostovali

tudi zastopniki obč. konferenc ZK, SO, SZDL, sindikata in drugi.

V govorih, ki so jih imeli predstavniki, so poudarjali potrebo po še tesnejšem sodelovanju med ZZB NOV in ANPI, na področju kulturnega in političnega življenja. Ugotovili so, da je bila ta dejavnost v preteklosti zelo uspešna, saj so imeli samo lani kar 24 srečanj v obliki delegacij, sestankov predstavnikov, ki so skupno reševali zadeve spomenikov NOB, obeležij, grobnic in druga vprašanja.

Srečanje je bilo res v pravem partizanskem vzdušju. Besede so tekale o borbah pred 35 leti, o padlih in umrlih borcih, o povojni izgradnji in življenju do današnjih dni. Seveda ni manjkalo pesmi, glasov harmonike in veselih ter prisrčnih doživetij tega srečanja.

L. KOTAR

Tragedija na Sagadinovi domačiji

... Pomladni dah je vel po vrhovih Boča, drevje se je že odevalo v lepo svetlozeleno barvo in ljudje pod goro so samo prisluškovali, kdaj bo konec vojne, konec strašne morije. ... Kljub temu pa okupator ni miroval; še je bil žejen krvi naših ljudi, naših borcev za svobodo. Žrtve so padale. ...

Pod vzhodjem Boča je tedaj stala Sagadinova domačija. Vsa družina je bila že od začetka na strani borcev za svobodo. Sin Zvonko je bil eden prvih borcev za svobodo iz območja Haloze. Prvič je po srečnem naključju ušel smrti ob napadu na slovenjogoriško četo v Mostju 8. avgusta 1942. Tedaj je namreč le nekaj dni prej odšel iz čete v Haloze z nalogo, da or-

ganizira vstajo in pridobiva simpatizerje Osvobodilne fronte.

Tudi tistega usodnega dne, v noči od 12. na 13. april 1945, torej že na pragu svobode, je bil Zvonko na svojem domu. Okupatorji so pod okriljem noči pridreli na domačijo v Sestrzah, kjer je bila prehodna partizanska bolnišnica. Pričela se je krvava tragedija. Nemci so tri borce, ki so jih ujeli, privezali na vhodna vrata in jih skupaj z domačijo sežgali. V bunkerju pod hišo so izgubili življenje še štirje borci, le Zvonku, čeprav je bil ranjen, je uspelo, da je v zmedu in temi ušel iz objema smrti; pred tem pa je ustrelil nemškega oficirja.

F. HOVNIK

GORIŠKO VOJNO PODROČJE

Kje dobiti domicil?

V začetku marca se je v Ljubljani sestel iniciativni odbor borcev in starešin nekdanjega Goriškega vojnega področja. Sestali so se z namenom, da se tudi ta zaledna enota 9. korpusa organizira v domicilno enoto, v kateri bi številni njeni borci in borke imeli svoje mesto, se občasno zbrali na jubilejnih srečanjih in zbrali gradivo za zgodovino te enote. V ta namen so že na prvem posvetovanju imenovali komisijo za organizacijo in zbiranje zgodovinskega gradiva ter finančno komisijo.

Predhodnik Goriškega vojnega področja je že Idrijsko vojno področje, ki je obstajalo od 22. oktobra 1943 do 30. januarja 1944 in je obsegalo naslednje komande mest: Cerklje, Čepovan, Črni vrh nad Idrijo, Vojsko in kasneje še Ziri. Te komande mest so že tedaj imele tudi svoje partizanske straže. Ob razformiranju je bilo v tem področju okrog 400 ljudi, ustanovljeno pa je bilo za potrebe zalednih zadev Triglavске divizije, ki je kasneje postala 31. divizija. Ob

razformiranju je iz tega področja nastal Dolomitski odred.

Spomladi 1944 je pri poveljstvu 9. korpusa začel delovati Oddelek za zaledje, ki se je 1. junija 1944 preimenoval v Vojno oblast 9. korpusa. Ta oddelek je že marca 1944 ponovno organiziral Idrijsko vojno področje in kmalu zatem še Vipavsko vojno področje. Kasneje sta se obe področji združili v Goriško vojno področje, ki je združevalo naslednje komande mest: Ajdovščina, Cerklje, Čepovan, Idrija, Dornberk (kasneje Gorica), Postojna, Sežana in Senožeče. Pri večjih KM so bili ustanovljeni tudi delavski bataljoni, ki so spomladi 1945 dobili ime bataljon NOVGRAD-a. Bili so trije taki gradbeni bataljoni. Do osvoboditve je bilo v vseh enotah in ustanovah Goriškega vojnega področja okrog 1700 ljudi.

Istoačasno z nastankom Goriškega vojnega področja sta po ukazih in navodilih Vojne oblasti nastali še Tolminko oziroma Kobariško vojno področje in Istrsko vojno področje. Nastala je pa tudi Ko-

manda mesta Trst, ki je imela rang področja in še posebne naloge.

Vojna oblast 9. korpusa s svojimi voj. področji, v okviru katerih so delovale Komande mest in njihove Partizanske straže, so prispevale velik delež k utrjevanju naše ljudske oblasti. VP in KM so tesno sodelovale z okrožni, mi in okrajnimi ter krajevnimi narodno-osvobodilnimi odbori. Pri delu so si te enote in ustanove medsebojno izdatno pomagale. Tako postavljena vojaška zaledna organizacija je uspešno izvajala splošno mobilizacijo ljudstva, kakor tudi materialnih potreb za našo vojsko.

Pripadniki Kobariškega vojnega področja, ki so tudi letos že imeli srečanje v Ljubljani, navezujejo svoj domicil na Briškobeneški odred, ki je že sprejet pri občini Nova Gorica. Za pripadnike Goriškega vojnega področja bo verjetno še najbolj umestno domicil raztegniti na tiste občine, ki pokrivajo območje delovanja tega področja; Ajdovščina, Idrijo, Novo Gorico, Postojno in Sežano.

Iniciativni odbor Goriškega vojnega področja je za začetek že sestavil seznam starešin in borcev tega področja. Razposlal ga je na teren v dopolnitev, da bi tako najprej ugotovili, koliko tedanjih borcev je še živih in da bi preko njih ter po raznih arhivskih virih kar najbolj točno zbral podatke svojih nekdanjih borcev.

CIRIL ZUPANC

Bilo je lepo pomladno vreme tistega dne, 26. aprila leta 1945. Sonce je sipalo svoje tople žarke v dolino Drage. Razvaline gradu Kamen so bile že v senci, nasproti pa se je v soncu ponosno dvigal Studor, z ravno ploščo na vrhu, kjer je zvečer zagorel mogočni kres, ki je vse opozoril na 27. april, dan, ko je bila ustanovljena Osvobodilna fronta.

Že prej smo se mladinci dogovorili, da bomo prižgali kres prav na Studoru. Od tam je prekrasni razgled na vso radovljiško okolico. Prostor je ponujal tudi precej nevarnosti, saj so ga dobro videli iz begunjskega kaznišniškega vrta. Za kogažkoli, ki bi se pokazal na vrhni ploščadi skale in bi ga opazili, bi bilo to lahko usodno.

Popoldne smo se začeli zbirati: sekretarka, oziroma članica okrajnega komiteja

Ob mraku smo bili z delom gotovi. Zapeli smo nekaj partizanskih pesmi in budno pazili na okolico. Nestrpno smo pričakovali večer. ...

Marko je na sredo postavil precej visoko in suho smreko. Ostali smo hiteli polagati okoli nje dračje. Morali smo biti zelo previdni. Spodaj na cesti smo zaslišali domače glasove fantov Kokrškega oddreda. Spodbudno so nam mahali in prigovarjali našemu pogumu. Čez čas so vsi okoliški vrhovi zažareli v mogočni luči kresov — pogled je bil nadvse veličasten.

Marko je prižgal vžgalico, jo vrgel v pripravljeno slamo in v trenutku je plamen zajel vso smreko. Prijeli smo se za roke in zapeli pesmi — Kovači smo, pa Nabrusimo kose in Hej brigade.

Počasi smo se umikali s prizorišča. Naenkrat pade nedaleč od nas mina. Vse pogostejše so švigale, nobena pa ni zadela bohotnega ognja. Letele so na desno stran, pa smo hiteli po levi. Kamenje pod nogami je bilo ostro, a ni bilo časa za bolečine. Hiteli smo, da pridemo čimprej na cesto, kjer nas je čakal 3. bataljon. Radostno smo se pozdravili in stisnili roke v veselju, da smo premagali sovražnika brez posledic, brez žrtve, le majhne praske so nas spominjale na junastvo. Vsi smo skupaj zapeli še nekaj pesmi.

Tovariš Gorazd nam je razdelil propagandne lepake — Zivela OF, Zivela USAO. J in druga besedila — in nam naročil, kje jih moramo največ raztrositi.

Poslovili smo se in odšli proti Begunjam. V vasi smo se razšli in opravili svojo nalogo. Zjutraj je ležalo po vsej vasi polno propagandnih lepakov, tudi na kaznišniškem vrtu so bili. V vrt si nisimo upali, pa smo lepake povezali s tanko nitko, nanjo pa še kamen. Vse skupaj smo nato vrgli čez zid, seveda ne prav blizu stražarja. Nitke so se pretrgale, lepaki pa so padali kot listje z dreves. Naše veselje in sovražnikov bes sta bila nepopisna. Takšno je bilo zadnje praznovanje praznika Osvobodilne fronte v vojni.

VIDA HROVAT

Kres

ja Zora Senk, Mira Kolman, Fanica in Pepca Mohorč, pa Ivanka Šlibar, Francka Pretnar, Marko Kunčič in jaz.

Za plotom Lazarjeve hiše smo imeli pripravljen snop slame, da smo kres lažje zakurili. Veselih in ponosnih src smo začeli naš vzpon. Na cilju smo bili kar precej utrujeni. Najprej smo se oddahnili, si ogledali teren in začeli nabirati suhljad. Posekali smo tudi manjše suhe smreke, nabrali suho vejčje in vse lepo znosili na varno mesto za skalo.

V daljavi smo poslušali streljanje. Ugibali smo, od kod prihaja zvok. Predvidevali smo, da mora biti nekje med Brezjem in Radovljico. Takoj smo pomislili, da verjetno naši napadajo nemške avtomobile, saj Nemcem je že bila zadnja ura in so v naglici zapuščali kraje in reševali, kar se je dalo.

V vasi Javorovica na Gorjancih, kjer je 16. marca 1944 padlo 107 borcev in bork 4. bataljona Cankarjeve brigade, je bila 9. t. m. komemoracija, katere se je udeležilo približno 2000 borcev in občanov. Priložnostni govor je imel polkovnik JLA Alojz Hren. Poleg njega je na sliki videti pevce Šentjernejskega okteta.

SLAVKO DOKL

Pomoč Tolminskemu

V ponedeljek, dne 10. maja je bila v veliki dvorani Izvršnega sveta v Ljubljani 5. seja republiškega odbora Zveze rezervnih vojaških starešin Slovenije, katere se je poleg 77 članov odbora udeležila tudi vrsta gostov, med njimi predsednik republiške konference SZDL Slovenije Mitja Ribičič, republiški sekretar za ljudsko obrambo Miha Butara, sekretar zveznega odbora ZRVS Jugoslavije Anton Saršon in predsednik republiškega odbora ZZR NOV Slovenije Janko Rudolf. Na tej izredno plodni seji, na kateri je v diskusiji govorila dolga vrsta članov odbora in gostov, so govorili in razpravljali predvsem o vlogi in izvajanju nalog ZRVS Slovenije pri uresničevanju Ustave na področju ljudske obrambe in družbene samozaščite, pregledali pa so tudi dejavnost ZRVS Slovenije med četrto in peto sejo. V drugi polovici seje so obravnavali zaključni račun za leto 1975 ter predlog proračuna za letošnje leto, poslušali pa so tudi informacijo o reviji Naša obramba, o poteku priprav za srečanje rezervnih vojaških starešin Jugoslavije, ki bo letos v prvih dneh julija v Črni gori, ter o pripravah za republiško orientacijsko-taktično tekmovanje. Zelo pomembna in aktualna točka na seji pa je bilo tudi sklepanje o pomoči prizadetim v nedavnem potresu na Tolminskem.

Nobenega dvoma ni, da je peta seja republiškega odbora ZRVS Slovenije izzvenela predvsem v znamenju obravnave vloge in izvajanja nalog, ki jih imajo rezervni vojaški starešine pri uresničevanju duha in določil Ustave na področju ljudske obrambe in družbene samozaščite. V tem smislu je v celoti bil zgrajen tudi referat predsednika republiškega odbora ZRVS Slovenije inž. Slavka Korbarja, ki je bil hkrati tudi dokaj izčrpana ocena uspehov in izkušenj, vendar pa tudi pomanjkljivosti in slabosti tako pri delu slovenskih rezervnih vojaških starešin kot tudi v obrambnih pripravah na sploh, kjer imajo rezervni starešine več kot vidno vlogo.

V svojem referatu je tovariš Slavko Korbar, namestnik sekretarja komiteja mestne konference ZK mesta Ljubljana in član CK ZKS, naša prizadevanja pri obrambnih pripravah postavil v širše mednarodne okvire, orisal mednarodni vojaško-politični položaj pa tudi prizadevanja naše politične emigracije, ki bi rada z oboroženimi vdori in diverzantskimi akcijami na našem ozemlju vzbujala vtis, da je pri nas položaj negotov. Vsekakor je v tako zastavljenem prikazu dobila tudi vloga rezervnih vojaških starešin, kar najširše dimenzije. Predsednik RO ZRVS Slovenije inž. Slavko Korbar je med drugim dejal:

»Zveza rezervnih vojaških starešin Slovenije je v globalni orientaciji svoje aktivnosti sledila besedam tovariša Tita in politiki Zveze komunistov Jugoslavije. V okviru akcije družbenopolitičnih sil je dajala in daje svoj delež razvijanju bratstva in enotnosti narodov in narodnosti Jugoslavije, krepitvi obrambne pripravljenosti delovnih ljudi in občanov, razvijanju socialističnega patriotizma in vseh drugih vrednot socialistične samoupravne družbe.«

»Da bi nam bila nujnost intenzivnega angažiranja rezervnih vojaških starešin pri podružabljanju ljudske obrambe in družbene samozaščite očitnejša in v zvezi s tem prihodnje naloge jasnejša, je prav, da sta naš pogled, naša usmeritev odprta na najaktualnejša mednarodna, zlasti vojaškopolična dogajanja.« »Ob tem, ko sem izrekel nekatere ocene vojaškopolične situacije v svetu, sem hotel predvsem opozoriti na potencialne nevarnosti in možnosti agresije na našo državo, brez namena, da bi zunanjo nevarnost predimenzioniral. Ta nevarnost bo toliko manjša, kolikor sposobnejši bomo za obrambo. Zato so prizadevanja za uresničitev našploh in še posebej na področju ljudske obrambe in družbene samozaščite najboljše pot za krepitev obrambne trdnosti, izvajanje vseh obveznosti in nalog rezervnih vojaških starešin pri tem pa naš najboljši prispevek k odvratitvi agresije od naše dežele in s tem tudi najboljše pomoč in naš delež delovnim ljudem pri graditvi boljšega jutrišnjega dne.«

Predsednik republiškega odbora ZRVS Slovenije je v svojem referatu izrecno poudaril, da je ZRVS svojo dejavnost gradila na podlagi idejnopoličnih izhodišč ZKJ ter svoje akcije izvajala v tesni povezavi z dejavnostjo SZDL kot fronto organiziranih socialističnih sil in v sodelovanju z republiškim sekretariatom za ljudsko obrambo, Glavnim štabom SRS za SLO, svetom za ljudsko obrambo pri Predsedstvu SRS, republiškim sekretariatom za notranje zadeve, poveljstvom ljubljanskega armadnega območja pa tudi z ustreznimi obrambnimi strukturami v občinah. Kot posebej značilni prvini v minulem obdobju pa je ocenil sodelovanje ZZR NOV in ZSM, ki je postalo naravnost tradicionalno in tako rekoč že oblika dela.

S takimi kadri bi lahko storili še več

V nadaljevanju referata je tovariš Slavko Korbar dejal:

»Ko torej prebiramo poročilo o našem delu, lahko z zadovoljstvom ugotovimo, da so mnoge naloge, ki smo si jih zastavili na 6. kongresu ZRVS Jugoslavije in na naši 2. skupščini, že uspešno opravili. Samo podatek, da imamo okoli 30.000 aktivistov v mnogih samoupravnih organih, v organih družbenopolitičnih in družbenih organizacij, da so mnoge naše osnovne orga-

LJUDSKA OBRAMBA IN DRUŽBENA SAMOZASČITA

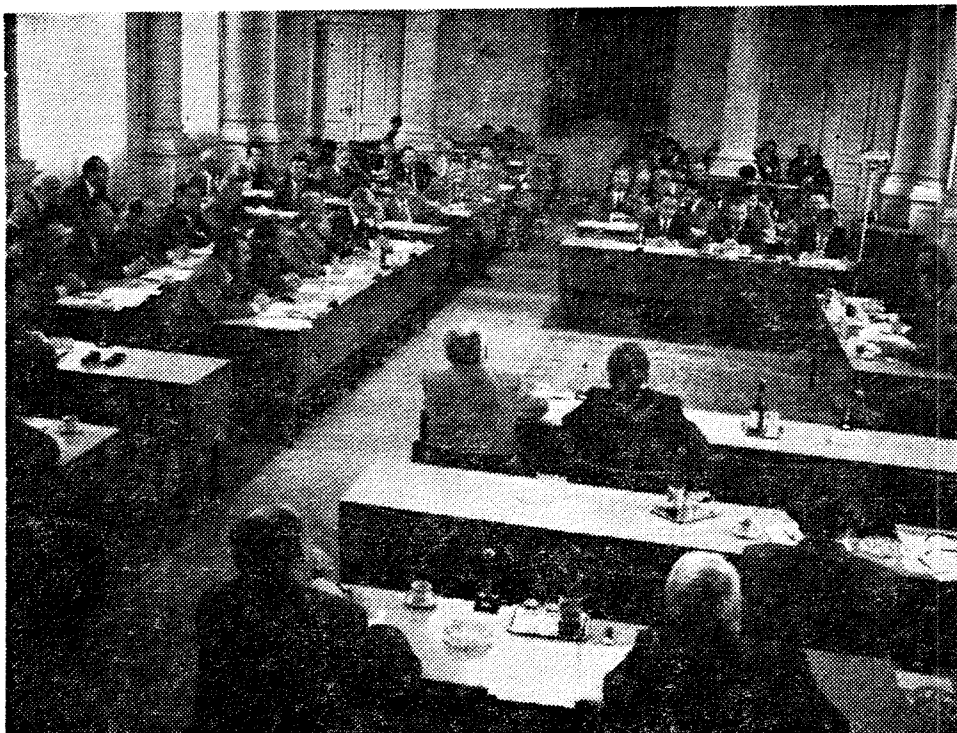
nizacije pobudniki raznih obrambnih manifestacij in akcij med mladimi, najbolj zgovorno kaže na vso družbeno in politično širino dela rezervnih vojaških starešin.

Toda naša organizacija bi lahko glede na svojo kadrovsko sestavo storila še več. V svojem delu imamo tudi nekatere slabosti, kar smo ugotovili zlasti med zadnjimi obiski članov sekretariata predsedstva RO ZRVS v občinah. Ugotovili smo, da so občinske in osnovne organizacije z zelo različno intenzivnostjo opravljale postavljene naloge, celo če so delale v podobnih razmerah. Nekje izvajajo program dela, drugje zaostajajo, nekatere organizacije niso izdelale dopolnilnega programa itd. Na vse to moramo biti bolj pozorni.«

»Mogoče je iz poročila premalo razviden delež, ki ga ZRVS daje v smeri poglobljanja procesa podružabljanja ljudske obrambe in družbene samozaščite, toda na tem področju smo opravili pomembne korake. Naj omenim samo aktivnost, ki jo je ZRVS opravila z drugimi dejavniki pri pripravah novega Zakona o ljudski obrambi SRS, v pripravah na ustavno izgradnjo drugih normativno-pravnih aktov s področja ljudske obrambe in družbene samozaščite. Gre za izpopolnitev statuten občin, KS, tozdov in SIS, pravilnikov o ljudski obrambi in družbeni samozaščiti, izdelavo samozaščitnih programov in drugih načrtov.

Se pomembnejša je aktivnost, ki jo je ZRVS Slovenije izvajala na področju aktivizacije svojih članov v številnih družbenih organih za ljudsko obrambo — v svetih za ljudsko obrambo, varnost in družbeno samozaščito, v komisijah in odborih za LO, DPO in DPS in v samoupravnih organih. Toda kaj pri tem ugotavljamo? Ugotavljamo, da je prenos obrambne funkcije iz okvira države v slovenski situaciji vse preveč vezan samo na organe, naj bo to strokovne organe uprave, ali organe v družbenopolitičnih organizacijah. Spremembe, opravljene samo na tem bolj ali manj forumskem področju, predstavljajo samo del podružabljanja ljudske obrambe, in če ne bi šli v širino, med delovne ljudi, ne bi zadostili ustavnim določilom o pravicah in dolžnostih ter odgovornostih delovnih ljudi in občanov za ljudsko obrambo.«

»Da bi ZRVS lahko uspešno prispevala k podružabljanju ljudske obrambe in druž-

Med peto sejo republiškega odbora ZRVS Slovenije.

bene samozaščite svoj družbeni in strokovni delež, se mora najprej ustrezno organizirati in nato v tem okviru dati svoj vsebinski prispevek. Na organizacijskem področju smo dosegli precejšnje rezultate. V mnogih KS smo razdružili prevelike osnovne organizacije tako, da so tako rekoč vse KS sedaj pokrite z osnovnimi organizacijami ali aktivni ZRVS. Trenutno smo v fazi pokrivanja tozdov in še posebej šol. Mnogi, ki so mislili, da gre za reorganizacijske muhe vodstva ZRVS, so spoznali, da ima naša družbenopolitična aktivnost mesto samo tam, kjer naš delovni člo-

ter ugodno ocenil delovanje ZRVS, pri čemer je še posebej poudaril, da je ZRVS v zadnjem času resnično veliko storila na področju podružabljanja splošne ljudske obrambe in družbene samozaščite, izrazil pa je tudi potrebo po tem, da mora bazza čutiti, da je ZRVS njena organizacija, na katero se lahko vsak hip opre in pri njej dobi vsakršno pomoč, ko gre za organiziranje obrambnih priprav.

Skorajda najbolj aktualen del pete seje republiškega odbora ZRVS Slovenije pa je bila razprava o čimprejšnji pomoči prizadetim v nedavnem potresu na Tolminskem. Ob tem so člani sprejeli naslednji sklep:

»Člani republiškega odbora izražamo popolno podporo prizadevanjem vseh družbenopolitičnih in družbenih dejavnikov v SR Sloveniji in celotne naše družbene skupnosti za čim hitrejšo in učinkovitejšo odpravo posledic naravne nesreče, ki je prizadela delovne ljudi in občane na Tolminskem.

Republiški odbor je sklenil kot prvo pomoč v ta namen nakazati 10.000 din, zavzel pa se je za množično solidarnostno akcijo vseh osnovnih in občinskih organizacij in članov ZRVS pri odpravi in ublažitvi posledic te naravne katastrofe.

Prepričani smo, da bodo v to humano in solidarnostno akcijo kot že tolikokrat poprej v podobnih primerih tudi tokrat rezervni vojaški starešine vložili vse napore ter organizacijsko, kadrovsko in materialno pomagali.

Stem sklepom seznanjamo tudi zvezni odbor ter republiške ter pokrajinske odbore ZRVS v SFRJ z namenom, da se pri pomoči prizadetim območjem strnejo vrste vseh rezervnih vojaških starešin Jugoslavije.«

MIRO ULCAR

vek in občan odloča o bistvenih pogojih svojega dela in življenja, torej tudi o ljudski obrambi, to pa je v KS, tozdih in samoupravnih interesnih skupnostih.«

Pohvalna ocena

Potem ko je tovariš Slavko Korbar konkretno ocenil uspehe slovenskih rezervnih starešin na področju vojaškega strokovnega usposabljanja in idejnopoličnega izobraževanja (o vsem tem smo v našem časniku že pisali tudi mi v vrsti člankov v aprilu), se je k besedi oglasil tudi predsednik RK SZDL Slovenije Mitja Ribičič

Piše Alojz Kermavnar

Planinska dolina med NOB

Zelezobetonski bunkerji in kaverne po Grmadi in Planinski gori, Ravbarkomandi in Javorniku onkraj italijanske meje so prežale nad dolino kot mrhovinarski jastrebi. Fašistični vojaki so gledali pred seboj bogat plen, niso pa pozabili na srbske vojake, ki se znajo z bajoneti v ustih, kragujevkami za pasovi in mavzerkami v rokah boriti na življenje in smrt. Veselju, da imajo v rokah ključ doline, se je prilival tudi strah. Fašistični križarji bahaškega Mussolinija so zato nestrpno in z negotovostjo čakali povelje, da odidejo na svoj roparski napad.

Na severni strani Planinske doline za Rakekom, Ivanjim selom, Lazami, Jakovico in Grčarevcem, pa tudi za Kalcami, Logatcem in Hotičem je čakala na obračun naša obrambna linija s številnimi zelezobetonskimi utrditvami in rovi; nekatere utrditve pa so bile tudi med temi kraji, tako, da so tudi te valjale postale tarče vojaških operacij. Negotovost ljudi v teh krajih se je stopnjevala iz dneva v dan. Imeli so občut-

So načrti res obrabljeni?

Vaja enot civilne zaščite na območju ljubljanske krajevne skupnosti Stadion je zadostila namenu. Enote so pokazale svojo mobilnost in zelo dobro pripravljenost, operativno-taktična zamisel vaje je bila povsem uresničena. Vsi sodelujoči, posamezniki, skupine in enote, so delali po načrtu.

Tako bi bilo videti kratko, telegrafsko novinarsko poročilo z nedavne vaje enot civilne zaščite za Bežigradom. Nekako v tem stilu so poročali tudi časnikarji našega dnevnega časopisa. Vse je torej potekalo v najlepšem redu, kar je vsekakor zelo pohvalno tako za organizatorja kakor tudi za izvajalce omenjene vaje.

Vendar se je spet ponovilo tisto, kar je značilno za domala vse dosedanje vaje

enot civilne zaščite: »Ob tej in tej uri so sovražna letala z bombardiranjem in raketiranjem napadla Ljubljano. Na območju naše krajevne skupnosti so bili napadeni ti in ti objekti...« In tako naprej.

Kratkotrajni napad iz zraka je, seveda, nenadoma povzročil hude težave in posledice: ruševine, ranjenci, požari in zastoj v prometu. In takoj po končanem napadu so nastopili gasilci, enote prve pomoči, RBK in druge. Pomagali so sočloveku, ki je postal žrtev napada. Reševali so iz ruševin in pred požari njegovo in družbe no premoženje. To je lepo.

A kljub temu bi dejali, da nekaj ni prav. Nimamo namena, da bi prevzeli vlogo razsodnika in strokovno ocenjevali va-

jo, saj se zavedamo, da je to predvsem naloga krajevne skupnosti Stadion, njenih štabov in komisij. Pristavili bi le to, da so organizatorji vaje lahko zadovoljni, ker so si dejansko nabrali nekaj novih izkušenj, ki bodo pozitivno vplivale na nadaljnje urjenje in usposabljanje njihovih enot civilne zaščite. Torej tako kot na vsaki vaji naše splošne ljudske obrambe, smo se tudi na tej naučili nekaj novega. Trud organizatorja in udeležencev ni bil zaman, njihova prizadevanja pa so vsekakor hvalne vredna.

In kaj potem ni prav?

Najprej bi želel poudariti, da je vaja krajevne skupnosti Stadion bila neposreden povod za razmišljanje o načrtovanju in taktični vsebini naših vaj civilne zaščite.

sko katastrofo, na leto 1941, ko je Hitler napadel slabo oboroženo in v obrambnem smislu povsem nepripravljen kraljevino. Ali točneje, Jugoslavijo, ki je razpolagala le s simbolično protiletalsko obrambo. In kmalu zatem, torej med našo narodno-svobodilno vojno, so partizanski borci, pozneje tudi pogumni letalci NOV, spodrežali krila prenekateremu zračnemu piratu. In kaj danes, ko imamo sodobno protizračno obrambo, ko so nam na voljo letala, rakete, topovi in drugo orožje? Mar bi sovražniku res uspelo kar tako nezakaznovano priti in zapustiti naše nebo?

Ob tej priložnosti bi veljalo spregovoriti tudi o nevarnostih, ki ne prihajajo z neba v obliki raket ali bomb, v načrtovanju vaj pa nimajo ustreznega mesta. Spominimo se le nekaj novjših in katastrofalnih potresov, na primer sedanjega v Italiji in na Tolminskem, poplav in drugih nesreč, ki v nekaj sekundah terjajo ogromne človeške in materialne žrtve. V takih primerih morajo enote civilne zaščite prve ukrepati in pomagati človeku. Dalje, ne bi smeli pozabiti tudi na požare, na to nevarno posledico naše malomarnosti, nebudnosti ali slabo urejenih razmer na področju družbene samozasčite. In morda bi bilo prav, da pri načrtovanju vaj ne pozabljamo na tega sovražnika, ki je včasih zelo nevaren celo nevarnejši od bomb in raket. Torej ne bi smeli biti, seveda pri načrtovanju vaj, pristaši klasične in zastarele miselnosti o tako imenovani bliskoviti vojni, ki med drugim temelji na zastrašujočih napadih iz zraka. Zato se zdi, da pri načrtovanju naših vaj, ki naj bi bile slika realnega vojnega stanja, vse premalo, ali vsaj ne dovolj, upoštevamo našo obrambno moč.

Za konec še nekaj vtisov z nedavne vaje na območju krajevne skupnosti Stadion. Na seznamu poškodovanih objektov se je znašel tudi Geološki zavod, ki je ob zračnem napadu utrpel precejšnje poškodbe, zajel ga je tudi požar. Gasilci so se kar se da hitro spoprijeli z ognjenimi zubli, medtem pa se je eden od voditeljev vaje hudoval na alarmne naprave, ki so — kot je sam dejal — nezadostne in jih je komaj slišati. Upajmo, da njegov »protest« ne bo ostal le klic v veter. In ker je v Geološkem zavodu bilo tudi nekaj ranjencev, so jim na pomoč pohitele ekipe prve pomoči. Njihovo delo je potekalo žal (o strokovnosti ne bomo govorili, op. p.) ob spremljavi vicev in bodic in je spominjalo na otroško igrice. Na podlagi načrta vaje je Geološki zavod pričakoval pomoč skupine dijakov iz sosednje vojaške gimnazije. Ni nam znano, ali je ta pomoč zares in pravočasno prišla, upamo pa, da je. Toda nekateri med številnimi gimnazijci, ki so tokrat bili le opazovalci z internatskih oken, so na svoj način »prispevali« k vaji, v katero je krajevna skupnost vložila veliko truda in naporov. Z oken internata je bilo slišati preglasen smeh in dokaj neokusne domislice posameznikov. Čudno je, da tega ni opazil njihov dežurni vzgojitelj!

Pa vendar, kritične pripombe v tem zapisu ne morejo razvrednotiti te vaje, saj so zapisane na splošno za tovrstne vaje. Zato bi ob koncu veljalo še enkrat pohvaliti krajevno skupnost Stadion, saj je svojo nalogo s področja civilne zaščite dobro opravila. Kljub temu je kolega novinar dnevnega časopisa, prišepnil: »Nič novega. Tako kot doslej, po starem kopitu.«

B. JAKOVLJEVIČ

Ekipe prve pomoči so tudi v praksi pokazale dobro strokovno usposobljenost.

Vidno vlogo je odigrala tudi komisija za obveščanje in propagando KS Stadion. Svoje krajanje je pozivala čuvati svobodo.

iz ar
tex, kot da so priklenjeni na bojno polje, kjer se bodo utopili v krvi. Edino zavetje so videli v okoliških kraških jamah, če bodo utegnili do njih sploh priti pravočasno. Sicer pa tudi v teh jamah niso pričakovali res zanesljivega zavetja, ker so napadalci grozili tudi z bojnimi plini in strupi. Nihče od takratnih monarhističnih oblastnikov ni niti pomislil na zaščito civilnega prebivalstva v teh naseljih.

Dvajseta fašistična italijanska vojska brez vojne 1911. leta napadla brez vojne napovedi, kot to običajno počenjajo najbolj brezobzirni tolovaji. Istočasno in na enak način pa je s severa napadla tudi nacistična Hitlerjeva nemška vojska.

Zvonjenje je na cvetno nedeljo ob zori najprej nadomeštilo regljanje mitraljezov nad Glčarjem. To pa se je podoben razširilo ob nekdanji italijanski meji tja do Planine. Rinalu zatem so se oglašili tudi topovi z Javornika in drugih vrhov. Po vaseh je nastala strašna zmeda. Ljudje so begali na vse strani in iskali kritja, da si rešijo goilo življenje. Živina je muka. la v hlevih in kokoši so se

dvignile v zrak. Prebivalci Laz in Jakovice smo se zaleteli v bližnjo podzemsko jamo Mečkovco, v kateri je bilo prostora za nekaj sto ljudi. Za teden dni smo se morali vrniti nazaj v kameno zgodovinsko dobo.

Ko se je po nekaj dni trajajočem bobnenju na tej bojni črti vojska razkropila kot ovčja čreda brez pastirja pred napadom volkov, so Planinsko dolino preplavile italijanske čete kot kobilice. Osvajalci so pomendrali vrtove in cvetoče livade. Ustoličili so svojo oblast nad skrušenim nezaščitenim ljudstvom. Svoj trijumf so proslavljali z brezobzirnim ukinjanjem vseh človečanskih svoboščin. Omejevali so gibanja prebivalstva, zapirali najzavednejše rodoljube, zamenjavali slovenske napise na trgovinah, gostilnah in uradih z italijanskimi, zamenjavanjem slovenskih izkaznic z italijanskimi. Spreminjali so imena slovenskih krajev in italijanščino. Pri omejevanju gibanja prebivalstva so šli tako daleč, da je bilo treba imeti za vsak dan posebej pismono dovolilnico celo za delo na bližnjem polju ali gozdu. Vsak nasvet ali kritiko

so takoj zadušili z ječo ali internacijo. Prepovedovali so vse oblike kulturne aktivnosti. V Lazah, kjer so gasilci prirejali pred vojno razne dramske in zabavne prireditve, vsega tega po prihodu okupatorja ni bilo več. Utihišile so fantovske popevke ob večernih urah. Cerkve so spremenili v vojaške bunkerje.

Iz okupatorjevega nasilja se je rodil ogorčen upor

Ponižano ljudstvo je začelo prežemati ogorčenje. Domovina, ki je prej pomenila oguljeno frazo, je postala največja dragocenost. To je začelo razvneti silen upor.

Ko je nacistična Nemčija zahrbtno napadla Sovjetsko zvezo, je od Slivnice do Hrušice, od Menišije do Javor. nika začel odmevati poziv CK KPJ: »Komunisti Jugoslavije, stopite na čelo delovnih in nacionalno zatiranih množic in vodite jih v boj proti fašističnim tlačiteljem narodov! Naprej v poslednji in odločilni boj za svobodo in srečo človeštva!« (Se nadaljuje)

te sploh. In tako smo se že na prvem koraku srečali z vprašanjem: ali so naši načrti res obrabljeni?

Skušajmo odgovoriti na to zanimivo vprašanje. Skorajda na vseh vajah civilne zaščite so neidentificirana sovražna letala (povsem nemoteno!) priletela nad naše vase in mesta, opravila svoje morilsko poslanstvo in potem (spet nemoteno!) odletela. Takšna ugotovitev spominja na april-

»Raport« starešin enot in skupin bo vsekakor koristil analizi vaje.

DOPISNIKI NAM POROČAJO

S proslave v Draganjih selih pri Straži.

(Foto: Slavko Dokl)

NOVO MESTO

ZBOR DELAVCEV IN BORCEV

V Draganjih selih pri Straži je bilo 1. maja veliko ljudsko zborovanje, na katerem se je zbralo veliko število članov novomeških delovnih kolektivov in borcev I. bataljona Cankarjeve brigade. Zbranim je spregovoril član izvršnega komiteja predsedstva CK ZKS Franc Sali, kulturni program pa so pripravili godbeniki orkestra »Novoles«, pevci zbora »Gorjanci« in kulturniki iz Straže. Prireditelj, ki so jo posvetili 35-letnici ustanovitve osvobodilne fronte, delavskemu prazniku 1. maju in 100-letnici rojstva Ivana Cankarja, je lepo uspela. Govornik Franc Sali je govoril o

OBCINSKI IN KRAJEVNI PRAZNIKI

- **TREBNJE**
Dne 15. maja 1944 so enote Cankarjeve in Gubčeve brigade uničile belogardistično postojanko v Trebnjem.
- **RAVNE NA KOROŠKEM**
Dne 15. maja 1945 je dočakala 14. proletarska divizija Boris Kidrič skupaj s 3. armado JLA zadnji boj proti 150.000 fašistom, ki jih je vodil general Lehr.
- **KOPER**
Dne 15. maja 1921 so se vaščani Marezig uprli fašističnemu nasilju.
- **SKOFLJICA**
Dne 16. maja 1942 je odšlo v partizane 18 vaščanov.
- **RADLJE OB DRAVI**
Dne 16. maja 1944 so partizani napadli vlak pri Sentvidu.
- **IG PRI LJUBLJANI**
Dne 17. maja 1942 so partizani začasnó osvobodili to vas.
- **DOBREPOLJE**
V dneh okrog 17. maja 1943 se je začelo tesnejše sodelovanje s partizani.
- **KRANJSKA GORA**
Dne 18. maja 1942 so Nemci odgnali v internacijo in pozaprl večje število vaščanov.

prispevku te partizanske vasice med NOB in revolucionarnih težnjah Ivana Cankarja, ki jih komaj danes uresničujemo.

SLAVKO DOKL

LJUBLJANA

TUDI KOŽBANSKI KOT NAJ NE BO POZABLJEN

Vsi, ki so se borili v okviru narodnoosvobodilnega gibanja v Goriških Brdih in Bečičah, se prav gotovo spominjajo prijaznih vasic in med njimi tudi Kožbane, Noznega in Brega. Ljudje teh krajev so vedno z odprtimi rokami in srcem sprejemali borce, aktiviste in enote.

V povojnem obdobju je bil razvoj teh krajev nekoliko počasnejši kot drugod. V letošnjem letu ZSMS pripravlja republiško mladinsko delovno akcijo za izgradnjo vodovoda v dolžini nekaj kilometrov, od Brdic pa prek Kožbane, Noznega do Brega pri Golem Brdu. Delovna akcija bo trajala od 6. junija do konca avgusta.

Na družabnem večeru Briško-beneškega odreda, ki je bil dne 14. februarja letos v Domu JLA v Ljubljani, je bila sprožena in sprejeta pobuda, da bi se v delovno akcijo vključili tudi borci in aktivisti s svojimi družinami in s tem izrazili vsaj simbolično oddolžitev za vse tisto, kar so ljudje teh krajev storili za njih in za osvoboditev naše domovine. Enote Briško-beneškega odreda so se v teh krajih zadrževale največ časa in je razumljivo, da je zamisel za vključitev v delovno akcijo nastala prav v njihovih vrstah. Zato je bila ustanovljena delovna skupina, ki naj bi pripravila vse potrebno.

Enodnevna delovna akcija na območju Kožbane bo v soboto, 12. junija, zvečer pa bi bil taborni ogenj s krajšim programom. Drugi dan, v nedeljo 13. junija, bo organiziran obisk nekaterih krajev tega območja, kjer bi se ponovno srečali z domačini in borci ter aktivisti, ki živijo v teh krajih in organizirali skupno kosilo.

Iz Ljubljane v Kožbano in nazaj bo organiziran avtobusni prevoz, zagotovljeno bo prenočišče za vse udeležence delovne akcije in delna prehrana.

Da bi bile pravočasno izvedene vse priprave za to delovno akcijo pozivamo vse, ki bi se z ljubljanskega območja želeli udeležiti navedene delovne akcije in obiska Goriških Brd, da se prijavijo v času od 17. do zaključno 20. maja 1976 v Cigaletovi ulici 5, drugo nadstropje (MO ZRVS Ljubljana) med 12. in 14. uro. Podrobnejše informacije se lahko dobijo na omenjenem mestu ali pa na tel. 313-738.

LJUBLJANSKA SEKCIJA BBO

KAMNIK

NA BOJNEM POLOŽAJU

Poveljstvo vrhniške garnizije je omogočilo rezervnim starešinam iz Kamnika ogled strelskih vaj tankovske enote. Ko smo se zbrali na opazovalnici, nam je starešina enote povedal, kakšno nalogo ima enota, ki bo izvajala vajo. Točno ob napovedani uri je tankovska enota krenila iz skritih položajev in odprla strojnični ogenj na postavljene tarče. Enota je v gibanju uspešno obdelala vse nastavljene tarče.

Večina starešin še ni videla, kako oklopniki streljajo v tarče med gibanjem. Opazovanje strelskih vaj je bilo še posebno zanimivo, ker so tankovski topovi streljali s pravimi bojnimi granatami. Po končanih vajah so si starešine lahko ogledale težke oklopnike od blizu. Starešina tankovske posadke je povedal podatke bojnega vozila in orožja. Pri tej vaji so si starešine zopet vgradili v svoje znanje moč in preciznost tehnike ter sposobnost človeka, ki jo mora obvladati. Spotoma so obiskali tudi turistično in zgodovinsko zanimivost Predjam, ski grad.

A. KONDA

GABROVKA

KRAJEVNI PRAZNIK

25. aprila je poteklo že 31 let, kar praznujejo vaščani krajevné skupnosti Gabrovka svoj krajevni praznik. Pred 35 leti se je na ta dan odzvalo klicu domovine za boj proti okupatorju večje število fantov in deklet, ki so odšli v partizane. Dne 25. aprila so organizirali proslavo tega praznika.

Vse družbenopolitične organizacije v krajevni skupnosti in šola so pripravile pester program ob sodelovanju sindikalne godbe na pihala iz Litije ter pevskega društva »Lipa« iz Litije ter moškega in ženskega pevskega zbora iz Gabrovke.

Omenjene proslave se je udeležilo veliko število ljudi.

Proslave so se udeležili tudi predstavniki občinske skupščine kakor tudi predstavniki družbenopolitičnih organizacij občine Litija. Prebivalstvo tega območja je trdno odločeno, kakor pred 35 leti, boriti se za svojo zemljo in samo odločati o svoji usodi. Tudi narava je bila naklonjena z vremenom, da je proslava lepo uspela.

FRANC VALENCIČ

ŽALEC

SPREJEM KURIRČKOVE POŠTE

Dne 29. aprila bodo pionirji žalske občine sprejeli od pionirjev občine Celje Kurirčkovo pošto. Le-ta bo potekala po ozemlju občine do 4. maja, nakar jo bodo tega dne ob 11. uri predali pionirjem občine Mozirje. Z ozirom na to, da ima letošnja Kurirčkova pošta še posebno obeležje, saj praznujemo 35. letnico OF, ljudske oblasti, vstaje in prvega osvobodilnega ozemlja, se je OK ZSMS Žalec odločila, da preko svojih osnovnih organizacij, katere naj bi se povezale s pionirskimi organizacijami osnovnih šol, pripravi čim boljše pogoje za nemoten potek proslav. Dosedanje izkušnje so pokazale, da OO ZSMS v preteklih obdobjih niso sodelovale pri Kurirčkovi pošti, to pa tudi iz razloga, ker večinoma niso vedele, kdaj in kje bo le-ta potekala. Zato se je OK ZSMS Žalec odločila, da pri tem sodeluje aktivno in prispeva svoj delež pri razvijanju borbenih tradicij naše NOB.

DARKO NARAGLAV

JESENICE

POSOJIL BORCEM NOV

Skupščina občina Jesenice bo v kratkem sprejela odlok o načinu upravljanja s sredstvi družbene pomoči v stanovanjskem gospodarstvu, zbranimi na podlagi zakona o prispevku za graditev stanovanj za udeležence NOV ter dodatnimi sredstvi, ki jih v letnih načrtih namenja samoupravna stanovanjska skupnost občine Jesenice v okviru enote za družbeno pomoč. Teh sredstev bo letno približno 250 tisoč din. Uporabljali jih bodo za nakup najemnih stanovanj, za dodeljevanje posojil za dograditev ali adaptacijo stanovanj oz. stanovanjskih hiš, za dodeljevanje posojil za graditev ali nakup stanovanjske hiše. S sredstvi bo upravljala komisija za reševanje stanovanjskih vprašanj borcev NOV, ki jo bo na predlog občinskega odbora ZZB NOV Jesenice imenoval zbor delegatov samoupravne enote družbeno pomoč.

B. B.

IZ NASIH KRAJEV

TURNISCE — V počastitev praznika OF je osnovna organizacija ZRVS priredila tekmovanje v streljanju z malokalibrsko puško, s katerim so zelo zadovoljni. Tekmovanje spada v dopolnilni program usposabljanja starešinskega kadra. Nastopilo je lepo število članov. Najboljša dva (Sep in Prša) sta dosegla 78 izmed 100 možnih krogov.

A. SEP

☆

NOVA GORICA — Na Vogrskem so imeli 3. ttn. prostovoljno delovno akcijo, namenjeno dokončni ureditvi enega najlepših spominskih okolij. Tam bo na dan borca slavje ob razvitju novega prapora, ki bo združeno z razstavo partizanskega tiska. V akciji je sodelovalo kar dvajset mladih občanov in šest borcev.

P. V.

☆

DVOR PRI ZUZEMBERKU — Združenje borcev NOV Dvor pri Zuzemberku je imelo 25. aprila svojo letno konferenco. Poročilo je prebral upokojeni podpolkovnik JLA Ljubiša Djorović. Poslali so tudi pozdravni brzojavki maršalu Titu in predsedniku ZZB NOV Jugoslavije Kostu Nadju.

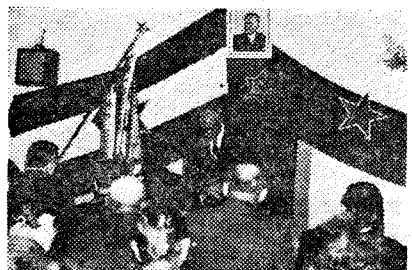
DARJA KODRE

☆

LJUBLJANA-SISKA — Člani ZRVS iz Kosez morajo vsako leto z izpiti potrditi svoje znanje. Pred nedavnim so reševali praktične naloge komandirja čete v zasedi ob izdajanju potrebnih povelj. Svoje delo so opravili z veliko zavzetostjo.

VINKO KOKOT

☆

Predsednik ZB NOV Dvor pri Zuzemberku Ljubiša Djorović bere letno poročilo.

(Foto: Darja Kodre)

☆

RADLJE OB DRAVI — ZB NOV v Radljah je 26. aprila podelilo odlikovanja borcem in aktivistom za požrtvovalnost v vojni in po osvoboditvi. Po slavnostnem govoru je predsednik občinske skupščine inž. Zarko Zigon podelil sedemnajst odlikovanj. Po končanem slavlju je bilo partizansko srečanje.

ANTON KOSEC

☆

BLEJSKA DOBRAVA — Dne 30. aprila je krajevna konferenca SZDL priredila zelo uspešno proslavo delavskega praznika in 35-letnice ustanovitve OF. O pomenu praznika in o prehojeni poti je spregovoril predsednik ZB NOV. Zelo doživeto je izzvenel tudi recital partizanskih in revolucionarnih pesmi, ki so ga izvedli pionirji dobavrske šole, moški pevski zbor Vintgar pa je zapel več pesmi. Po proslavi je bil tovarski večer, ki je potekal ob slovenski narodni pesmi. Skoda, da ni bilo na proslavi več mladine.

L. A.

☆

ZGORNJE GORJE — Proslavo v počastitev 27. aprila so imeli tudi v Gorjah. Ob tej priložnosti so sprejeli v SZDL več mladincev. Petnajstim najbolj aktivnim ženskam so podelili priznanja; med njimi jih je deset začelo sodelovati z OF že leta 1941. Priznanje je prejelo tudi pet tovarišic iz mlajšega rodu, ki so mentorice na osnovni šoli in aktivno sodelujejo v delegatskem sistemu. Ob 55-letnici obstoja telovadnega društva je njegov predsednik podaril pokale in diplome petnajstim članom. V kulturnem programu sta nastopila tudi člana ljubljanske Opere Anica Pucar-Jerič in Jaka Jeraša.

JOZE AMBROZIČ

OBČNI ZBOR BORCEV ZA SEVERNO MEJO

V kino dvorani »Soča« v Novi Gorici je bil 10. maja letos redni občni zbor Zveze prostovoljcev — borcev za severno mejo 1918—1919, udeležencev Primorske. V pozdravnem govoru je predsednik skupščine občine Nova Gorica tovariš Jože Sušmelj iskreno in pristrčno pozdravil udeležence tega rednega občnega zbora. Udeležilo se ga je kakih 70 članov. Po občnem zboru, kjer so potrdili delo dosedanjega odbora in izvolili nov odbor, je bilo v istem prostoru tovariško srečanje s kulturnim programom. Nastopili so učenci osnovne šole »Milojke Štrukelj« iz Nove Gorice, ki so ganili in navdušili udeležence srečanja.

Podelili so 93 plaket in spominskih medalj, in to 89 še živečim članom ter svojcem 4 članov, ki so v preteklih dveh letih umrli. Tisti, ki plaket in medaljo niso prejeli, ker se zborovanja niso mogli udeležiti, bodo le te prejeli naknadno. S Primorske in iz Slovenske Istre se je v letih 1918—1919 udeležilo bojev na Koroškem za severno mejo okrog 700 borcev. To srečanje je bilo organizirano pod pokroviteljstvom občinske skupščine in Združenja zveze borcev NOV Nova Gorica.

CIRIL ZUPANC

BOHINJSKA BISTRICA

PRIZNANJA OB PRAZNIKU OF

Na osrednji proslavi radovljiške občine, posvečene dnevu OF, ki je bila v avli osnovne šole dr. Janez Mencinger v Bohinjski Bistrici, so svečano podelili več priznanj in odlikovanj zaslužnim občanom. Predsednik OK SZDL Franc Jere je letošnja občinska priznanja OF podelil: Bogdanu Ambrožiču iz Ljubnega, Francu Fistru iz Bohinjske Bistrice, Albinu Jensterlu iz Radovljice, Marjanu Kraigherju iz Zasipa, Francu Mertelju iz Mošenj, Francu Mertelju iz Brezlj, Ivani Mulej iz Bodeš, Vinku Repetu iz Gorij, Mirku Staretu z Bleda, dr. Janezu Šarcu zdravniku iz Radovljice, Ludviku Smitku iz Kropce, Janezu Štiherlu iz Sp. Lipnice in Janezu Strosu iz Stare Fužine.

Predsednik občinske skupščine ing. Polde Pernuš je podelil državna odlikovanja nekdanjim pripadnikom jurišnega bataljona Silvestru Frčju iz Gorij, Francu Pekovcu iz Studora, Joži Sodja iz Bohinjske Češnjice in pisatelju Tonetu Svetini z Bleda. Predsednik skupščine je nato podelil za posebne zasluge in uspehe na področju priprav na SLO občinske plakete ljudske obrambe II. bataljona partizanske teritorialne enote, Francu Fistru. Mariji Poklikar, Borisu Robiču in Francki Premru.

JR

LOGATEC

PROGRAM PROSLAV OB OBLETNICI STRELJANJA TALCEV

Občinski odbor ZB Logatec skupaj s krajevnimi odbori pripravlja v garniziji v Blekovi vasi, spominsko sobo Logaškega bataljona in Dolomitskega odreda. Pri delu bodo pomagali spomeničarji iz občine in drugi borci partizanskih enot s tega območja.

Prav v tej garniziji je tudi stalna razstava Notranjske, ki jo obišče precej vojakov iz sosednjih krajev Vrhnike, Postojne itd. Letos 10. novembra bo imela enota svoj prvi praznik, ki ga bodo vojaki in prebivalstvo skrbno pripravili.

Koordinacijski odbor za obujanje tradicij narodnoosvobodilne borbe občine ima že podroben program praznovanj in srečanj v letošnjem letu. Ker primanjkuje finančnih sredstev, bodo vsi nastopajoči na teh proslavah sodelovali brezplačno, delno podporo pa bodo prispevale krajeвне skupnosti.

Pomembno je tudi to, da se je skupščina in družbenopolitične organizacije odločile, da ne praznujejo več občinskega praznika samo v Logatcu, ampak vsako leto v drugi krajevni skupnosti. Letos 12. septembra bo praznovanje v Rovtahn, kjer bo na šoli vzidana spominska plošča. Poskrbeli bomo še za nekatera druga obelježja kot na Medvedjem brdu, pri gasilskem domu in v samih Rovtahn. Ostale krajeвне skupnosti so še Vrh nad Rovtami, Medvedje brdo, Hotedršca, Laze, Gorenji in Dolenji Logatec. V bodoče bi v krajevni skupnosti, kjer bo proslava, zgradili kakšen nov objekt ali opravili popravilo.

FRANC JERINA

»Z zastavo smo prikorakali v vas«

Krajevna skupnost Ig, ki se razprostira na površini 4760 ha, obsega enajst vasi: Dobravico, Gornji trg, Iško Loko, Iško vas, Iško, Ig, Kot, Kremenico, Mateno, Sarsko in Staje. Pred vojno je bilo to izrazito kmetijsko področje, danes pa se le še približno štirinajst odstotkov prebivalcev ukvarja izključno s kmetijstvom. Njegovo mesto je zavzela industrija. Po vojni je na Igu zraslo nekaj industrijskih obratov, še več ljudi pa se vozi na delo v Ljubljano.

Sedemnajsti april je praznik krajeвне skupnosti Ig. Tega dne, leta 1942, so partizani za osem dni osvobodili Ig. To je bil tudi začetek aktivnega odpora proti okupatorju, saj se je po napadu partizanov priključilo več kot sto domačih fantov in odšlo skupaj z njimi v gozdove.

DOMAČINI SO ZAPUSTILI VAS

»Petnajstega maja sem šel k partizanom,« se spominja Boris Jakopin. »Že pred tem sem dobil obvestilo, da se v okoliških hribih zbira mokrška četa. Tiste dni so partizani organizirali več akcij, med dru-

Spomenik padlim žrtvam II. svetovne vojne na Igu, ki ga prav te dni obnavljajo.

gim so napadli karabinjersko patrolo v Zelimljah. Ujeli so vseh devet karabinjerev. Ko so Italijani na Igu zvedeli za to, so poslali proti Zelimljam novo patrolo. Partizani pa so jim med vasjo Kremenca in Sarsko postavili zasedo in jih uničili. Istočasno je druga skupina partizanov napadla karabinjersko postajo na Igu. Tej skupini se je priključil tudi Boris Jakopin. Po napadu se je skupaj s partizani in številnimi domačini umaknil iz vasi. Vključil se je v krimski odred.

Anton Srebotnjak se spominja, da so se aktivisti in simpatizerji OF na Igu zbrali v gostilni »Pri Rozi«. Tu se je tudi pobirala članarina za OF. Ko so partizani napadli kasarno, je Anton zbežal na Mokrc in se jim priključil. »Drugi dan smo odšli v Iški Vintgar,« se spominja, »17. maja pa smo vkorakali na Ig. Franc Boh je nosil zastavo. Nastanili smo se v gostilni »Pri Rupertu« in tam so bile ustanovljene Abitova, Artijeve in Grčetočeta. Takoj, ko smo bili sprejeti v četo, smo morali uničiti vse svoje dokumente, da nas ne bi Italijani prepoznali, če bi nas slučajno ujeli.«

Solarji med rekreacijo pred novo šolo na Igu.

S TOPOVI Z LJUBLJANSKEGA GRADU

Na Igu je bilo nekaj domačih izdajalcev, ki so jih partizani ob osvoboditvi Iga likvidirali. Ker pa so si Italijani zelo prizadevali čimprej vzeti partizanom osvobojeno ozemlje, so partizani okrog vasi postavili močne zasede. Tudi most čez Iško so zrušili iz obrambnih razlogov. Italijani so se skušali približati in popraviti most, toda zaseda jih je od tega odvrgla. Ponovno so poskušali, tokrat s tanki. Grčetočeta se je spopadala z njimi. Skoraj ves dan je trajala ogorčena bitka. Italijani so streljali tudi s topovi in sicer iz Ljubljanskega gradu. Zaradi njihove premoči so morali partizani popustiti. Eden je bil mrtev, trije pa ranjeni, med njimi tudi Boris Jakopin.

»Bil sem ranjen v trebuh,« se spominja Boris. »Odpeljali so me k Japlju v Iško vas, kjer nas je zdravil bolničar Franc Berce. Ko so se partizani čez nekaj dni umaknili z Iga, so nas prenesli v Iški Vintgar in nas namestili v šotor. Po treh tednih sem toliko ozdravel, da sem odšel v Grčetočeta, ki je bila v Ravnah pri Novi vasi. Tu sem ostal vse do italijanske ofenzive. Tedaj je prišel nalog, da se razporedimo v manjše skupine in se poskušamo vsak po svoje prebijati dalje.«

ORGANIZIRANO K PARTIZANOM

Jule Skraba je bil edini izmed svojih tovarišev, ki se partizanom ni priključil spontano, ob njihovem napadu na Ig. V gozdove je odšel po vezi, dobro pripravljen. S seboj je odnesel tudi 4 puške, 4 pištole in veliko municije. Sama z Glavanom iz Škrilja tega bremena ne bi zmogla, zato sta jima dva tovariša pomagala nositi orožje. Jule je bil dodeljen Vandkovi četi, ki je 17. maja iz Iške smeri prodirala na Ig. »Ko so Italijani prišli čez Ljubljano s čolnom,« se spominja, »smo se morali umakniti v Podkraj. Tam smo bili vse do ofenzive, ki so jo začeli Italijani 25. maja in zavzeli Ig. Partizani smo se iz položajev pri Iški Loki morali umakniti v pogorje Krma, od tu dalje pa v Kočevski Rog.«

IG NEKDAJ IN DANES

Pred vojno so imeli Ižani le enkrat na dan avtobusno zvezo z Ljubljano. »Ne, česa pa smo le imeli več kot sedaj,« pravi jo hudo mušno sogovorniki. »V vasi je bilo kar šest trgovin in enajst gostiln!« No, danes, ko je Ig pravzaprav že sestavni del Ljubljane, teh trgovin in gostiln niti ne pogrešajo preveč. Vsedejo se v avtomobil ali avtobus in gredo nakupovat v ljubljansko Namo ali pa v katero drugo trgovino. Ljudje so pretežno zaposleni v industriji, doma pa se pomalo ukvarjajo s kmetijstvom. Med najpomembnejše industrijske obrate na Igu se uvršča Kovinska industrija Ig, ki zaposluje okrog 200 ljudi, ter Mizarstvo in tapetništvo, kjer je našlo delo preko 80 ljudi. Novo zgrajena tovarna Silvoprodukt, ki izdeluje izolacijske snovi, je začela obratovati lani za praznik republike. Je skoraj povsem avtomatizirana in zaposluje le malo ljudi.

Kot za vse krajeвне skupnosti v bližini velikih mest, je tudi za krajeveno skupnost Ig značilno, da mladina v precejšnjem številu odhaja v mesto. Od 815 aktivnih prebivalcev je v krajevni skupnosti zaposlenih 264 ljudi. Na delo drugam, predvsem v Ljubljano, pa se vozi 526 ljudi. Le majhno število Ižanov je na delu v tujini. Rešitev za vse, ki se vozijo na delo izven krajeвне skupnosti, bi bila postavitev novih industrijskih obratov. Morda bi tedaj tudi mladina sprevidela, da se da lepo živeti tudi v domačem kraju.

LENJA VIPOTNIK

Franciška Mohar — Potočenova mati iz Markovca se je rodila na skromni kmetiji v številni družini 28. oktobra 1877. leta v vasi Vrh na Notranjskem. Že v otroških letih si je sama služila kruh kot pestunja. Ko ji je bilo 17 let, so jo težke življenjske razmere pognale v tujino. Zaposlitev je dobila v Braziliji na kavni plantaži, kjer so še posebno hudo izkoriščali delavce. Tam se je poročila s svojim rojakom. V tujini sta se nekaj let prebijala skozi trdo življenje kot izrazito delavska družina. Domotožje ju je vleklo nazaj v rodno domovino, »saj v tujini niti sonce ne sije tako lepo kot doma,« je čestokrat rekla. S težko prisluženimi in pristradanimi prihranki se je z družino vrnila v Loško dolino, kjer sta si z možem ustvarila lasten domek v Markovcu. Rodila je osem otrok, šest jih je odraslo.

Težak boj za preživetje številne družine ji je izostрил občutek za kri-

Bila je partizanska mati

tično gledanje na krivične kapitalistične razmere. Svojo razgledanost je bogatila tudi z branjem, saj je po časopisu in dobri knjigi zelo rada segala tudi v visoki starosti. Zanj je bilo povsem naravno, da je po okupaciji že takoj v začetku sodelovala v OF. Iz kroga njenih otrok sta izšla dva nosilca »Spomence 1941«. Domačija je z njeno odločilno pomočjo že spomladaj 1941 postala zanesljiva in trdna opora prvim ilegalnim organizatorjem NOB in partizanom na Notranjskem, saj so tja prihajali: Ivan Novak, France Popit, Janez Hribar, dr. Aleš Bebler, Stane Semič-Daki, Slavko Kovač-Smeli in drugi. V OF je sodelovala ne samo zaradi družinske in čustvene navezanosti na svoja dva prvoborca, sina in hčerko, temveč predvsem zaradi lastne zavestnosti in pripadnosti ljudski revoluciji.

Lik skromne, toda ponosne in pogumne Potočenove matere je prišel močno do izraza tudi v zaporu v Logatcu leta 1942. Belogardisti so jo zasiljevali, ustrahovali in poniževali, čeprav je bila tedaj že v 66. letu starosti. Zavedne slovenske partizanske matere tudi to ni zlomilo. Nekdanja mladinka Milena Kranjčeva, s katero sta bili skupaj v zaporu, se je takole spominja: »S svojim borbenim duhom in predanostjo Osvobodilni fronti je bila svetel zgled nam mladinkam in drugim zapornicam. Vklivala nam je pogum, voljo in sovraštvo do okupatorja in njegovih hlapcev.« Po vrnitvi iz zapora je bila prav tako na strani OF in neomajno je verovala v končno zmago našega pravičnega boja in lepšo prihodnost delovnega človeka. V priznanje ji je naša družba dodelila dve odlikovanji.

Umrila je v 99. letu starosti. Od nje smo se poslovili 13. aprila letos na pokopališču v Viševku. To je bila pomembna žalna svečanost, civilni pogreb, s poslovininimi govorci, godbo na pihala in pevskim zborom. Pogreb je spremljala množica ljudi, med katero so bili številni prvoborci, med njimi predsednik CK ZKS France Popit in predstavniki družbeno političnih organizacij občine Cerknica.

LOJZE MLAKAR

Elementarna nesreča ob naši zahodni meji

Potres, ki je tako nenadoma prizadel okoli 70.000 ljudi ob naši zahodni meji, tj. v tolminski in novogoriški občini, je globoko in boleče odjeknil v javnosti. Treba je poudariti, da so se ljudje sami, z lastnimi močmi in voljo ter znanjem prvi lotili reševanja problemov, ki so bili povsod zelo številni in pereči. Najprej je bilo treba zagotoviti streho nad glavo za tiste občane, ki so ob potresu izgubili vse, tako tudi hišo ali stanovanje. Na Tolminskem, ki je ena najbolj pasivnih oziroma nerazvitih občin v Sloveniji hkrati pa največja, je ostalo brez strehe skoraj tisoč družin. Iz vse Slovenije je začela kmalu prihajati pomoč, pri čemer so občani in delovne organizacije ter družbenopolitične skupnosti pokazale veliko solidarnost, ki je sicer ena temeljnih vrednot v naši družbi in na katero nas zlasti predsednik Tito nenehno opozarja. Delovne organizacije so poslale avtomobilske prikolice, šotore, živila, tekstilno blago in najrazličnejše druge predmete ter veliko denarnih prispevkov. Občani na Tolminskem so za to pomoč iskreno hvaležni. Tako opogumljeni tudi sami lažje, hitreje in še bolj učinkovito rešujejo probleme, ki pa jih bodo v celoti lahko premostili postopno, šele čez več let.

Točnega pregleda nad vsem, kar je bilo uničenega, pravzaprav še ni. V občini imajo podatke o porušeni ali težko poškodovani hišah, o uničenih zdravstveni postaji v Kobaridu, poškodovanih šolah v Bovecu, Kobaridu, Tolminu, Mostu na Soči in drugod, uničenem prodajnem prostoru in podatke o drugi škodi, da vsega — kot rečeno — ni bilo mogoče takoj ugotoviti.

Direktor medobčinskega zavoda za spomeniško varstvo v Novi Gorici Emil Smole je takoj poslal kolektiv celotnega zavoda, tj. sedem strokovnjakov, na Tolminsko in v novogoriško občino, da bi ugotovili škodo na tako pomembnem področju kot je umetnostna in sploh kulturna zgodovina. Dejal je, da je škoda tudi na tem področju zelo velika.

Potem so tu še podatki o razsežnosti potresa v novogoriški občini. Ta občina je gospodarsko sicer ena najbolj razvitih v Sloveniji — po razvitosti sodi že skoraj na šesto mesto — vendar je imel potres prav tako katastrofalne razsežnosti, ki pa jih bo sama občinska skupnost spričo večjih možnosti tudi lažje in hitreje reševala.

V novogoriški občini je bilo poškodovanih skoraj 3000 stanovanjskih hiš ali stanovanj, 19 otroških vrtcev, 5 dvoran za kulturne in druge javne prireditve, 11 trgovin, 15 osnovnih šol, potem zelo pomembni grajski poslopji v Kromberku, kjer ima svoje zbirke Goriški muzej, ter grad na Dobrovem v Brdih. Nadalje je bilo poškodovanih 89 gospodarskih poslopj v družbeni ali zasebni lasti ter 21 cerkva in drugih sakralnih objektov. Po nepopolnih podatkih je težko poškodovanih približno 100 stanovanjskih hiš in drugih objektov, katerih uporabo so morali preprečiti, ker bi sicer lahko prišlo do tragedij oziroma do človeških žrtev. Povedati je treba, da v občini vlagajo velike napore za odpravo posledic nesreče. Kako velika je njihova solidarnost, je razvidno iz tega, da so neposredno po potresu poslali na Tolminsko vse razpoložljive avtomobilske prikolice, potem pa so se sami znašli v težavah, ker ni bilo dovolj avto-

mobilskih prikolic za namestitev starih ljudi, bolnikov, žena z otroci ter nosečnic, ki so ostali brez strehe. Gre za občane predvsem v pasivnih gorskih vaseh v Brdih, ob meji z Beneško Slovenijo pa na Kambreškem, na Ligu in drugod. Seveda se je solidarnost takoj pokazala in so potrebne prikolice poslali tudi iz ostale Slovenije. Samoupravne interesne skupnosti v Novi Gorici so z lastnimi sredstvi omogočile, da se pouk v šolah kolikor toliko normalno nadaljuje, zagotovile pa so tudi varstvo otrok v vrtcih.

★

Naj ob vsem tem poudarimo, da so ljudje pokazali v teh težkih trenutkih sicer velik in upravičen strah pred novimi potresnimi sunki, toda prav tako veliko družbenopolitično, humano in splošnočloveško osveščenost, ki se najbolj kaže v dramatičnih trenutkih človekove biti in življenja. Ni bilo večjih primerov, da bi posamezniki zavrnili pomoč ali sodelovanje. Prav zato pa moramo s prstom pokazati na tiste redke pojave, na prave bele vrane, ki niso posamezniki ali delovne organizacije pokazali volje in pripravljenosti, torej človeške solidarnosti v trenutkih obupa in tragedije. Splošna vodna skupnost Soča v Novi Gorici je npr. šele štiri dni po potresu — in to šele potem, ko je bila javno kritizirana v sredstvih javnega obveščanja — poslala svoje ljudi na pomoč 'potresencem' na Tolminsko in v novogoriško občino.

Potem so bili primeri — ponavljamo da zelo redki — da so vodilni ljudje posameznih podjetij namesto, da bi pomagali potresencem, odšli na nedeljski vikend k morju ali drugam. Žal moramo z grenkobo v srcu opozoriti tudi na pojave, ko so skrivali avtomobilske prikolice po kleteh, garažah ali v drugih prostorih, jih pošiljali na morje ali v turistična središča, samo da se ne bi bilo potrebno odzvati plemeniti pobudi in želji za solidarnostno pomoč potresencem.

In končno, v tej veliki nesreči, ki je zadela dve slovenski občini ob naši zahodni meji, smo Slovenci in z njimi vsi Jugoslovani ponovno pokazali širino svojega srca in razsežnost svoje duše. Prišli smo na pomoč tudi Italijanom ter Slovincem na območju Karnije, Furlanije in Beneške Slovenije, ki jih je potres še huje prizadel. Ze takoj po potresu, ki je bil hkrati s potresom pri nas, so kljub velikim potrebam v novogoriški in tolminski občini odšli na prizadeta italijanska območja številne ekipe z zdravili, odejami, živili in drugimi potrebščinami, da so jih dali na voljo žrtvam oziroma prizadetim zaradi potresa. Zlasti učinkovito in dobre ocene je bilo deležno delo ekip z detektorji, tj. posebnimi napravami za ugotavljanje morebitnih preživelih med ruševinami. Še v ponedeljek zjutraj je italijanski radio npr. sporočil, da so jugoslovanske ekipe iz Skopja in Banja Luke, torej ekipe, ki so se potrdile že v reševalnih delih v teh dveh mestih, odkrile še sedem živih ljudi pod

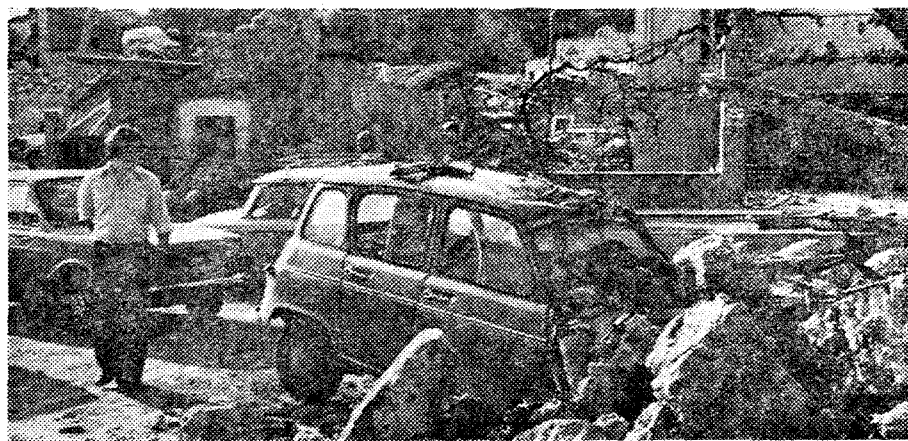
ruševinami. Prav zaradi te izredne solidarnosti, ki ne pozna meja in predsodkov, nas je boleče prizadela malenkost, ki pa vendarle ni malenkost. Italijanski notranji minister Cossiga, ki je obiskal potresno območje v Italiji, tj. Karnijo, Furlanijo in Beneško Slovenijo, je na tiskovni konferenci, ki jo je v nedeljo prenašala italijanska televizija, govoril tudi o svojih vtisih iz Režije. Rekel je, kako tam žive žilavi, dobri in hrabri ljudje, ki so takoj začeli reševati probleme, čeprav v sosesčini smrti. Toda pri tem je minister Cossiga hote ali pa iz neznanja dejal nekaj, kar nas zaskrbljuje in vznemirja. Rekel je namreč, da v Režiji žive ljudje, ki govorijo čuden jezik; rekel je ruski jezik. Toda mi Slovenci, navadni ljudje brez ministrskih nazivov, vsi Jugoslovani in mnogi drugi ljudje po svetu vedo, da v Režiji žive Slovenci. To je morda malenkost, toda prav v teh tragičnih dneh to ni malenkost, marveč dimenzija, ki nas vznemirja in opozarja.

TV

Furlanija v ruševinah

Dva dni po potresu smo obiskali najhuje prizadete kraje v Furlaniji: San Daniele, Osoppo, Majano, Bujo in Mils ter okolico Humina. Težko je opisati razdejavanje, ki je vidno na vsakem koraku. Hujše je, kot če bi ga povzročilo bombardiranje. Ponekod je videti divjanje sproščenih gorotvornih sil že na cesti: v asfaltu so velike razpoke, posebno ob razmajanih mostičih. Povsod so same ruševine. Hiše, ki so jih gradili davni rodovi, so zdaj kupi ruševin. Potres pa ni prizanesel niti najmodernejšim stavbam. V Majanu sta se zrušila dva moderna bloka in pokopala 33 družin. Oba je zgradil isti stavbenik, ki je varčeval z betonom; pobegnil je v tujino. V Majanu so nam pokazali kup ruševin, ki so bile nekoč moderna restavracija. Usodnega večera je bilo v njej kakih štirideset gostov; niti eden ni ostal živ. Del velike tovarne pohištva Snaidero se je zrušil, nekaj pa bodo morali demolirati še minerji. Uničenih je večina tovarn ob cesti proti

Osoppu in Huminu. Tako bo na tisoče delavcev poleg porušeni domov iz izgubljenih svojcev ostalo brez dela in spet bo

treba za kruhom po svetu. Mnogo pa jih je ostalo pod ruševinami na delovnem mestu.

Ustavili smo se v Osoppu, mestecu, ki je odlikovano z zlato medaljo za zasluge v boju proti fašizmu. S težavo smo si utirali pot po ulicah, ki so zatrpane z ruševinami, cisternami za vodo, vojaškimi vozili in velikanskimi stroji za odkopavanje ruševin. Ceste so polne z razkužilnim sredstvom in reševalci zaradi hude vročine in smrada že nosijo maske. Fantje in dekleta pomagajo pri odkopu, drugi

pa urejajo promet na križiščih. V središču nam ne bi dovolili priti, če ne bi bilo za nami prijatelja, ki jim je povedal, da želimo pisati za slovenski borčevski tednik. Opazili nismo nobene panike: ljudje niti ne jokajo, marveč delajo, ker se zavedajo, da mora življenje teči dalje in da se ne morejo zanašati na pomoč, ki jim jo obljubljajo politiki. Glavna pomoč so jim vojaki enot, ki so največkrat na lastno pobudo prispele z vsemi sredstvi. Od časa do časa prileti helikopter, ki prevaža ranjence v videmsko bolnišnico. Sredi mesteca smo obiskali veliko šotorišče, v katerem so zdaj nastanjeni prebivalci. Vojska je uredila kuhinjo. S svojimi cisternami dovaža vodo, kajti vodovoda ne bo še dolge mesece. Opazili smo, da so ljudem pripeljali celo solato. Po zvočniku slišimo opozorilo, naj se obračajo za karkoli na poveljstvo taborišča. Obrnemo se na poveljujočega poročnika in povemo, kdo smo. Prijazno nam je odgovorjal. Povedal nam je, da njegova enota pripada brigadi Ariete. Sodelujeta tudi brigadi Mantova in Folgore. Namestili so šotore in uredili sanitetno službo, nato pa so se takoj lotili odkopavanja. Povsod skrbijo tudi za prehrano prebivalstva. Dovažajo mu vodo, ki sicer ni vedno pitna, pa celo solato. Ljudje so potrebni vsega: od čevljev, odej in hrane za dojenčke do konjaka za kakšnega starčka. Poudaril je, da se čuti najtesneje povezanega z ljud-

LESNO KEMICNA INDUSTRIJA

lesonit
ILIRSKA BISTRICA

DELO

CASOPISNO IN GRAFIČNO
PODJETJE LJUBLJANA

Tiska časopise, revije, knjige, publikacije, razglednice, prospekte in reklamne tiskovine.*

Izdeluje enobarvne in večbarvne klišee v najmodernejši tehniki.

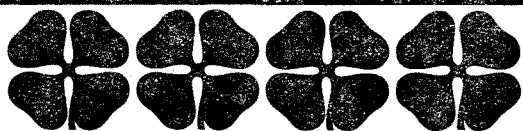
V sklopu podjetja je specializirani obrat za večbarvni tisk, lakirnica in plastificirnica.

Izdaja osrednji slovenski dnevnik »DELO«.

Tednik ITD, štirinajstdnevnik NAŠI RAZGLEDI, revijo AVTO, revijo STOP, revijo JANA, ZABAVNIK

paloma®

papirnate brisače

sladkogorska
sladki vrh

ALI NE POTREBUJETE PROPAGANDNO AGENCIJO?

Kritično se vprašajte, ali ne bi ponudili izdelke na nov, svež način.

Verjetno nimate časa, da bi se ubadali z odgovorom na vprašanje KAKO, saj ste odgovorni za sto drugih stvari.

Nam gre to delo hitreje in lažje od rok. Specializirali smo se.

Ta dolgoročna naravnost je ugodna za našo prihodnost.

Profesionalna prisotnost, velika mobilnost in moč, da poglobljeno razumemo potrošnika, so aduti našega uspeha.

JUGOREKLAM LJUBLJANA

stvom. Rodil se je po vojni. Pravi, da je imel srečo, da je odrasčal v naprednem in demokratičnem okolju. Pri tem pripominjamo, da se centralne oblasti, tako vojaške kot politične, ki so v Rimu, niso obnašale tako ljudsko. Ljudje so zvedeli kaj več o potresu le iz poročil koprškega radia; v Rimu so se zbudili šele tri ure pozneje.

Srečali smo se s Švicarji, ki so imeli s seboj lavinske pse. Poslala jih je njihova organizacija za reševanje v katastrofah. Že petnajst ur so bili na delu. Eden izmed psov je bil že tako utrujen od iskanja, da se je uprl delu. Oba sta našla v globini do šest metrov petnajst oseb, od katerih so bile štiri še žive.

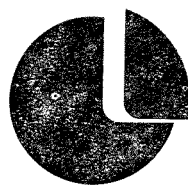
Pogovarjali smo se s sedemdesetletno ženo, ki se je nastanila z družino pod šotorom. Rekla je, da je bilo huje kot med bombnimi napadi med vojno. Zadnji hip je odskočila pod steno, ki se je odluščila od sosednje hiše. Deset njenih sedov je ostalo pod zidovjem: starši in otroci. Tudi njeni so ob vse imetje, toda delati bodo, da si čimprej spet uredijo dom. Za pomoč bodo hvaležni vsakomur.

Pogovarjali smo se z ljudmi tudi v drugih prizadetih krajih. Povsod smo videli in slišali isto. Ljudje delajo in pomagajo, kjerkoli morejo. Ni časa za obžalovanje.

Prijateljova žena in hčerka sta se med tem vrnila domov. Rekli sta nama, da sta bili medtem v bolnišnici, kamor hodita razdeljevati hrano bolnikom. V sandanijski bolnišnici, ki ima dvesto postelj, je zdaj petsto bolnikov in še ti so nastanjeni na vrtu. Vse prebivalstvo živi zunaj iz strahu pred nadaljnjimi sunki. Naši prijatelji so se nam zahvalili za pozornost z naše strani in za skrb, da naše borce obvestimo o njihovi nesreči. Tudi to jim pomeni pomoč.

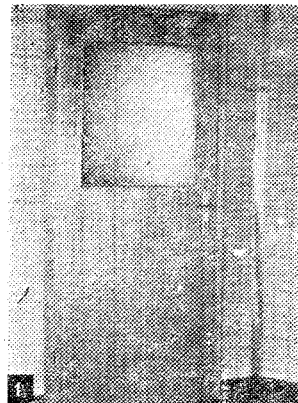
Potres je prizadel območje, na katerem živi več kot 100.000 ljudi. Karnije nismo obiskali, niti Rezijske in Beneške Slovenije. Kolikšna je škoda v tistih planinskih predelih, še nihče ne ve, ker se ves državni aparat še ni povsem zdramil in nihče ni šel tja gor. Ne oziraje se na uradne podatke, računajo, da bo mrtvih dosti nad tisoč. V bližnjem Majanu jih je zagotovo več kot tristo. Bilo pa bi jih še več, če se ljudje ne bi zadrževali zaradi vročine zunaj svojih stanovanj. V Majanu, Buji, Milisu in Huminu v vsaki družini objokujejo vsaj po enega svojca. Pa še nekaj. San Daniele na videz ni bil hudo poškodovan, čeprav je le šest kilometrov oddaljen od Majana, vendar bo potrebno zaradi varnosti porušiti najmanj polovico hiš. Zato bomo zvedeli za dejansko škodo šele čez nekaj tednov.

POLDE VRBOVSEK

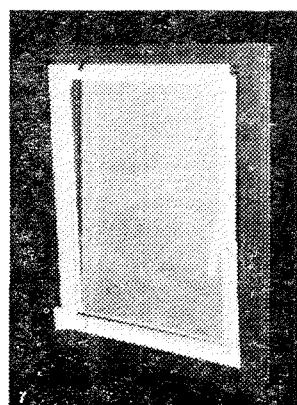
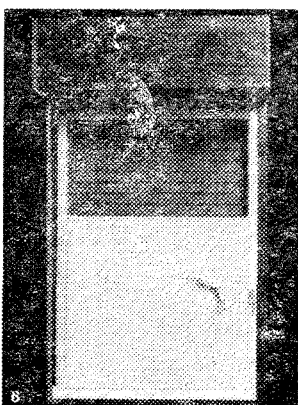
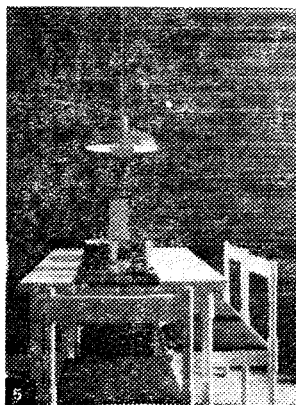
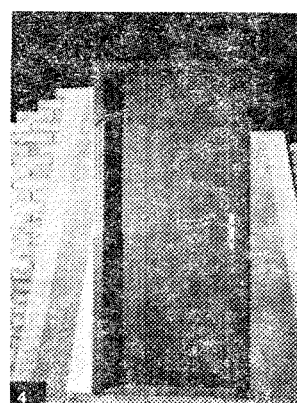
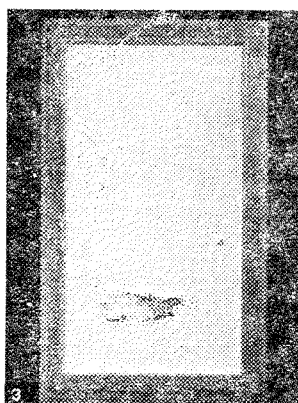
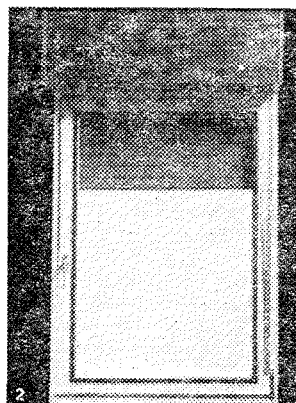
lesna
slovenj gradec

gozdarstvo in
lesna industrija
o. sol. o.

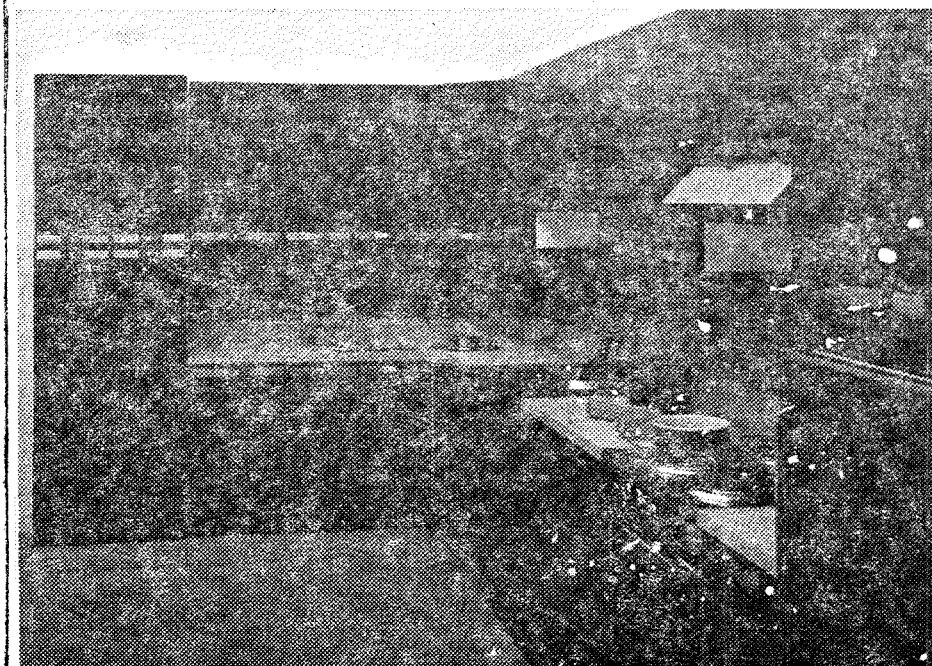

LESNA, SLOVENJ GRADEC, vam s svojimi TOZD nudi: žagan les iglavcev, ladijski podiverne plošče — navadne in oplemenatene, oblaženo pohištvo in drugo. Tukaj vam želimo predstaviti naš program stavbnega pohištva ter stropnih in stenskih oblog.

1, 4 — SUMO vrata
2, 3 — IZOLIR lips okna
3 — Stenske in stropne obloge
6, 7 — INTRO okna

KUHINJA LUCIJA NOVA SREČA ZA SKUPNO ŽIVLJENJE

Naša kuhinja ustvarja udobnost, svetlobo in toplino — nov ambient za nov način življenja. Zato je kuhinja, ki si jo najbolj želite.

TOVARNA POHIŠTVA

AJDOVŠČINA — JUGOSLAVIJA — TELEFON 065-73010/73011 — TELEX: 34340

LESNO INDUSTRIJSKI
KOMBINAT

LIKO
VRHNIKA

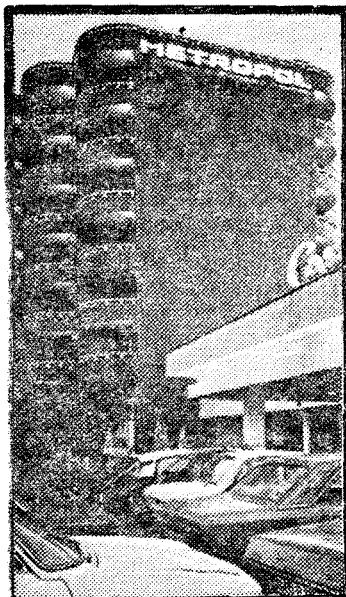
s svojima TOZD Tovarna vrat Borvnica in Parketarna Verd

se priporoča cenjenim potrošnikom s svojim kvalitetnim proizvodnim programom;

1. kompletna grundirana sobna vrata serijske proizvodnje za mokro vgraditev
2. kompletna finalizirana sobna vrata za objekte po naročilu za suho vgraditev
3. vhodna in garažna vrata sodobnih oblik iz izbranega lesa framireja, jelovine ali macesna
4. mize in stoli raznih finišev iz prvovrstnega bukovega lesa modernega in kolonialnega tipa
5. hrastov in framire klasični parket, priznane kvalitete
6. žagan les iglavcev in listavcev standardnih dimenzij oziroma razrezan po naročilu

Vse izdelke serijske proizvodnje lahko kupite po konkurenčnih cenah v našem prodajnem skladišču »LIKO-KLI« Jelovškova 17, 61360 Vrhnika, telefon 70-295.

KRIŽANKA

SESTAVIL: KOPRIVŠEK	NAŠ PISATELJ	PANJ TROTOV	INDIJSKI FIZIK	MITOLOŠKA TEKAČICA	SANKE	KOS BLAGA
POZELENJE						
PREBIVALEC TRATE						
2. IME						
TISKAR. ČRKE						
1000 KG					ZRAKOMER	ALKO. PIJAČA
ARGON				KING COLE		
POMOL. MOSTOVZ				I		
TV-15	GLASNIK	DVOJICA SPRETN. RAVNANJE			HLAPLJIVA TEKOČINA	
KORALNI OTOK				RIMSKA 4	ST. JAPONSK. MESTO JAKA AVŠČ	
STRANKA						OSKAR VENCELI STARA LJUBLJANA
OSMI TON					PRODNIK MUSLIMAN. BOG	
MESTO NA PELJEŠČU				DEL OBRAZA	BIVŠI EGIP. GENERAL	
ZATIRALEC					FR. PISATELJ ČAČAK	
ORGAN VIDA				KMEČKA GRČA		
NERESNICA				AFRIŠKA PUŠČAVA		

MODNE HLAČE VSEH VRST,
ZA MOŠKE, ŽENSKÉ
IN MLADINO OD DEVET LET
DALJE

PROIZVODNJA
MODNE KONFEKCIJE
MOZIRJE

DES -

LJUBLJANA N. SUB. O.
ELEKTRO NOVO MESTO
B. O.

Distribucija električne
energije

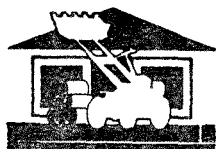

GORENJSKI SEJEM V KRANJU

prireja od 7. do 14. maja 1976

I. MEDNARODNI SEJEM MALEGA GOSPODARSTVA

Sejem je namenjen prikazu dosežkov male industrije ter obrti ter opreme in orodja namenjenega za to vrsto gospodarstva ter medsebojne kooperacije. Ima poseben vzgojni pomen za mlade obiskovalce, ker z razstavo in praktičnimi demonstracijami sodelujejo poklicne šole vseh strok. Za samostojne obrtnike se prirejajo ustrezni seminarji. V okviru sejma je tudi modna revija.

GRADBENO OBRTHO PODJETJE »KOMUNALA« LITIJA

LITIJA, VALVAZORJEV TRG 3 — TELEFON: 88-115, 88-104, 88-236, 88-221, 88-083

Izvršujemo vsa gradbeno obrtna dela na visokih in nizkih stavbah.
Za cenjena naročila se priporočamo s kvaliteto opravljenih storitev.

TUDI VI
DOPISUJTE
V NAŠ ČASNIK

V nedeljo, 9. maja, so v Podkrajju pri Kresniških poljanah odkrili spomenik skupini padlih talcev, ki so jih Nemci 1. januarja 1945 zverinsko pobili. V bližini obeležja je prostor, kjer je bil med NOB partizanski prehod čez reko Savo.

Na proslavi ob otvoritvi spomenika je govoril Henrik Ribič—Muk, komisar bivših TV stanic. Sodeloval je tudi pevski zbor iz Jevnice, pionirji OŠ iz Kresnic in sindikalna godba predilnice iz Litije.

Foto in tekst:
L. VIPOTNIK

PREBERITE

TOVARIŠKO SREČANJE

Vse nekdanje aktivistke in aktiviste okrajev Komen in Sežana vabimo na tovariško srečanje, ki bo 22. maja v gostilni v Komnu ob 10. uri dopoldne z naslednjim dnevnim redom:

1. slavnostna seja
2. partizansko kosilo
3. tovariški pomenek.

Prijave pošljite najkasneje do 17. maja na naslov: Avgust Kodrič-Damjan, Partizanska 65, 66210 Sežana.

VABIMO V VIDEM OB ŠČAVNICI

V soboto, dne 15. maja, se bo v Vidmu ob Ščavnici zvrstila vrsta kulturnih prireditev, in sicer:

- ob 10.30 sprejem članov kiparskega tabora »Od Gubca do Lacka« in nekdanjih aktivistov DKFID, Brazde in Njive na trgu pred staro šolo;
- ob 11. uri odkritje spomenika Ivanu Cankarju;
- ob 11.30 odkritje spomenika španskim borcem ob štirideseti obletnici državljanske vojne;
- ob 12. uri koncertno-literarno popoldne;

- ob 12.30 odprtje razstave Boruta Pečarja;
- od 14. ure naprej ogled kipov na prostem in razstav v Gubčevem domu in v hiši Biserjane 2.

Vabljeni!

POIZVEDBA

Iščem Ivana Pavlina iz Šempetra pri Novi Gorici in Franca Širokega iz Ravnice pri Grgarju ter še druge tovariše, katerih imen se več ne spominjam, a smo bili skupaj mobilizirani v italijansko vojsko, in sicer v delavski bataljon 87. regimenta. Najprej smo bili v Arezza in potem nekaj mesecev tudi na Siciliji. Iz Sicilije smo se vrnil nazaj v Arezzo, od tam pa zopet skupaj pobegnili na Primorsko k partizanom.

Zelim njihove naslove in prosim, da se mi javijo na naslov: Izidor Gorjup, Tržaška 49, 61000 Ljubljana.

☆

Dne 16. maja z začetkom ob 13.30 bo na Gornji Brezovici pri Preserju

proslava krajevnega praznika Podpeč-Preserje

Na proslavo poleg krajanov toplo vabimo tudi vse borce 1. bataljona krimskega odreda in aktiviste, ki so med vojno delovali na krinskem območju.

PRAVNA POSVETOVALNICA

KDAJ UPOKOJITEV

L. R., Maribor

Vprašanje: Ste udeleženka NOV od 15. 4. 1943, stari ste 50 let in imate 30 let delovne dobe. Zanima vas, ali se lahko letos upokojite in ali boste imeli pravico do dodatka.

Odgovor: Ker ste dopolnili pokojninsko dobo 30 let in ste borka NOV pred 9. 9. 1943, se lahko letos upokojite. Vaša pokojnina bo znašala 85 odstotkov od osnove. Kot najnižja pokojninska osnova vam je zagotovljeno povprečje osebnega dohodka delavcev v SR Sloveniji v prejšnjem letu (ne glede na vaše OD).

MOŽNOST UPOKOJITVE

J. J., Borovce

Vprašanje: Bili ste borec NOV točno od 9. 9. 1943 pa do konca vojne in vam je ta čas dvojno štet v pokojninsko dobo. Do sedaj imate 20 let zavarovalne dobe, stari ste 53 let in slabega zdravja. Zanima vas, ali imate zaradi časa, prebitega v NOV, priznan status borca in ali imate kakšno možnost upokojitve.

Odgovor: Seveda imate priznan status borca, saj je ta priznan vsem udeležencem NOV, ki se jim ves čas od vstopa v narodnoosvobodilni boj pa do 15. 5. 1945 dvojno šteje v posebno dobo. Za upokojitev pa še nimate možnosti (razen invalidske), kajti niste borec NOV pred 9. 9. 1943 in se boste lahko upokojili šele, ko boste dopolnili starost 60 let.

ZAHTEVEK SO ZAVRNILI

P. J., Koprivnik

Vprašanje: V začetku lanskega leta ste naslovili na našo posvetovalnico vprašanje, na katerega smo vam odgovorili tako, da se boste lahko upokojili, ko boste dopolnili 35 let delovne dobe. Vložil ste zahtevo pri skupnosti pokojninskega in invalidskega zavarovanja, ki pa je zahtevek zavrnila, kot neutemeljen, ker niso izpolnjeni pogoji niti 42. člena niti 168. člena statuta. Prosite za pojasnilo in pomoč pri uveljavljanju pokojnine.

Odgovor: Takoj v začetku moramo priznati, da smo pri prvem odgovoru spregledali podatek, da vam je bila posebna doba priznana v dvojnem trajanju le od 19. 4. 1942 do 29. 7. 1942, naprej pa le enojno. To namreč pomeni, da niste bili borec NOV pred 9. 9. 1943, kajti borci NOV pred 9. 9. 1943 so le tisti, ki se jim VES ČAS od vstopa v narodnoosvobodilni boj do 15. 5. 1945 DVOJNO šteje v posebno dobo. Tako smo napačno zaključili, da vam za upokojitev zadošča 35 let pokojninske dobe.

Glede na vse povedano je odločba, ki ste jo prejeli, pravilna, kajti za upokojitev potrebujete v resnici 40 let pokojninske dobe. Prav to pa določa 42. člen statuta, ki ga omenja odločba. 168. člen statuta pa velja le za borce NOV pred 9. 9. 1943, kar pa vi niste, tako da sedaj nimate še možnosti upokojitve. Lahko bi edinole z obnovo postopka zahtevali, da se vam čas internacije prizna v dvojnem trajanju, dokazati pa bi morali, da ste med internacijo ves čas aktivno delovali za narodnoosvobodilno gibanje. Če bi to dosegli, bi vam bil priznan status borca NOV pred 9. 9. 1943 in bi se lahko upokojili tudi s 35 leti pokojninske dobe.

ALI SE LAHKO UPOKOJITE?

C. N., Novo mesto

Vprašanje: V NOV ste vstopili 9. 9. 1943 in imate od tega dne do konca vojne priznano posebno dobo v dvojnem trajanju. V NOV ste bili tudi ranjeni in ste 60 % vojaški invalid. Stari ste 50 let, delovne dobe imate 26 let in posebne dobe še 3 leta in 4 mesece, torej skupaj 30 let zavarovalne dobe. Precej bolujete in ste vsako leto nekaj mesecev v bolniškem staležu, zato vas zanima, ali se lahko upokojite.

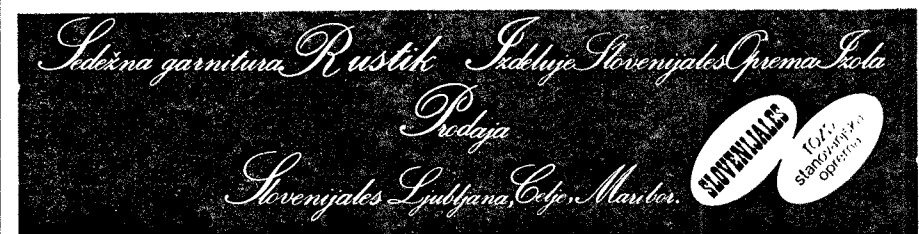
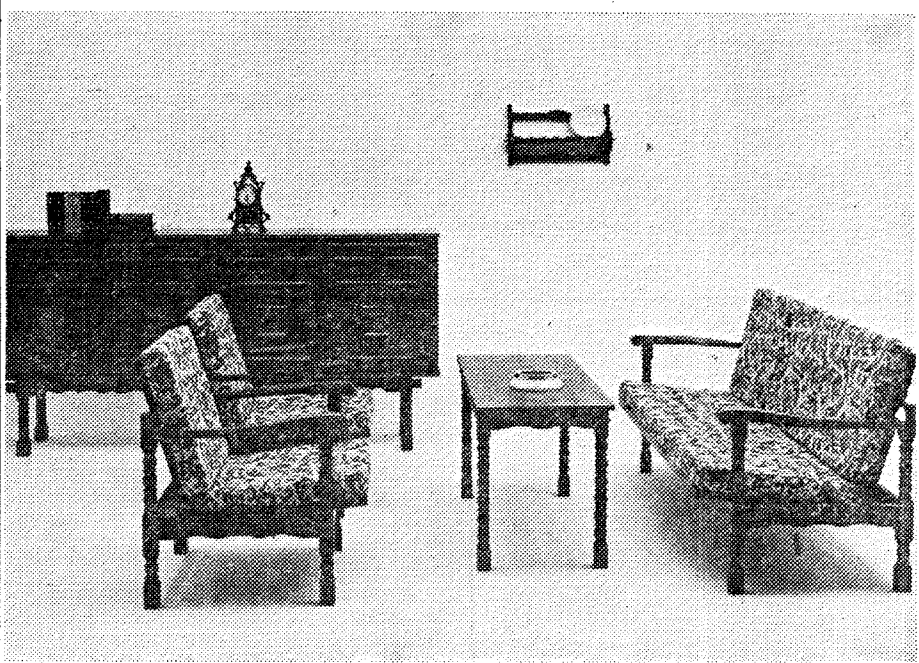
Odgovor: Pravico do starostne pokojnine boste pridobili, ko boste dopolnili starost 60 let ali pa, ko boste dopolnili 40 let zavarovalne dobe, ne glede na starost. Opozarjamo pa vas, da se vam kot vojaškemu invalidu VI. skupine delovna doba šteje s povečanjem (12 mesecev dejanskega dela se šteje za 15 mesecev zavarovalne dobe), in sicer od tistega dne dalje, ko vam je bila priznana 60 % vojaška invalidnost. Ne glede na to pa se še ne morete upokojiti (razen invalidsko), dokler ne boste imeli skupno 40 let zavarovalne dobe.

SPREMEMBA PREDPISOV

N. N., Portorož

Vprašanje: Zanima vas, ali bodo sprejeti novi predpisi, ki bodo olajšali upokojitev. Znano vam je, da gredo na Hrvaškem lahko borci v pokoj že s 55 leti, pa zato seveda nimajo polne pokojnine. Ali bo tudi v Sloveniji tako? Vi imate 36 let delovne dobe in ste stari 54 let, posebno dobo pa imate priznano v enojnem trajanju od 8. 9. 1943 do 1. 12. 1943, od tedaj dalje pa dvojno.

Odgovor: Vsi pokojninski predpisi morajo biti usklajeni z novo ustavo, istočasno pa bodo doživeli tudi določene spremembe. Predlogov je veliko, zato še ni mogoče vedeti, kateri bodo tudi sprejeti. Tudi o možnosti predčasne upokojitve se je že pisalo, počakati pa bo pač treba, da se bodo izoblikovala dokončna stališča. Po sedanjih predpisih se boste lahko upokojili, ko boste izpolnili 40 let delovne dobe.

TV-15 VAŠ TOVARIŠ

Niso se prvič podali na pohod po poteh borb in zmage.

Samo: letos jih je bilo kar dvesto-dvanajst... lani stodvajset, petinšedemdeset pohodnikov je šela mladinska pohodna enota »2. SNOUB Ljube Šercerja« leta tisočdevetstoštiriinšedemdesetega in prvo leto, na katerega jih vežejo nič manj topli spomini, je po poteh borb in zmage oralo ledino šestintrideset mladink in mladincev.

S ponosom govore o teh številkah in če bo šlo tako naprej, so rekli, bo ta že običajni pohod v organizaciji ZSMS Ljubljana-Vič-Rudnik postal prava množična manifestacija mladih in njihove ljubezni do domovine.

»Škoda, da se nam niste pridružili,« je uvodoma ugovoril Saša Fujs, član predsedstva konference mladih v vzgoji in izobraževanju, član komisije za ljudsko obrambo in družbeno samozasčito ter član komisije za idejnopolično delo pri občinski konferenci ZSMS Ljubljana-Vič-Rudnik, ki v sto osnovnih organizacijah združuje več kot štiri tisoč mladih.

Osemnajst let je napolnil in za njim so prav vsi pohodi, o katerih smo uvodoma spregovorili, pa si boljšega sogovornika nismo mogli zaželeli.

»Povedati je treba, da smo notranjo organizacijo mladinske pohodne enote letos resda nekoliko zapletli, toda z enim samim namenom: da bi nihče izmed pohodnikov ne bil nedelavni udeleženec, da bi vsak izmed njih imel svojo zadolžitev in v teh naših prizadevanjih smo tudi uspeli,« je v pogovor vskočila Alenka Brglez, strokovnopolitična sodelavka pri občinski konferenci ZSMS Ljubljana-Vič-Rudnik. »Težišče dela pa je bilo v vodih, najmanjši sestavni enoti, ki šteje deset do dvanajst ljudi, kar je pohod po poteh borb in zmage vsebinsko prav gotovo tudi obogatilo.«

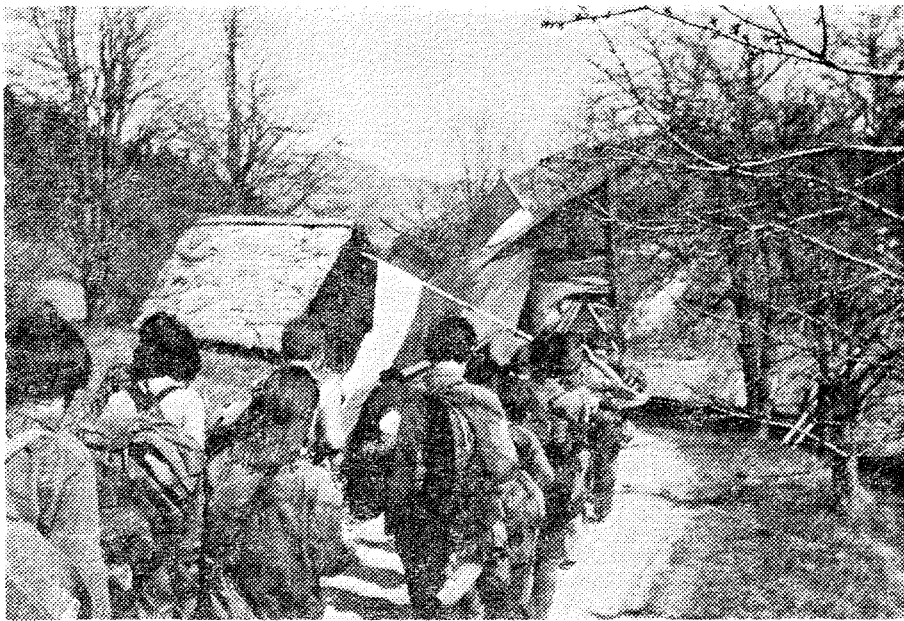
Da je osrednji namen tovrstnih pohodov negovanje in razvijanje revolucionarnih tradicij in s tem kaljenje mladih ljudi za naloge, ki jih čakajo v graditvi naše samoupravne socialistične skupnosti, ni potrebno poudarjati.

RAZVIJANJE IN NEGOVANJE REVOLUCIONARNIH TRADICIJ

V OGLEDALU NASEGA ČASA

„Naši so tukaj“!

To so dekleta in fantje, naša dekleta in naši fantje, na katere smo lahko ponosni

sebej poudarjati. Da pa pohod kot mentor celotne mladinske pohodne enote že vsa štiri leta spremlja Franc Šifrer-Adam, ki se mu je letos pridružil tudi Franc Usenik, oba borca narodnoosvobodilnega boja, pa je že potrebno posebej poudariti.

In še ena novost, ki bi jo radi za beležili: letos, ko praznujemo šestintrideseto obletnico osvobodilne fronte

in ob dejstvu, da je sedemindvajseti april občinski praznik Ljubljane-Vič-Rudnik, so se organizatorji odločili, da je pohod mladinske pohodne enote »2. SNOUB Ljube Šercerja« potekal samo v okviru domače občine.

Prehodili so sedemdeset kilometrov in kolona je bila dolga petsto metrov... Pot jih je vodila čez strn in drn, dež in z njim razmočena pot

sta bila njihova zvesta spremljevalca, pa ni nihče odnehal. In kako bi! To so dekleta in fantje, ki vedo, kakšna je odgovornost hoditi po poti borb in zmage in med njimi je bila tretjina mladih komunistov, pa tudi iz vrst drugih jih bo prav gotovo precejšnje število še predlaganih za sprejem v zvezo komunistov. Zato je povsem razumljivo tudi to, da so na Dobrovi, kjer je bil sedemindvajsetega aprila pohod sklenjen, v teritorialne enote sprejeli sto pohodnikov.

»Tovrstni pohodi so ena najbogatejših kadrovskejših šol, so prave potujoče politične šole,« je dejal Saša Fujs in v njegovem glasu je bilo čuti zadovoljstvo nad dobro in pošteno opravljenim delom, ki ga ni poskušal skriti.

V nepozabnem spominu so mladim pohodnikom ostala srečanja z domačini, njihova gostoljubnost, prisrčna in topla beseda; nekatere krajevne skupnosti so sodelovale že v pripravi na pohod. »Naši so tukaj!« pa pozdravna misel, ki najbolje pojasnjuje in dopolnjuje pravkar zapisane besede.

Nikar ne mislite, da se je tovarištvo, skovano na tej poti borb in zmage, prekinilo s sklepom pohoda, ki je začel svojo pot tinajstega aprila na Turjaku. Še zdaleč ne! Pohodniki »2. SNOUB Ljube Šercerja« so se skupaj udeležili tudi pohoda ob žici okupirane Ljubljane, bili so med nosilci štafete tovarišu Titu za njegov štiriinosemdeseti rojstni dan.

»Vse to so bila nepozabna doživetja, a vendarle bi radi izvezli tisti večer, ko smo v Notranjih gorah zvedeli, da smo letošnji prejemniki občinskega priznanja za področje negovanja in razvijanja revolucionarnih tradicij,« je ob koncu pogovora dejal Saša Fujs.

Radi smo mu verjeli, kot smo verjeli in se razveselili besed mladinke Andreje Krvina, ki nam je potem, ko smo si že segli v roke, takole mimogrede, a vendarle s posebnim poudarkom, dejala:

»Prav je, da pišete o našem pohodu... da bodo borci videli, kakšne naslednike imajo! (Ni kaj: to so dekleta in fantje, naša dekleta in naši fantje, na katere smo lahko ponosni!)«

MILENA STRAJNAR

TV-15 ZA MLADINO

Bilo je 1943. leta

Pavla Kokošar

Bilo je lepo jutro 1943. leta, ko je drugi bataljon Šercerjeve brigade prispel v neko vas na Dolenjsko z namenom, da se malo odpočije. Za njim naj bi prišla vsa brigada, samo po skupinah in tako bi zgedalo, da je v vas prišlo le nekaj partizanov.

Nekaj vaščanov je bilo pri beli gardi in bližnji italijanski postojanki in partizani so bili izdani.

Začelo se je obstreljevanje vasi s topovi, nato je sovražnik vas obkolil, saj je bil prepričan, da mu bo uspelo partizane pobiti ali pa žive uloviti.

Moja teta, ki je bila partizanka v drugem bataljonu Šercerjeve brigade, je prav ta čas želela izkoristiti, da bi si po dolgem času umila lase. Ko so padle prve granate, je bila namiljena po vsej glavi in še po obrazu. Pričelo se je silovito streljanje. Malo od mila in malo od ometa, ki ji je padel na glavo, je bila čisto oslepljena in prvi hip v neznanji vasi ni vedela, kam naj se obrne in kje so njeni tovariši.

Iz zagate jo je rešil mitraljezec njene čete, ki jo je potegnil za seboj.

Ker je ostala brigada prišla v vas pravočasno, se je sovražnik znašel med dvema ognjema, ki se zanj ni prav najbolje končal, saj je imel precej žrtev v svojih vrstah.

Potem so se partizani umaknili iz vasi v gozd, kjer so počakali noč in šele nato nadaljevali pohod... Moja teta Pavla Kokošar je v veliko zabavo tovarišev ves dan hodila okrog z namiljeno glavo, vse dokler jo ni dež temeljito opral.

HELENA FILIPIČ

Mirko Frankič

... bil je dober človek, mehkega srca in to mu je včasih kar narobe hodilo.

»TV 15 za mladino« zelo rad prebiram. Spis vam pošiljam zato, da bi ga objavili. Morda se vam bo dozdevala zapisana zgodba nekoliko nenavadna, a je resnična.

Kurir in borec narodnoosvobodilnega boja Jaka Klinar, ki je sedaj učitelj zgodovine na jeseniški osnovni šoli, nam večkrat pripoveduje spomine iz vojnih dni. Tako nam je nekoč pripovedoval o partizanu Mirku Frankiču.

Mirko Frankič je imel nalogo, da straži ujetje Nemce. Bil je dober človek... tudi do nemških ujetnikov. Dal jim je jesti, kar je jedel sam in po ve-

čerji jim je delil celo cigarete. Ujetniki so ga imeli zelo radi in so ga klicali »očec«.

Kaže pa, da jim je le preveč zaupal in tako so mu nekoč trije pobegnili... Dva sta se čez nekaj tednov vrnila. Prošila sta Mirka, naj ju vzame nazaj, saj sta bila v Avstriji, kamor sta pobegnila, bolj lačna kot sita.

Mirko Frankič je bil kar preveč dober človek, mehkega srca in to mu je verjetno, vsaj tako mislim, včasih le narobe hodilo. »Govoril je, da so tudi Nemci ljudje, zato jih ni mučil, kakor so mučili Nemci in Italijani naše ljudi,« je rekel Jaka Klinar.

ČRTOMIR MESARIČ

Nepozabni dnevi

Oče je s seboj prinesel nekaj hrane, kar je bilo za takšne čase najlepše darilo

Moja mama je bila stara devetnajst let, ko je bilo konec vojne. Časa med vojno se bolj malo spominja. V spominu so ji ostali nekateri dogodki: goreča hiša, streljanje, kolone Nemcev, nikoli pa ne bo pozabila tudi prvih dni svobode.

»Bili so to nepozabni dnevi!« je dejala.

Nekaj dni pred osvoboditvijo so po Kanomeljski dolini še gorele kmečke hiše. Umikajoči Nemci so za seboj puščali oropane ter požgane domačije, tudi ubijali so še.

Mamina mama se je s tremi hčera mi in dvema sinovoma vsa vojna leta sama prebijala. Starega očeta so Italijani odpeljali v italijansko vojsko. Domov se je vrnil šele po osvoboditvi.

Zato ni čudno, če mama te prve dni svobode povezuje z vrnitvijo svojega očeta.

Ze več dni so se iz vojne, taborišč in zaporov vračali prijatelji, znanci. Tudi mama je iz dneva v dan čakala očeta. Nekega dne pa je sosed prinesel novico, da se oče z drugimi vaščani srečno vrača. Mama je vsa vesela odhitela v vas. Očeta je našla pri njegovem znanecu, s katerim sta se skupaj vrnila.

»Skoraj me ni spoznal,« je dejala. Posebno dobro se spominja, da je oče s seboj prinesel nekaj hrane, kar je bilo za tiste čase najlepše darilo.

Z vrnitvijo očeta se je v hišo vrnilo zadovoljstvo, vsi smo poprijeli za delo... počasi so izginjale ruševine, bledele so spomini na vojna grozodejstva.

IRMA OSTROŽNIK

(Iz »Iskrice«, glasila OŠ Vojkove brigade, Spodnja Idrija)

Bila sem v Rižarni

»Ker smo ljubili domovino, so nas tisto popoldne naložili na kamione in odpeljali«

V ankaranski bolnišnici sem obiskal Kristino Vatovec. Za pogovor je bila takoj pripravljena, vendar je dodala, da ji moram oprostiti, če se bo nerodno izražala. Opazil sem, da je bil njen strah odveč, saj sem že po prvih besedah spoznal, da so njene misli razumljive, zbrane in iskrene.

Zazrla se je nekam v daljavo in začela počasi pripovedovati:

»Doma sem z Brkinov, iz vasi Kozjane. Dobro se še spominjam mladih let. Bilo je hudo. V družini je bilo mnogo otrok, zemlje pa malo in še ta je skopo rezala kruh. Ko sem se poročila, smo začeli živeti bolje. Kljub temu sem morala trdo prijeti za delo in h kruhu sem spravila dva sina.«

KAKO SE SPOMINJATE NARODNO-OSVOBODILNEGA GIBANJA?

»Številni možje so odšli k partizanom, mnogo pa so jih odgnali v italijansko vojsko, ječe in taborišča. Ženske smo se v ta boj za svobodo vključile po svojih najboljših močeh. Partizanom smo nosile hrano in obleko, večkrat smo prenašale tudi važna sporočila. Spominjam se, kod vse sem morala hoditi, da sem sporočila varno prenesla mimo zased.«

Kristina Vatovec

ZA BRKINE PRAVIJO, DA SO BILI ZIBELKA PARTIZANSTVA... BO TO DRŽALO?

»Brkini so bili resnično zibelka partizanstva. Ljudje smo se takoj, čim je bilo mogoče, vključili v narodnoosvobodilno gibanje. Vaščani smo imeli stalne stike s partizani. Posebno pomoč smo jim nudili pri prenašanju ranjencev. Tudi sama sem doma zdravila nekega ranjenega partizana, ki se je pozneje vrnil v našo hišo in ni vedel, kako bi se oddolžil.«

ALI SO KOZJANE KDAJ ZAŽGALI?

»Da, Kozjane so požigali dvakrat. Prvič Italijani marca 1943. leta, ko so zgozele tri hiše in drugi Nemci oktobra 1944. leta, ko je zgorela skoraj vsa vas. Pred kapitulacijo so bili Italijani še večkrat v vasi in so strašili z ognjem.«

KAKO SE SPOMINJATE ODGONA V RIŽARNO?

»Nemci so že zgodaj obkolili vas. Nagnali so nas na sredo vasi in nas tam postavili v dve vrsti in sicer glede na to, kaj je pisalo na njihovem seznamu. Postavljena sem bila v skupino, za katero so dejali, da sodelujejo s partizani. To se je zgodilo sredi decembra 1944. leta. Nekatere izmed nas so mučili, vendar ni nihče izdal partizanov. Potem smo morali dve uri pešati h kamionom, kjer so nas natovorili in nas prek Ilirske Bistrice peljali v Podgrad. Zaprti so nas v neko celico. Bilo je zelo hladno, tla pa so bila blatna. Drugo jutro so nas spet zasliševali. Bili smo zelo uporni in nihče ni spregovoril o partizanih niti besedice. Ker smo ljubili domovino, so nas tisto popoldne naložili na kamione in odpeljali.«

ALI STE VEDELI, KAM VAS PELJEJO?

»Nekaj časa smo samo ugibali, kasneje pa nam je bilo jasno, da vodijo na

ša pot v zloglasno Rižarno. Imela sem sorodnico v Trstu in sem že prej slišala za to mučilnico. Po naših krajih so se širile grozljive zgodbe o množičnem ubijanju ljudi v tej klavnici. Prepričani smo bili, da se bo naša usoda zaključila v Rižarni, vendar smo drug drugega hrabril in si vliвали poguma.«

KJE SO VAS NASTANILI?

»Stlačili so nas v nekak bunker, kjer so bile lesene deske za ležišče. V prostoru je bilo kljub temu, da ni bilo oken zelo hladno. Spominjam se, da sem mnoge noči prebedela, saj je bilo slišati grozno kričanje in jok. Verjetno je bila nad našo sobo mučilnica, kjer so v strašnih mukah umirali naši ljudje.«

KAKO STE PRENAŠALI TE DNEVE?

»Živelimo v večnem strahu. Nihče ni vedel, kdaj ga bodo poklicali in odpeljali proti črni peči. Počasi, le počasi so minevali ti dnevi groze in obupa.«

KOLIKO ČASA PA STE BILI V RIŽARNI?

»Mene in še drugih devet ljudi iz naše vasi so sredi januarja odpeljali v Coroneo, eden naših pa je za vedno ostal v Rižarni.«

IN KDAJ SO VAS IZPUSTILI?

»Po številnih zaslišanjih so nas sredi februarja 1945. leta le spustili domov. Vrnili smo se v vas in z nami je šel strah, ki se ga še dolgo nismo mogli znebiti. Kar verjeti nismo mogli, da smo prišli živi iz Rižarne.«

KAKO JE DANES V VAŠEM KRAJU?

»Ne preveč dobro, saj še danes po tolikih letih nimamo ceste. Zelo sem bila vesela, ko so me povabili na predstavitev gledališke predstave »Rižarna«, vendar se le-te in srečanja z nekdanjimi sotrpini nisem mogla udeležiti. Do pota je kar tri ure hoda, jaz pa sem stara in bolehnna... Drugače se v našo vas sploh ne da priti, kot peš. Zaostalo vasi se vidi tudi v številnih podjetjih, saj je vrsta hiš zapuščenih in v vasi so samo še stari ljudje.«

Zahvalil sem se tovarišici Kristini, ki se danes pogumno zoperstavlja bolezenskim težavam. Zdravniki so namreč ugotovili, da ima samo eno ledvico. Tovarišica Kristina pa pravi, da to le ni tako hudo.

Človek je močan, če veruje vase!

SLAVKO HREN

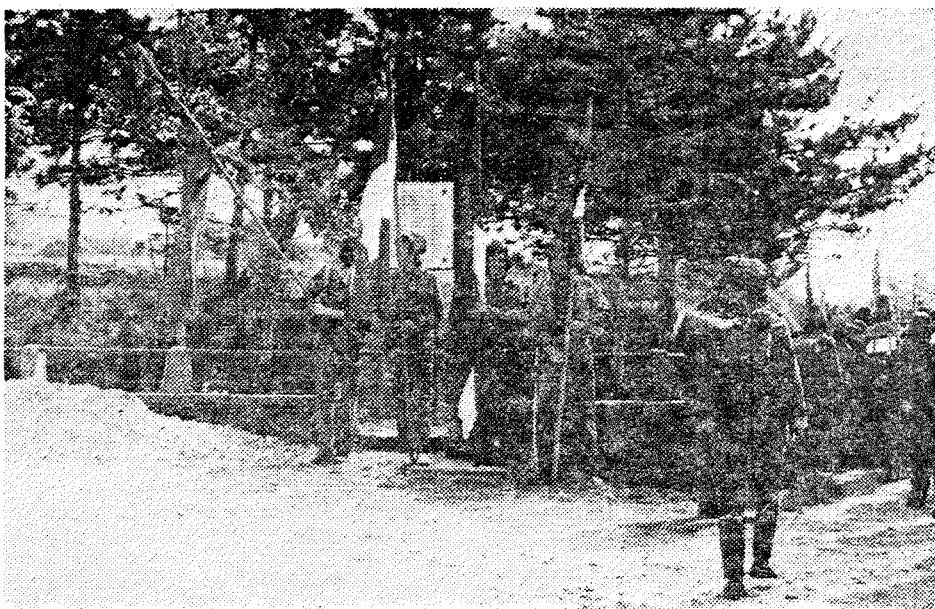
KRAMLJANJE

Helena Filipič iz osnovne šole Vojkove brigade iz Spodnje Idrije nam je poslala sestavek, ki ga je napisala po pripovedovanju svoje tete, nekdanje partizanke Sercerjeve brigade.

Ko je odšla v gozdove, ni bila stara kaj dosti več kot sedemnajst let... pa te prosimo, draga Helena, da o njenih spominih še spregovoriš.

Pred nami je tudi pisemce Slavka Hrena iz Kopra, ki ga v današnjem kramljanju objavljamo kar v celoti.

»Danes sem prejel odgovor tovarišice Kristine in ti takoj pišem. Bil sem presenečen nad tvojim pismom in to v dobrem smislu. Mislil, da so tovrstni stiki velikega pomena! S tem, ko mi je tovariš Mile Pavlin popravil nekatere zgodovinske netočnosti, sem se ob tem krepko zamislil in ugotovil, da še zdaleč ni vse opravljeno, če napišeš zgodbo nekega človeka, pa čeprav veš, da je le-ta zanesljiv. Čas, o katerem pišemo, je oddaljen več kot trideset let in možnost napak je velika. Sestavek sem, kot vidiš, dopolnil, čeprav moram povedati, da sem tudi v odgovoru tovarišice Kristine zasledil podatke, da so Kozjane po-

PO POTEH PRVE SLOVENSKE ISTRSKE BRIGADE — Tudi letos je mladinska organizacija koprške gimnazije organizirala pohod »Po poteh prve slovenske istrske brigade«. Okoli devetdeset pohodnikov, ki so bili razdeljeni v štiri čete, je prehodilo dolgo in naporno pot po slovenski Istri. Pot jih je vodila tudi skozi vasi, kjer so bili vedno lepo sprejeti in ni ga bilo spominskega obeležja na vsej poti, kjer se mladi pohodniki ne bi poklonili spominu padlih za svobodo. V posebnem spominu jim bodo ostale besede znanega borca Ivana Jakomina v Kubedu, ki je osebno poznal junaka Ivana Jakomina-Dnjetra, čigar ime je nosila koprška brigada mladincev. Na fotografiji: pred spomenikom v Gažonu.

Foto in tekst: SLAVKO HREN

TV-15 ZA MLADINO

Spomini, spomini

»Za to, kar imamo danes, je naš narod veliko pretrpel... Tega, tega ne smemo nikoli pozabiti!«

Bilo je poleti 1944. leta.

Na Bledu so partizani minirali hotel Park, v katerem je imel gestapo svoj sedež. Nemci so sklenili, da bodo na tem mestu ustrelili sto jetnikov, ki so bili zaprti v begunjskih zaporih...

Za to novico so ljudje kmalu zvedeli, a so vendar upali, da ta grožnja ne bo uresničena.

Toda že ob zori naslednjega dne so začeli Nemci pobirati ljudi in kmalu je na dvorišču begunjskih zaporov stalo sto kaznjencev. Postavili so jih v vrsto. Zunaj se je nabralo precej ljudi, ki so imeli ta dan dovoljenje za obisk svojcev, vendar tega dne nikogar niso

spustili notri. Ljudje so takoj vedeli, kaj se pripravlja. Vsak pa se je tolazil z mislijo, da morda njegovega ne bo med njimi. Zalostno so postajali kraj ceste in čakali, da jih priženejo mimo.

Rečeno je bilo, da jih bodo iz begunjskih zaporov odgnali na Bled kar pes.

Med to množico je čakala tudi mati s petletno hčerko in enajstletnim sinom, ki so bili sicer že vajeni vojnih grozot. Njihovega očeta so Nemci ujeli pri partizanih in je že takrat le za las ušel smrti. Odpeljali so ga v begunjske zapore in ga obsodili na petnajst let ječe.

»Peljejo jih!« je nekdo dejal in množica je onemela.

Otroka sta zagledala v sprevodu očeta in zavpila »Ati! Ati!« in stekla za njim.

Iz zadnje vrste straže se je obrnil gestapovec in nameril orožje na otroke. Mati je tekla za njima in ju ustavila. Gestapovec je nameril puško na materina prsa in jo grobo porinil k drevesu ob cesti. Mati je počakala, da se je kolona oddaljila, nato je nadaljevala pot do Bleda.

Ko so prišli na cilj, so se morali jetniki postaviti v vrste, pred katerimi so čakali vojaki, pripravljeni na ukaz za streljanje. V hudi in mučni napetosti vseh je prijezdil na konju oficir in dal višjemu oficirju neko listino. Ta jo je prebral in se za nekaj časa umaknil.

Ko se je vrnil, je ukazal jetnikom čistiti ruševine.

Enemu izmed nemških vojakov, baje je bil to koroški Slovenec, so se jetniki zasmilili. Vzel je v roke kruh in cigarete, pa vse skupaj položil pod opeko, da bi drugi ne videli in namignil jetniku, da lahko vzame. To uslugo je napravil še nekaterim drugim.

Zvečer so jih odpeljali nazaj v Begunje.

Tudi naslednje dni so še vozili jetnike na delo, a nikoli ni bilo več med njimi očeta petletne hčerke in enajstletnega sina... Po štirih mesecih zapora v Begunjah so ga odpeljali v nemško koncentracijsko taborišče in pet mesecev po osvoboditvi se je vrnil domov ves bolan in izčrpan.

Ta družina so bili: moj dedek, moja babica, mami in njen brat.

»Za to, kar imamo danes, je naš narod veliko pretrpel... Tega, tega ne smemo nikoli pozabiti!« mi je dejal Stanko Ravnikar, po čigar pripovedovanju sem zapisala omenjeni dogodek.

SIMONA SIMČIČ

„Mejdun“, prav imaš; uši se lahko iznebiš, let pa ne. No, pa ne misli, da me tlačijo k tlom. Če ne bi prihajali in mi segali v roko, bi nanje pozabil. Pravijo, da me bodo povabili v Rovte. „Fejst“ fantje so tile kurirji. Nosijo prav takšen obraz in srce kot so ga nosili v naši revoluciji. Ni dolgo tega, ko sem hodil z njimi po spominskih kurirskih poteh. Pa so se obesile name boleznin kot bi bil novoletno drevo. Tako je pač, nisem več mlad, nisem v letu 1928. Takrat sem se enainvajsetletni mladenič podal na pot čez veliko lužo. V Argentino sem odpotoval. Fašizem mi je rinil v vest in oči, poniževal me je in omejeval v svobodi. Kako naj opišem tistih šest let, ki sem jih preživel v Ameriki? Garal sem kot »gruštara«, zaslužil pa le toliko, da so lahko stale kosti pokonci. Po celoletni brezposelnosti sem se vrnil domov.

Sem povedal, da so me naredili v Zagrebu? Bilo je petnajstega maja v letu 1906. Starši so bili sicer doma iz Senožec, a tudi njih je pregnal fašizem. Otroci, kolikor nas je preživel, smo bili vsi pozneje med partizani: Ivanka je partizanka nekje v Dalmaciji, Tončka v Bosni, Milan je bil v 13. proletarski brigadi, Kristina je bila ilegalna (skrbeti je morala tudi za majhne otroke!), jaz pa...

PRESEKANA POT DO ŠPANIJE

Moj oče je bil kmet in pozneje lesni trgovec. Tudi s konji je trgoval in prekupečevati ni nehal celo po tistem, ko so ga v Ljubljani ujeli. V mladosti je stal spoštljivo pred oltarjem, z leti pa je postal zagrižen ateist. Ko sem se vrnil iz Argentine, sva pogosto govorila o delavskem gibanju. Tam sem bil že leta 1928 vključen v slovensko kulturno organizacijo »Ljudski oder Ivana Cankarja«. Vneto smo prebirali marksistično literaturo, govorili o revoluciji in če so nas zaprli, je bil naš ogenj še bolj vroč. Leta 1933 sem postal član argentinske Komunistične partije. Po vrnitvi v Zagreb sem delal v sindikatu URSJ.

Povem ti, naša mladost je bila vihar. Tekali smo tja, kjer je bilo najbolj vroče. Drugega marca 1937 sem se napotil kot prostovoljec v ŠPANIJO. Takrat nas je odšlo na pot iz Zagreba približno šestdeset. Moral bi ti pripovedovati o tovariših: Miji Mesariću, Djuri Kolomanu...! Ne, tovarštvo ni samo beseda in revolucija ni mladostna neukročnost.

Potovali smo postopoma. V Splitu smo morali do neke bencinske črpalke, kjer je veljalo geslo: »Jel si ti Mate?« Izvedeli smo za kraje, kjer so nas čakali ostali tovariši. Čakalo nas je pet ur pešačenja. Na pot smo odhajali v dvojicah, v časovnem razmaku petih minut. Ko smo se vkrcali na parnik, ki je sicer prevažal premog, smo ležali drug na drugem. Iz obale so z močnimi žarometi osvetljevali morje. Pred tremi tedni

PODOBE NASIH LJUDI

Tone iz TV-15

so oblasti zajele manjšo skupino, ki je bila tudi na poti med španske prostovoljce. Mi si takšnega konca nismo želeli.

Pripluli smo na BRAC. Nekaj pred uro, ko bi se morali vkrcati na ladjo, s katero bi se odpeljali v Španijo, so nas oslepili žarometi. Zastrahujoče resno so zaregljale strojnice in nenadoma se je 150 prostovoljcev spremenilo v prav toliko ujetnikov. In kaj naj še povem: zapori, zasliševanja, možnost samo občasne zaposlitve in hrepenenje po dnevu, ko se bomo z rdečo zastavo in orožjem v rokah pogнали v osvobodilni boj. Samo hrepenenje je bilo vendar premalo; potrebno je bilo organizirano delati. Delal sem v partijski trojki. Leta 1940 sem zbral denar za pomoč družinam zaprtih revolucionarjev. Avgusta leta 1941 sem odšel v ilegalo. Skrival sem se v bližini Zagreba. Trikrat sem se v zadnjem trenutku izmuznil ustašem. Ljudje so mi pomagali in pomagal mi je prijatelj, po poklicu zidar, pri katerem so bili ilegalci kakor doma. Deselega maja 1942 sem odšel iz Zagreba na pot v svobodne gozdove.

POD SMREKO NA POGORELCU

Vidiš, to ni mogoče — strniti v nekaj stavkih, kar je bilo obdobje najpomembnejših let. Nepozabni trenutki? Noč, ko je kapitulirala Italija. Še prej bi moral omeniti, da sem začel partizansko življenje v Gorjanski četli. Franc Bekar mi je omogočil, da sem s ponarejeno izkaznico zapustil Zagreb. Tovariši so me pripeljali do Karlovca in naprej v Vivodino, kjer sem se pridružil partizanom. Pozneje so me poslali v Kočevski Rog, kjer sem preživel roško ofenzivo. Ostal sem v drugi četli prvega bataljona zapadno dolenskega odreda. Zaupali so mi dolžnost politdelegata.

Naj res naštevam podatke, ki ti ne bodo veliko povedali? Iz glavnega štaba je prišel Miha „T“. Bilo je v obdobju, ko smo ustanavljali kurirske postaje. Dne 24. oktobra 1942 sem postal na TV-15 politični delegat voda. Začelo se je življenje polno napetosti in velike odgovornosti. Naša ku-

rirska postaja je morala vzdrževati zvezo z glavnim štabom, centralno bolnišnico, centralno tehniko, partijsko šolo...! Takrat sem bil tudi sekretar partijske celice in sem moral biti med drugim v stalni povezavi z oddajno radijsko postajo. Kdo ve kolikokrat je bilo treba preplavati reko Krko med Dolnjim in Gornjim poljem, pešati dolge ure do zveze...

Kurirsko postajo TV-15 smo imeli najprej pod smreko z vejami do tal, smreko, ki je stala na Pogorelcu. Po vojni je dobilo sedem kurirjev iz te postaje spomenico; med njimi sem tudi sam. V zadnjih letih sem se večkrat vrnil v Belo krajino, med ljudi, ki so stali v vojni trdno na naši strani — s kruhom in prijazno besedo. Dandanes mi je tesno pri srcu ko ugotavljam, da smo po osvoboditvi vsi skupaj za njih premalo naredili.

Ne, med vojno nisem vedel, da so brate in sestre med partizani. Prvo vest o družini je prinesel v Belo krajino oče. Bilo je to v letu 1945. Nisem vam omenil, da so me takrat, ko sem odšel v ilegalo, vprašali, če gre očetu zaupati veliko odgovornost. V hiši sem imel skrivališče materiala. Očetu je bilo mogoče več kot samo zaupati; na dvorišču pod drvarnico je skopal bunker, kjer je bilo prostora za tri tovarnjake različnega blaga. Oktobra 1943 pa je neka ženska šepnila na uho ustašem, da se na našem dvorišču dogajajo čudne reči. Oče se je v zadnjem trenutku rešil pred aretacijo. Po kurirskih vezah je prišel na Kordun, kjer je prav takrat 13. proletarska brigada bila boje z Nemci. Večkrat že sem si skušal slikovito predstavljati srečanje očeta s sinom in mojim bratom Milanom. Za pogovor ni bilo veliko časa, čeprav bi jima bila noč za to prekratka. Čez osem dni so kurirji očeta odpeljali v Belo krajino. Več kot sedemdeset let je imel takrat. Tri mesece je ostal v partizanski enoti, dokler ga niso poslali v Semeč.

NIKOLI NISEM BIL GOSPOD

Nace Frfila je bil komisar podoficiarske šole v Semeču. Z mojim očetom sta se

Tone Može

pogosto srečevala in med pomenkom sta nekoč ugotovila, da sta pravzaprav sovaščana, doma iz Senožec.

»Sploh veš, da imaš v Občicah sina,« je vprašal Nace očeta. Le kako naj bi vedel? Še istega dne sva se srečala. Spremenil se je — postaral — morda zaradi skrbi. Ampak slabo mu takrat ni šlo; vinograd je imel, ljudem je popravil lonce in ker denarja ni hotel, so mu nosili hrano.

O sebi naj govorim? Gospod nisem bil nikoli. Gospode sem sovražil. Po osvoboditvi sem bil v enoti KNOJ, pozneje pa sem postal ekonom v hotelu Turist na Bledu. Podobno delo sem opravljal v hotelu pod Golico. Leta 1948 sem se zaposlil v jeseniški železarni. Težkega dela sem se lotil. Dan za dnem sem moral dvigovati težka bremena in dan za dnem se mi je v križu nabiralo več let. Komunist ne more reči ne, če gre za vprašanje dela, odgovornosti, vzgleda. Pet let sem bil v podjetju sekretar osnovne organizacije. Prostega časa je bilo bore malo, celo poročiti sem se utegnil šele pred nekaj leti.

In vendar to moje življenje ni bilo nič posebnega; ni jih malo okrog mene, ki so preživljali ista obdobja, ki so skoraj enako živeli — bolj za druge kakor za sebe. Ampak vsega tega nismo delali zaman. Samo okrog sebe je treba pogledati! Clovek je lahko na vse to ponosen, no, včasih malo jezen. Nekaterim gre kar predobro, tako dobro, da tudi pridobitev naše revolucije ne spoštujejo.

Odlikovanja? Res jih imam precej, ti pa premalo prostora in časa. Če že hočeš, bova tegale spila na moje zdravje...!

SILVO TERSEK

France Šušteršič: POTOP

Odlomek iz romana »Trg lakote«, ki je dobil eno izmed letošnjih Kajuhovih nagrad. V njem so opisane razmere in življenje v koncentracijskem taborišču na otoku Rabu.

V ženskem taborišču je bila peklenska noč. Med groznim nalivom je začela padati toča, debela kot orehi. Po šotorih je bobnelo, kot bi peli mrtvaški bobni. Klini, s katerimi so bila pripeta platnena krila, niso vzdržali, vihar jih je ruval in se vražje igral z bornimi prebivališči.

»Držite se palic!« se je razlegalo iz malih šotorov.

»Joj, odneslo nas bo.«

Med bliskanjem in grmenjem so nesrečnice divje grabile za železne oporne palice v šotorih, toda vihar je spodnašal vznožje, vzdigoval platnena krila kakor papirnate zmaje. Otroci v večjih šotorih so se stiskali k materam, babicam in sestram ter se pokrivali z odejami, da bi zaglušili odmeve gromov in votlega štopotanja.

Nenadoma prepara temo grozotni krik: »Rešimo se, morje nas preplavlja!« »Bežimo od tod, proti gornji strani!« je kričala množica.

Voda, ki je pridrla in preplavila taborišče, ni bila morje, temveč hudournik, ki se je iz moškega taborišča razlil sem, na nižje zemljišče. V trenutkih groze in teme brez luči pa so skoraj vsi interniranci in interniranke tega taborišča mislili, da jih preplavlja morska voda iz bližnjega zaliva. V hipu se je vse spremenilo v obupno čofotanje in oglušljiv direndaj.

»Kje je moj kovček, kje so moje stvari?« »Otrok moj, kje si? Daj mi roko!« »Joj, mama, spodnaša me. Kje si mama?«

Milka, Verica in Jožko so se držali za roke in kobalili za babico, ki je nesla na plečih nahrbtnik z njihovimi bornimi imetjem, sami pa so nesli tanke odeje. Nenadoma je babici spodrsnilo. Štrbunknila je v vodo, ki je bila prav na tem mestu malo globlja, zastokala in onemela.

»Joj, babica, vstanite!« sta kričala Verica in Jožko.

Starka je grabila z rokami, lovila sapo, in iskala opore, a zaman. Skoraj vsa se je že potopila, le glavo je imela še zunaj.

»Pomagajmo ji, saj sama ne more vstati!« je velela Milka.

Vsi so poprijeli in pomagali starki na noge. Ta je globoko soplja in tožila:

»O moj bog, zakaj me tako kaznuješ?«

Mukoma so čofotali z njo proti severozahodnemu delu taborišča in naposled pristali na trdih tleh, kjer jim je voda segala le do členkov. Tu je bilo že vse črno ljudi, ki so rinili proti izhodu.

Katica se je v temi oddaljila od svojih. Namesto da bi šla proti izhodu, je zavila vstran in se znašla v jarku, kjer je bila voda globoka in je ježno drla proti zalivu. Izgubila je tla pod nogami, zakrčila z rokami in obupano zavpila:

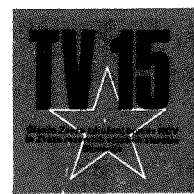
»Pomagajte, potapljam se! O, mama, kje si...«

Tedaj jo je zgrabila za lase močna roka in jo potegnila iz toka. Med solzami je zagledala pred seboj italijanskega častnika. V temi, ki se je le počasi redčila, si ga ni mogla natančno ogledati, vendar se ji je zdelo, da je tisti, ki je včasih kakšnega njenega vrstnika ali vrstnico po božal po glavi in ji kaj dal. Prijel jo je za roko in jo odpeljal na varno. Ni se mu zahvalila, ker ji ni šlo v glavo, zakaj ji je rešil življenje. Bila je še otrok in je imela vse, ki so bili v uniformi, za lastiste. Slišala ga je, kako je ponavljal:

»O, povera gente, poveri bambini!«

1/ »O, ubogi ljudje, ubogi otroci!«

(se nadaljuje)

»TV 15« izhaja vsak teden — izdaja ga Založba Borec, Ljubljana, Miklošičeva cesta 28 kot glasilo Zveze združenih borcev NOV in Zveze rezervnih vojaških starešin SR Slovenije

Glavni in odgovorni urednik

SILVO TERSEK

Novinarji: NEVA MUŽIČ, ANDREJ SKALERIČ, MILENA STRAJNAR, ALENKA VIPOTNIK, POLDE VRBOVSEK

Tajnica uredništva: MARA OKORN

Telefon uredništva 327-780

Uprava in naročniški oddelk »TV 15«: Miklošičeva cesta 28, pp 598/XI., 61000 Ljubljana; Tekoči račun 50100-678-45195 pri SDK Ljubljana, telefon 320-486

Letna naročnina 100 dinarjev, za inozemstvo 130 dinarjev — posamezna številka v kolportuži 2 dinarja

Rokopise pošljite na naslov: Uredništvo »TV 15«, Miklošičeva cesta 28, pp 598, 61001 Ljubljana — Rokopisov in fotografij ne vračamo

Po mnenju sekretariata za informacije IS SR Slovenije štev. 421/1-72 od 12. 4. 1974 se za »TV 15« ne plačuje temeljni davek od prometa proizvodov

Tisk in klišej CDP Delo, Ljubljana, Titova 35